

การขับเคลื่อนพื้นที่ปฏิบัติการพัฒนาสังคม **Social Lab**

ตำบลปากตม อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย

แบบจำลอง

"การแก้ปัญหา
สังคมในพื้นที่
รองรับผู้สูงอายุ"

กลุ่มการวิจัยและการพัฒนา
ระบบเครือข่าย

สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 5
กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

คำนำ

สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 5 ได้ดำเนินการขับเคลื่อนโครงการพื้นที่ปฏิบัติการทางสังคม (Social Lab) ประจำปี 2566 เรื่อง “การแก้ปัญหาสังคมในพื้นที่รองรับผู้สูงอายุ” ตำบลปากตม อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย ตามนโยบายการขับเคลื่อนงานของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ซึ่งเป็นการนำงานวิจัยและเอกสารทางวิชาการเรื่องการมีส่วนร่วมเข้ามาเป็นองค์ความรู้ที่สำคัญในการดำเนินงาน นำไปสู่การพัฒนาเป็นรูปแบบ (Model) “การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุรองรับสังคมสูงวัยในพื้นที่ตำบลปากตม” โดยบูรณาการการขับเคลื่อนของหน่วยงาน ดังนี้ ทีม One Home พม. จังหวัด คณะกรรมการขับเคลื่อนศูนย์ช่วยเหลือสังคมตำบล องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษา หน่วยงานในพื้นที่ ตลอดจนภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง ในการวิเคราะห์ปัญหาของชุมชน โดยใช้เครื่องมือในการสำรวจคือแบบสอบถามความต้องการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุทั้งหมดในพื้นที่ พร้อมทั้งศึกษาสภาพปัญหาในพื้นที่ การระดมความคิดเห็นจากภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วน เพื่อกำหนดขอบข่ายในการดำเนินการ เพื่อสร้าง ปรับปรุง และพัฒนาแบบจำลองการแก้ไขปัญหาสังคมสู่การปฏิบัติ และกลไกการขับเคลื่อนตามแนวคิดพัฒนาสังคม ในประเด็นการมีส่วนร่วม สวัสดิการชุมชน การบูรณาการ และทุนทางสังคม โดยมีผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการผ่านกลไกศูนย์ช่วยเหลือสังคมตำบลในการขับเคลื่อนพื้นที่ปฏิบัติการทางสังคม (Social Lab)

สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 5

กันยายน 2566

คำนำ

บทสรุปผู้บริหาร

1

บทที่ 1 บทนำ

1.1 ชุมชนกับการรองรับสังคมสูงวัย

2

1.2 สถานการณ์ประเทศการเป็นสังคมผู้สูงวัย

2

1.3 การพัฒนาสังคมและคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุกับบทบาทหน้าที่ของท้องถิ่น

2

1.4 ปัญหาข้อมูลกับการขับเคลื่อนพื้นที่ปฏิบัติการทางสังคม

3

1.5 แนวคิดและกระบวนการวิเคราะห์ปัญหาชุมชน

4

1.6 เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการขับเคลื่อนพื้นที่ปฏิบัติการทางสังคม

5

บทที่ 2 สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐาน

2.1 สภาพทั่วไป

6

2.2 ทูทางสังคม

7

2.3 ข้อมูลสภาพเศรษฐกิจ

9

2.4 ปัญหาของชุมชน

10

2.5 สถานการณ์ผู้สูงอายุในพื้นที่ตำบลปากตม

11

2.6 เป้าหมายปฏิบัติการทางสังคม

12

บทที่ 3 ความรู้ในการพัฒนากระบวนการวิเคราะห์ปัญหาชุมชน

3.1 ทูทางสังคม

13

3.2 แนวคิดเกี่ยวกับสวัสดิการสังคม

13

3.3 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาสังคม

14

3.4 เครื่องมือกระบวนการวิเคราะห์ปัญหาชุมชน

19

3.5 ผลการสังเคราะห์งานวิชาการด้านผู้สูงอายุ

19

บทที่ 4 กระบวนการขับเคลื่อนงานพื้นที่ปฏิบัติการทางสังคม Social Lab

4.1 กระบวนการในภาพรวม

26

4.2 แนวทางการพัฒนาชุมชนรองรับสังคมสูงวัย

28

4.3 แผนการขับเคลื่อน

32

บทที่ 5 การวิเคราะห์ปัญหาชุมชน

5.1 เครื่องมือและกระบวนการวิเคราะห์ปัญหาชุมชนปากตม	35
5.2 ผลการวิเคราะห์ปัญหา	35
5.3 กลยุทธ์หรือปัจจัยแห่งความสำเร็จ	43

บทที่ 6 บทสรุป แบบจำลองการขับเคลื่อนและข้อเสนอแนะ

6.1 บทสรุป	46
6.2 แบบจำลองการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุรองรับสังคมสูงวัยในพื้นที่ปากตม	47
6.3 แผนการขับเคลื่อน Model ปีงบประมาณพ.ศ. 2567	48
6.4 ข้อเสนอแนะในการขับเคลื่อนการปฏิบัติการทางสังคม	48
เอกสารอ้างอิง	50
ภาคผนวก	52

บทสรุปผู้บริหาร

สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ ๕ ได้ดำเนินการขับเคลื่อนพื้นที่ปฏิบัติการพัฒนาสังคม (Social Lab) ในพื้นที่ตำบลปากตม อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ ในประเด็น “การแก้ไขปัญหาสังคมในพื้นที่รองรับสังคมสูงวัย” ในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดรูปแบบ (Model) ในการช่วยเหลือพัฒนาประชาชนในพื้นที่ เพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ นำไปสู่การจัดสวัสดิการทางสังคมและพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนและเป็นระบบ โดยศึกษาเชิงปริมาณโดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้สูงอายุในพื้นที่ จำนวน ๑,๑๕๙ คน และเก็บรวบรวมข้อมูลคุณภาพโดยการจัดเวทีประชุมเพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์และแนวทางการขับเคลื่อนงาน และเวทีประชุมเพื่อถอดบทเรียนเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับทีม One Home พม.จังหวัดศรีสะเกษ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ผู้นำท้องถิ่น ท้องที่ สถาบันการศึกษา อาสาสมัคร และภาคีเครือข่ายทางสังคม

ผลการสำรวจข้อมูลแบบสอบถามจากผู้สูงอายุในพื้นที่ตำบลปากตม อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ จำนวน ๑,๑๕๙ คน จากแบบสอบถามทั้งหมด ๘ ด้าน คือ ด้านสุขภาพ ด้านครอบครัว ด้านเศรษฐกิจ ด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม ด้านสัมพันธภาพทางสังคม ด้านการได้รับการสนับสนุนทางสังคม ด้านการรับบริการภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และด้านการรับรู้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์และข้อมูลทั่วไป พบว่า ผู้สูงอายุในพื้นที่มีความต้องการพัฒนาคุณภาพชีวิตในด้านสุขภาพเป็นอันดับสูงสุด รองลงมาคือความต้องการพัฒนาคุณภาพชีวิตในด้านที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม และความต้องการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการรับบริการภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตามลำดับ นอกจากนี้จากการจัดเวทีถอดบทเรียนและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ยังพบว่า ในพื้นที่มีปัญหา “เรื่องยาเสพติด” โดยที่กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำท้องถิ่นท้องที่ ต้องการได้รับการแก้ไขจากทุกภาคส่วนเป็นการเร่งด่วนที่สุด เพราะเป็นปัญหาเรื้อรังที่ไม่ได้รับการแก้ไข เนื่องจากพื้นที่มีอาณาเขตติดกับชายแดนประเทศเพื่อนบ้านคือประเทศลาว มีเครือข่ายในการขนถ่ายยาเสพติด ประกอบกับยาเสพติดมีราคาถูก ทำให้คนในพื้นที่เข้าถึงยาเสพติดได้ง่าย อีกหนึ่งประเด็นที่พื้นที่อยากให้มีการขับเคลื่อนอย่างจริงจัง คือ “ศูนย์ช่วยเหลือสังคมตำบล” กล่าวคือพื้นที่อยากให้มีศูนย์เป็นศูนย์ที่มีชีวิตเป็นศูนย์เอนกประสงค์ มีการขับเคลื่อนงานทุกอย่างในพื้นที่ ภายใต้ศูนย์ช่วยเหลือสังคมตำบล

จากเวทีประชุมในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลปากตม อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ ทำให้เห็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เป็นพื้นที่ชุมชนเข้มแข็ง คือ “ผู้นำชุมชน” ที่มีความรู้ ความสามารถ มีภาวะผู้นำ มีวิสัยทัศน์และความเสียสละประโยชน์ส่วนตนที่ต้องการให้คนในชุมชนพัฒนาและอยู่ได้อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน

ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาสังคมในพื้นที่รองรับสังคมสูงวัย ในพื้นที่ตำบลปากตม อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ

๑. ส่งเสริมให้เกิดการบูรณาการร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญหา ยาเสพติด
๒. จัดให้มีการอบรมพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชน หลักสูตรเกี่ยวกับการส่งเสริมและสนับสนุนผู้นำท้องถิ่นท้องที่ที่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการขับเคลื่อนพื้นที่เพื่อเป็นต้นแบบให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน ตลอดจนภาคส่วนต่างๆ ได้เรียนรู้และนำไปปรับใช้ให้เกิดประสิทธิภาพกับหน่วยงานหรือองค์กรของตน

บทที่ ๑ บทนำ

๑. ชุมชนกับการรองรับสังคมสูงวัย

๑.๑ สถานการณ์ประเทศการเป็นสังคมผู้สูงอายุ

การเป็นสังคมผู้สูงอายุของประเทศไทย เป็นผลสืบจากโครงสร้างประชากรและโครงสร้างครอบครัวที่เปลี่ยนแปลงด้วยความก้าวหน้าด้านการแพทย์ การสาธารณสุข การวางแผนครอบครัว ภาวะการพัฒนานาประเทศ ทำให้ผู้สูงอายุจำนวนหนึ่งขาดที่พึ่งพิง ขาดรายได้ที่เพียงพอในการดำรงชีวิต หรือต้องรับภาระในการดูแลเด็กแทนบิดามารดา หรือมีอาการเจ็บป่วยเรื้อรังเมื่ออายุเพิ่มมากขึ้น ซึ่งสถานการณ์ผู้สูงอายุไทยยังคงเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ปี ๒๕๖๖ ประเทศไทยเข้าสู่การเป็นสังคมสูงอายุดระดับสมบูรณ์ “complete aged society” โดยมีสัดส่วนจำนวนผู้สูงอายุถึงร้อยละ ๒๐ ของจำนวนประชากรทั้งประเทศและจะกลายเป็น “สังคมสูงอายุดระดับสุดยอด” (super aged society) ในปี พ.ศ. ๒๕๗๔ ที่มีจำนวนประชากรผู้สูงอายุมากกว่าร้อยละ ๒๘ ของจำนวนประชากรทั้งหมดของประเทศ (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุ, ๒๕๖๐) เนื่องด้วยการพัฒนาเทคโนโลยีและการแพทย์ส่งผลให้ประชากรมีอายุยืนขึ้น อัตราการตายลดลง ในขณะที่อัตราการเกิดก็ลดลงด้วย ผลกระทบและการเตรียมความพร้อมรับมือกับสังคมสูงอายุนั้นมีความสำคัญ การเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วส่งผลกระทบต่อทั้งด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ สังคมสภาพแวดล้อม และเทคโนโลยีของประเทศไทย อีกทั้งโครงสร้างครอบครัวไทยที่เปลี่ยนแปลงจากครอบครัวขยายกลายเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น วัยแรงงานซึ่งเป็นกำลังหลักในการดูแลผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกครอบครัวลดลง ผู้สูงอายุมีแนวโน้มอยู่อาศัยคนเดียวหรือตามลำพังกับคู่สมรสเพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ 20.6 ของจำนวนผู้สูงอายุทั้งหมดและเป็นผู้สูงอายุวัยปลาย (อายุ 80 ปีขึ้นไป) มีมากถึงร้อยละ 24 ที่ต้องการดูแลปรนนิบัติ ผู้สูงอายุที่ต้องการผู้ดูแลแต่ขาดผู้ดูแลคิดเป็นร้อยละ 4 ของผู้สูงอายุวัยปลายทั้งหมด (กรมกิจการผู้สูงอายุ, แผนปฏิบัติการด้านผู้สูงอายุ ระยะที่ 3 (พ.ศ.2566-2570))

๑.๒ การพัฒนาสังคมและคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุกับบทบาทหน้าที่ของท้องถิ่น

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โดยกรมกิจการผู้สูงอายุ ในฐานะหน่วยงานหลักในการกำหนดนโยบาย มาตรการ ยุทธศาสตร์ ส่งเสริม สนับสนุนภาคีเครือข่ายในการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุ โดยเฉพาะในปี ๒๕๖๑ รัฐบาลได้มีมาตรการขับเคลื่อนระเบียบวาระแห่งชาติเร่งด่วนด้านผู้สูงอายุ โดยมีเป้าหมายสำคัญตามแนวคิดขององค์การอนามัยโลก คือ ให้ผู้สูงอายุไทยเป็นพหุผลผลิต Active Ageing ประกอบด้วย การมีสุขภาพที่ดี (Healthy) มีความมั่นคง หรือการมีหลักประกันในชีวิต (Security) และการมีส่วนร่วม (Participation) จึงได้กำหนดแนวทางการจัดสวัสดิการรองรับการเป็นสังคมผู้สูงอายุ โดยมุ่งเน้นการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเข้าถึงหลักประกันทางสังคม และคุ้มครองสิทธิ และอยู่ในสังคมอย่างมีคุณค่า ทั้งการดูแลผู้สูงอายุขาดผู้พึ่งพิง ประสบปัญหาในสถาบัน ทั้งในรูปแบบการสงเคราะห์ระยะยาว และไป – กลับ การสงเคราะห์ผู้สูงอายุในภาวะยากลำบาก ส่งเสริมเตรียมความพร้อมผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี และลดภาวะการพึ่งพิง โดยการให้ความรู้เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงและการดูแลตนเองทั้งด้านร่างกาย จิตใจ

อารมณ์ สังคม ส่งเสริมการออม และกิจกรรมครอบครัว การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้สร้างประโยชน์และคุณค่าตลอดจนการคุ้มครอง ดูแลผู้สูงอายุภาวะยากลำบากในชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ท้องถิ่น ในการจัดสวัสดิการและพัฒนาคุณภาพชีวิตให้แก่ผู้สูงอายุในรูปแบบต่างๆ ทั้งภารกิจ/โครงการที่ถ่ายโอนตามกฎหมายว่าด้วยการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น และภารกิจตามเทศบัญญัติ อาทิ อาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ สถานสงเคราะห์ผู้สูงอายุ ศูนย์บริการผู้สูงอายุในชุมชน โรงเรียนผู้สูงอายุ การปรับปรุงสภาพแวดล้อมและที่อยู่อาศัยสำหรับผู้สูงอายุ เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ การจัดการศพ ฯลฯ

๑.๓ ปัญหาข้อมูลกับการขับเคลื่อนพื้นที่ปฏิบัติการทางสังคม

สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ ๕ (สสว.๕) ได้คัดเลือกพื้นที่ตำบลปากตม เป็นพื้นที่ปฏิบัติการทางสังคม (Social Lab) เพื่อเป็นชุมชนรองรับสังคมสูงวัย ด้วยเป็นพื้นที่ซึ่งมีศักยภาพในการพัฒนาทั้งความพร้อมของประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาท้องถิ่นในรูปประชาคม องค์การบริหารส่วนตำบลปากตม (อบต.ปากตม) พร้อมให้บริการสาธารณะและแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน มีการประสานความร่วมมือกับส่วนราชการต่างๆ อีกทั้งผู้นำชุมชนมีความเข้มแข็ง มีศักยภาพในการพัฒนา ทั้งยังคงมีความท้าทายในพื้นที่ อาทิ การใช้ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมถูกทำลายเพิ่มขึ้นก่อให้เกิดภัยธรรมชาติที่รุนแรงและมีความถี่บ่อยขึ้น ขณะเดียวกันประชาชนยังไม่เข้าใจเกี่ยวกับบทบาทตนเองกับภารกิจงานของท้องถิ่น ทั้งยังมีความต้องการให้ท้องถิ่นจัดบริการและตอบสนองต่อการแก้ไขปัญหาที่มีมากขึ้น แต่ อบต.ปากตม ไม่สามารถดำเนินการได้ครบถ้วน เนื่องจากจำกัดด้วยอำนาจหน้าที่และงบประมาณ อย่างไรก็ตาม อบต.ปากตม ได้รับการส่งเสริมจากสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดเลย ในการจัดตั้งเป็นศูนย์ช่วยเหลือสังคมตำบล ในปี ๒๕๖๕ และในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๖ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ได้มีนโยบายให้พื้นที่ที่มีการขับเคลื่อนศูนย์ช่วยเหลือสังคมตำบลอย่างจริงจัง กล่าวคืออยากให้เป็นศูนย์ที่มีชีวิต ศูนย์เอนกประสงค์ มีการขับเคลื่อนงานทุกอย่างในพื้นที่ โดยให้มีการทบทวนกระบวนการทำงานและเสริมสร้างศักยภาพศูนย์ช่วยเหลือสังคมตำบลให้มีความเข้มแข็ง

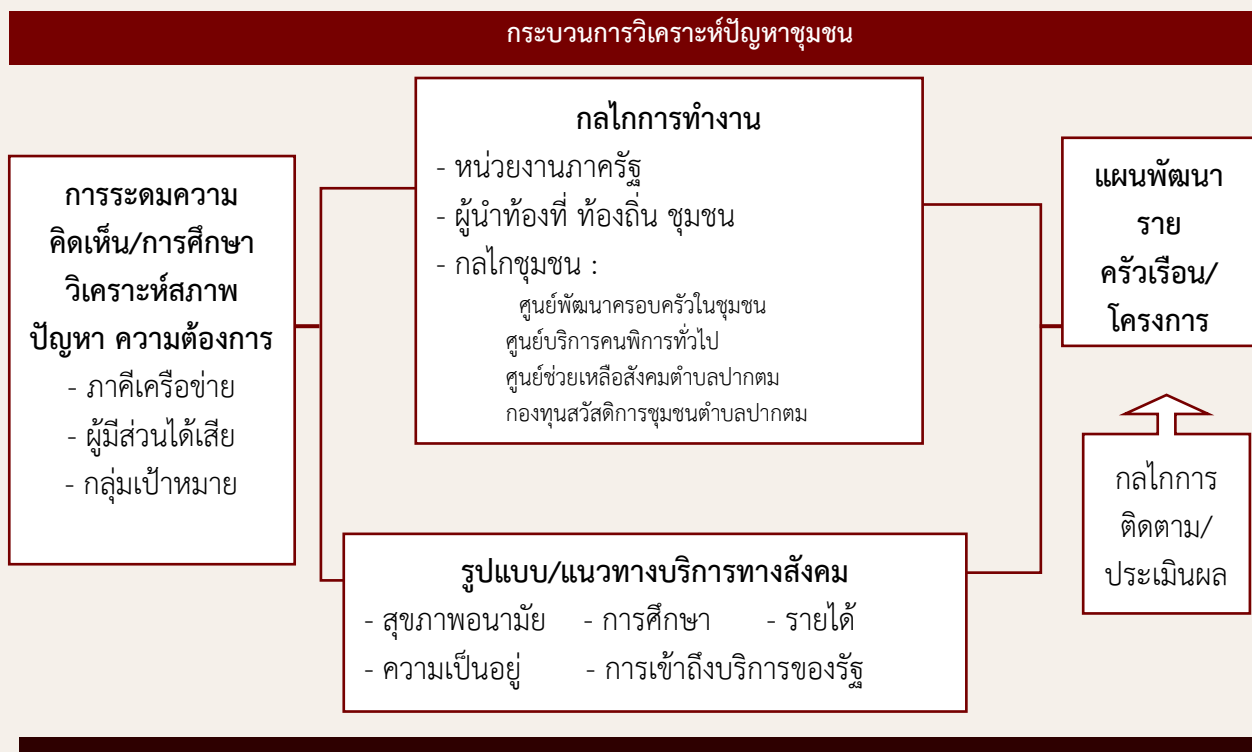
ผลการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นทั้งด้านเศรษฐกิจ และประชากรในพื้นที่ อบต.ปากตม และการวิเคราะห์ความท้าทายของพื้นที่ โดยเฉพาะในมิติที่เกี่ยวกับอาชีพและรายได้ สิ่งแวดล้อม ทุนทางสังคม และบริการสวัสดิการสังคมที่ อบต.ปากตม จัดให้แก่ประชาชนในพื้นที่ โดยเฉพาะการดูแลกลุ่มผู้เปราะบางทางสังคมที่อยู่ในข่ายได้รับสิทธิสวัสดิการทางด้านการเงินจาก อบต.ปากตม โดยเรียงลำดับจำนวนกลุ่มประชากรที่ได้รับสวัสดิการทางการเงินจาก อบต.ปากตม มากไปน้อย คือ ผู้สูงอายุ คนพิการ และผู้ติดเชื้อเอช ไอ วี ดังนี้

กลุ่มผู้สูงอายุ (ต่ำกว่า ๗๐ ปี)	จำนวน ๗๕๗ คน ได้รับเบี้ยยังชีพ จำนวน ๗๔๖ คน
กลุ่มผู้สูงอายุ (๗๐ ปีขึ้นไปแต่ไม่ถึง ๘๐ ปี)	จำนวน ๓๒๖ คน ได้รับเบี้ยยังชีพ จำนวน ๓๑๐ คน
กลุ่มผู้สูงอายุ (๘๐ ปีขึ้นไป)	จำนวน ๑๔๒ คน ได้รับเบี้ยยังชีพ จำนวน ๑๔๑ คน
กลุ่มคนพิการ	จำนวน ๓๔๗ คน ได้รับเบี้ยยังชีพ จำนวน ๓๔๗ คน
กลุ่มผู้ติดเชื้อเอช ไอ วี	จำนวน ๗ คน ได้รับเบี้ยยังชีพ จำนวน ๗ คน

๑.๔ แนวคิดและกระบวนการวิเคราะห์ปัญหาชุมชน

คณะกรรมการบูรณาการนโยบายพัฒนาภาคนาระบบบริหารจัดการข้อมูลการพัฒนาคนจนแบบ มุ่งเป้า (TPMAP : Thai People Map and Analytics Platform) ไปใช้ในการดำเนินการแก้ปัญหา ความยากจนและการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในส่วนที่เกี่ยวข้อง โดยหลักการทำงานของ TPMAP เป็นการใช้ข้อมูลจากหลายแหล่งมายืนยันซึ่งกันและกัน โดยในปัจจุบันใช้สมมติฐานว่า คนที่ได้รับการสำรวจว่า จน (survey-based) และได้มาลงทะเบียนว่าจน (register-based) น่าจะเป็นคนจนเป้าหมายที่ต้องการ ความช่วยเหลือเร่งด่วน โดยใช้ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ของกรมการพัฒนาชุมชน และข้อมูล ผู้ลงทะเบียนสวัสดิการแห่งรัฐของกระทรวงการคลัง เป็นข้อมูลตั้งต้น โดยสรุป "คนจนเป้าหมาย" ใน TPMAP คือคนจนใน จปฐ. ที่ไปลงทะเบียนสวัสดิการแห่งรัฐ โดยเป็นผู้ที่มีคุณภาพชีวิตต่ำกว่าเกณฑ์คุณภาพชีวิตที่ดี โดยพิจารณาใน 5 มิติ ได้แก่ ด้านสุขภาพ ด้านการศึกษา ด้านการเงิน ด้านความเป็นอยู่ และด้านการเข้าถึง บริการรัฐ เพื่อใช้ช่วยระบุปัญหาที่เกี่ยวกับความยากจน ได้แก่ คนจนอยู่ที่ไหน? คนจนมีปัญหาอะไร? จะพ้นความยากจนได้อย่างไร? (สืบค้นจาก <https://www.tpmmap.in.th/about>) และกระทรวงการพัฒนา สังคมและความมั่นคงของมนุษย์ได้กำหนดนโยบายสำคัญต่อเนื่องโดยให้หน่วยงานในสังกัดนำข้อมูล TPMAP มาใช้เป็นข้อมูลตั้งต้นในการค้นหาครัวเรือนเปราะบาง และทำการจัดเก็บและบันทึกข้อมูลในระบบ MSO-Logbook เพื่อใช้ในการวางแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตรายครัวเรือน โดยให้จัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือสังคมระดับตำบล เพื่อเป็นกลไกในการขับเคลื่อนการพัฒนาครัวเรือนเปราะบางอย่างเป็นระบบ ต่อเนื่อง นำสู่การหลุดพ้น ความยากจนข้ามรุ่นในที่สุด โดยพบว่า ข้อมูลของกลุ่มเปราะบางในระบบสมุดพกอิเล็กทรอนิกส์ MSO - Logbook ในพื้นที่ตำบลปากตม พบว่า มีจำนวน 58 ราย เป็นเปราะบางระดับ ๐ คือ มีฐานะยากจน จำนวน 0 ราย , ระดับ ๑ คือ มีฐานะยากจนและมีผู้อยู่ในภาวะพึ่งพิง ๑ คน จำนวน 7 ราย, ระดับ ๒ คือ มีฐานะยากจนและมีผู้อยู่ในภาวะพึ่งพิง ๒ คน จำนวน 18 ราย ระดับ ๓ คือ มีฐานะยากจนและมีผู้อยู่ในภาวะ พึ่งพิงมากกว่า ๒ คน จำนวน 33 ราย ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูล TPMAP ที่บ่งชี้ถึงทิศทางการลดสัดส่วนคนจน ที่มีพัฒนาการที่ดีขึ้น ทั้งนี้กลุ่มครัวเรือนเปราะบางคงเป็นความท้าทายในการขับเคลื่อนงานตามเป้าหมาย การพัฒนาคุณภาพชีวิตครัวเรือนแบบมุ่งเป้าของรัฐบาลและ พม.

ในการวิเคราะห์ปัญหาของชุมชน สสว.5 ใช้กระบวนการระดมความคิดเห็นและศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเอกสาร โดยใช้กรอบแนวคิดหลักการของ TPMAP ในการแก้ไขปัญหาความยากจนใน ๕ มิติ ได้แก่ มิติสุขภาพ มิติการศึกษา มิติรายได้ มิติความเป็นอยู่ และมิติการเข้าถึงสวัสดิการของรัฐ และกลไกการขับเคลื่อนตามแนวคิดพัฒนาสังคม ในประเด็นการมีส่วนร่วม สวัสดิการชุมชน การบูรณาการ และทุนทางสังคม ดังแผนภาพ

เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการขับเคลื่อนพื้นที่ปฏิบัติการทางสังคม

เป้าหมายการพัฒนาในพื้นที่ปฏิบัติการทางสังคม (Social Lab) คือ การพัฒนาศักยภาพให้ตำบลปากตมเป็นชุมชนรองรับสังคมสูงวัย โดยศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการปฏิบัติการทางสังคม (Social Lab) ตามมิติ TPMAP เพื่อพัฒนารูปแบบจำลองใน การแก้ไขปัญหาสังคมในพื้นที่รองรับสังคมสูงวัย

บทที่ ๒

สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐาน

๒.๑ ชุมชนตำบลปากตม

ตำบลปากตม จัดตั้งครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ ด้วยสภาพพื้นที่อยู่บริเวณปากน้ำเหืองไหลลงแม่น้ำโขงทำให้โคลนตมไหลมาทับถมกันในช่วงฤดูฝนบริเวณปากแม่น้ำ จึงได้ซื้อตำบลปากตม และยกฐานะเป็น อบต.ปากตม เมื่อวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๐

สภาพทั่วไป ตำบลปากตมอยู่ทางทิศตะวันตกของอำเภอเชียงคาน ห่างจากจังหวัดเลย ประมาณ ๔๕ กิโลเมตร มีพื้นที่ประมาณ ๙๕.๓๐ ตารางกิโลเมตร หรือ ๕๙,๕๖๒.๕๐ ไร่ จำแนกเป็น ที่ดินสาธารณประโยชน์ ๗๑ ไร่ ที่ดินที่อยู่อาศัย ๙๒๕ ไร่ ที่ดินทำกิน ๒๕,๔๒๔ ไร่ และที่ดินป่าไม้ ๓๓,๑๑๒ ไร่ มีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ เมืองसानะคาม ของ สปป.ลาว (แม่น้ำโขงกั้นเขตแดน)

ทิศใต้ ติดต่อกับ ตำบลน้ำแคม อำเภอท่าลี่ และตำบลหาดทรายขาว

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ เมืองแก่นท้าว ของ สปป.ลาว (แม่น้ำเหืองกั้นเขตแดน)

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ตำบลเชียงคาน และตำบลนาซาว (แม่น้ำเลยกั้นแดน)

ลักษณะภูมิประเทศ ส่วนมากเป็นภูเขาเตี้ยๆ กระจายอยู่ทั่วทั้งเขตตำบล มีพื้นที่ราบน้อยกว่าพื้นที่เนินเขา และพื้นที่ราบส่วนใหญ่เป็นป่าสงวน มีแม่น้ำสายใหญ่ไหลผ่าน ๓ สาย คือ แม่น้ำโขง แม่น้ำเหือง และแม่น้ำเลย อีกทั้งยังมีลำห้วยจำนวนมาก

ลักษณะภูมิอากาศ ด้วยพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูงส่งผลให้อุณหภูมิมีการเปลี่ยนแปลงตลอด โดยฤดูฝนจะมีฝนตกชุกพอประมาณ ฤดูหนาวจะหนาวจัด ฤดูร้อนจะร้อนมาก

ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่

คุณภาพของทรัพยากรธรรมชาติ โดยสภาพโดยรวมทั่วไปแล้วยังมีความอุดมสมบูรณ์ กล่าวคือ

ลักษณะของดิน เป็นดินเหนียวเหมาะสำหรับการทำการเกษตร เช่น ยางพารา มันสำปะหลัง อ้อย พุทรา และพืชผักต่างๆ

แหล่งน้ำทางธรรมชาติ

- แม่น้ำโขง มีหมู่บ้านที่ได้รับประโยชน์ ๒ หมู่บ้าน คือ หมู่ ๔ และ ๕
- แม่น้ำเหือง มีหมู่บ้านที่ได้รับประโยชน์ ๓ หมู่บ้าน คือ หมู่ ๑, ๔ และ ๕
- แม่น้ำเลย มีหมู่บ้านที่ได้รับประโยชน์ ๒ หมู่บ้าน คือ หมู่ ๓ และ ๘
- ห้วยน้ำพร มีหมู่บ้านที่ได้รับประโยชน์ ๒ หมู่บ้าน คือ หมู่ ๑, ๒, ๖ และ ๗
- ห้วยจิก มีหมู่บ้านที่ได้รับประโยชน์ ๑ หมู่บ้าน คือ หมู่ ๔
- ห้วยสีดา มีหมู่บ้านที่ได้รับประโยชน์ ๑ หมู่บ้าน คือ หมู่ ๒

นอกจากนี้ยังมีห้วยขนาดเล็กที่ให้หมู่บ้านได้ใช้ประโยชน์ เช่น ห้วยกั้ง ห้วยทราย ห้วยหก และห้วยพอด

ป่าไม้ ประกอบด้วยป่าไม้ตามเขตพื้นที่ภูเขาเตี้ย และป่าไม้ชุมชน

แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ

- หาดนางคอย เป็นหาดทรายแม่น้ำโขงระยะทางยาวกว่า ๗๐๐ เมตร เป็นหาดทรายสีขาว พื้นที่กว้าง ระดับน้ำไม่ลึกมาก ถือเป็นทะเลน้ำจืดที่ใหญ่ของจังหวัดเลย เหมาะแก่การท่องเที่ยวในฤดูร้อน

- Sky Walk พระใหญ่ภูคกงิ้ว เป็นจุดชมวิวแม่น้ำสองสีในตำแหน่งที่แม่น้ำโขงตัดกับแม่น้ำเหือง และในช่วงฤดูหนาวยังสามารถสัมผัสกับทะเลหมอกได้อย่างใกล้ชิด ด้วยเป็นทางเดินกระจกใสที่มีโครงเหล็กรองรับกว้าง ๒ เมตร ซึ่งอยู่สูงจากพื้นดิน ๑๙ เมตร หรือประมาณตึกสูง ๓๐ ชั้น ระยะทาง ๑๐๐ เมตร สามารถมองเห็นวิวรอบทิศทาง ๓๖๐ องศา ทั้งบริเวณดังกล่าวยังเป็นที่ประดิษฐานพระใหญ่ภูคกงิ้ว หรือพระพุทธรูปนวมินทรมงคล ลีลาทวินคราภิรักษ์ พระพุทธรูปปางลีลาประทานพร ให้สักการะเพื่อเป็นสิริมงคล

๒.๒ ทูทางสังคม ตำบลปากตมมีทุนทางสังคมทั้งที่เป็นกลุ่ม องค์กร และศิลปวัฒนธรรม ประเพณี (Soft Power) หลากหลาย ได้แก่

กลุ่ม องค์กร

๑. สถานศึกษา ระดับประถมศึกษา ๕ แห่ง คือ โรงเรียนเพ็ญหลวง ๑๘ โรงเรียนบ้านน้ำพร โรงเรียนบ้านกลาง โรงเรียนบ้านท่าดีหมี่ และโรงเรียนบ้านคกิ้ว ทั้งนี้โรงเรียนบ้านน้ำพร ยังได้เป็นโรงเรียนขยายโอกาสระดับมัธยมศึกษาอีกด้วย

๒. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ๕ แห่ง ได้แก่ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านนาจาน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านน้ำพร ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านท่าดีหมี่ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านกลาง และศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดโพธิ์ศรีหายโคก (บ้านคกิ้ว)

๓. ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน ๕ แห่ง

๔. สถานพยาบาล ได้แก่ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ๒ แห่ง คือ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านนาจาน และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านท่าดีหมี่

๕. หน่วยด้านความมั่นคง และปลอดภัยในชีวิต ทรัพย์สิน ประกอบด้วย กองร้อยทหารพรานที่ ๒๑ (บ้านกลาง และบ้านท่าดีหมี่) กองร้อยตำรวจตระเวนชายแดน (บ้านคกิ้ว) จุดตรวจประจำตำบล ตำรวจชุมชนประจำตำบล และศูนย์อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) ตำบลปากตม

๖. โครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภค

๖.๑ ระบบการคมนาคมขนส่ง มีถนนสายหลักเชื่อมต่อระหว่างหมู่บ้านและอำเภอ จำนวน ๘ เส้นทางสำคัญ เป็นถนนลาดยาง ๕ เส้นทาง ได้แก่ ทางหลวงหมายเลข ๒๑๔๕ ติดต่อกับอำเภอเชียงคาน ระยะทาง ๒๕ กิโลเมตร ทางหลวงหมายเลข ๒๑๔๕ จากบ้านนาบอนถึงบ้านกลาง ระยะทาง ๙ กิโลเมตร ทางหลวงหมายเลข ๒๑๔๕ จากบ้านนาจานถึงบ้านหนองผือ อำเภอท่าลี่ ระยะทาง ๒๕.๐๒๔ กิโลเมตร ทางหลวงชนบท จากบ้านกลางถึงบ้านพรเจริญ ระยะทาง ๖ กิโลเมตร ถนน นพค.๒๓ จากบ้านกลางถึงบ้านท่าดีหมี่ ระยะทาง ๗ กิโลเมตร ซึ่งสร้างโดยหน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่ ๒๓ กองบัญชาการกองทัพไทย (นพค.๒๓) สำหรับถนนลูกรัง มี ๓ เส้นทาง ได้แก่ ถนน นพค.๒๓ จากบ้านคกมาด ตำบลเชียงคาน ถึงบ้านกลาง ระยะทาง ๕ กิโลเมตร และถนนซึ่งอบจ.เลย ก่อสร้าง จากบ้านกลางถึงห้วยสีดา ตำบลหาดทรายขาว นอกจากนี้ถนนภายในหมู่บ้านประมาณร้อยละ ๙๕ ก่อสร้างด้วยคอนกรีต/ลาดยาง

๖.๒ ระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ตำบลปากตมมีระบบไฟฟ้าและประปาครอบคลุมทุกหมู่บ้าน และมีที่ทำการไปรษณีย์โทรเลข ตั้งอยู่ที่ หมู่ ๖ บ้านน้ำพร

ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี

๑. ศาสนสถาน วัด ๘ แห่ง ศาลเจ้า ๑ แห่ง และศาลเจ้าปู่ตาของแต่ละหมู่บ้าน

หมู่ ๑ บ้านนาจาน ได้แก่ วัดโพธิ์สว่าง

หมู่ ๒ บ้านน้ำพร ได้แก่ วัดชมพรวนาราม

หมู่ ๓ บ้านกลาง ได้แก่ วัดโพธิ์ศรีหายโคก

หมู่ ๔ บ้านท่าดีหมี่ ได้แก่ วัดจอมมณี วัดปากกเหือง และศาลเจ้าพ่อปากเหือง

หมู่ ๕ บ้านคกิ้ว ได้แก่ วัดโพธิ์ทองศรีชมพู

หมู่ ๖ บ้านพรเจริญ ได้แก่ วัดศรีจอมแจ้ง

หมู่ ๗ บ้านนาจาน ได้แก่ วัดป่าไผ่

๒. ประเพณีและงานประจำปี ตำบลปากตมที่ประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาของชาวลาวอีสาน ซึ่งเป็นงานบุญประเพณีทางพระพุทธศาสนา ที่เรียกว่า “ฮีตสิบสอง คองสิบสี่”

การเมืองการปกครอง

ตำบลปากตม แบ่งการปกครองออกเป็น ๘ หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ ๑ บ้านนาจาน หมู่ ๒ บ้านน้ำพร หมู่ ๓ บ้านกลาง หมู่ ๔ บ้านท่าดีหมี่ หมู่ ๕ บ้านคกิ้ว หมู่ ๖ บ้านพรเจริญ หมู่ ๗ บ้านนาจาน และ หมู่ ๘ บ้านกลาง มีประชากรทั้งหมด ๒,๒๗๓ คน เป็นบุคลที่มีสถานะทางทะเบียนราษฎร จำนวน ๖,๑๕๐ คน เป็นชาย ๓,๑๐๘ คน หญิง ๓,๐๔๒ คน และเป็นบุคลที่ไม่มีสถานะทางทะเบียนราษฎร จำนวน ๒๙๘ คน โดยจำแนกตามช่วงอายุ ดังนี้

กลุ่มเด็กปฐมวัย (อายุ ๐-๗ ปี)	จำนวน ๔๑๑ คน
กลุ่มเด็กตอนต้นวัยเรียน (อายุ ๗-๑๘ ปี)	จำนวน ๘๙๔ คน
กลุ่มเยาวชน (อายุ ๑๘ ปี-๒๕ ปี)	จำนวน ๖๕๒ คน
กลุ่มวัยแรงงาน (อายุ ๒๕-๖๐ ปี)	จำนวน ๓,๒๓๐ คน
กลุ่มผู้สูงอายุ (อายุ ๖๐ ปีขึ้นไป)	จำนวน ๑,๒๑๔ คน

๒.๓ ข้อมูลสภาพเศรษฐกิจ

ประชาชนในพื้นที่ตำบลปากตมส่วนใหญ่ทำการเกษตรกรรม เช่น ทำนา ปลูกยางพารา มันสำปะหลัง อ้อย ถั่วฝักยาว มะขามหวาน และไม้ผลอื่น ๆ เช่น พุทรา น้่านม ส้มโอ และมีประชาชนบางส่วนทำประมงน้ำจืดและการปศุสัตว์ ทั้งมีการรวมกลุ่มอาชีพ เช่น กลุ่มประมงผู้เลี้ยงปลากระชังแม่น้ำโขง กลุ่มผู้เลี้ยงปลา (บ้านหมู่ที่ ๒, ๔, ๕ และ ๗) กลุ่มเลี้ยงสุกร (บ้านหมู่ที่ ๒, ๓ และ ๘) กลุ่มเลี้ยงโค-กระบือ และกลุ่มยางพารา ซึ่งมีทั้ง ๘ หมู่บ้านของตำบลปากตม และมีประชาชนประกอบอาชีพรับจ้าง ค้าขาย และอื่นๆ รองลงมาตามลำดับ

หน่วยธุรกิจชุมชน มีทั้งธุรกิจเกี่ยวกับการเกษตร ได้แก่ สถานีบริการน้ำมัน ๓ แห่ง ปั๊มน้ำมัน ชุมชน ๓ แห่ง โรงสีข้าว ร้านรับซื้อผลผลิตทางการเกษตร สำหรับธุรกิจบริการ ตำบลปากตม มีผู้ประกอบการหลายแห่ง เช่นเดียวกับร้านเสริมสวย มีร้านเกมอินเทอร์เน็ต หอพัก/บ้านเช่า รวมถึงธุรกิจร้านค้า

เช่น ร้านขายของวัสดุก่อสร้าง ร้านรับซื้อของเก่า โดยเฉพาะร้านขายของชำกว่า ๕๐ แห่ง ตลอดจนธุรกิจทำทราย ๑๐ แห่ง อีกทั้งประชาชนยังมีรายได้ขึ้นเนื่องจากการท่องเที่ยวในพื้นที่ ทั้งแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และแหล่งท่องเที่ยวเชิงพัฒนาพื้นที่ อาทิ หมู่ ๔ บ้านท่าดีหมี่ มีพุทธสถานคือ ภูเขาใหญ่ (พระพุทธนามินทรมงคลลีลาทวินคราภิรักษ์) และ Sky Walk เพื่อชมจุดบรรจบของแม่น้ำโขงและแม่น้ำเหือง และหมู่ ๕ บ้านคกิ้ว มีหาดนางคอย และโครงการพัฒนาพื้นที่เพื่อเทิดพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ซึ่งมีพื้นที่กว่า ๗๘ ไร่ ซึ่งจัดสรรให้ราษฎรยากจนไม่มีที่ดินทำกินส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร และพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน โดยเป็นแหล่งเรียนรู้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง รวมทั้งกลุ่มอาชีพตามวิถีชุมชน ๑๑ กลุ่ม เช่น กลุ่มทอผ้าฝ้าย กลุ่มปักผ้าไหม กลุ่มเย็บผ้า กลุ่มจักสาน กลุ่มเลี้ยงไก่พันธุ์พื้นเมือง กลุ่มเลี้ยงเป็ด กลุ่มเลี้ยงปลาในบ่อดิน กลุ่มเลี้ยงปลาในกระชัง และกลุ่มปลูกพืชผักสวนครัว

กองทุนหมู่บ้าน ตำบลปากตม มีกองทุนหมู่บ้านทุกหมู่บ้าน รวม ๘ กองทุน เป็นเงินทุนหมุนเวียนทั้งหมด ๑๕.๔ ล้านบาท โดยเฉลี่ยเงินทุนหมุนเวียนน้อยสุดหมู่บ้านละ ๒.๒ ล้านบาท และสูงสุดหมู่บ้านละ ๒.๕ ล้านบาท

กองทุนขยะ ตำบลปากตม มีกองทุนขยะในระดับตำบล โดยให้สมาชิกชุมชนคัดแยกขยะและนำมาขายเพื่อเป็นรายได้เสริม ขณะเดียวกัน อบต.ปากตม ได้นำขยะไปสร้างมูลค่าเพิ่มและนำรายได้เป็นกองทุนเพื่อจัดสวัสดิการเป็นหลักประกันทางสังคมให้แก่สมาชิก อาทิ สวัสดิการกรณีนอนโรงพยาบาล กรณีคลอดบุตร และกรณีเสียชีวิต รวมถึงการจัดบริการทางสังคมตามมติคณะกรรมการ เช่น การแข่งขันกีฬา การจัดงานประเพณี เป็นต้น

๒.๔ ปัญหาของชุมชน

สถานการณ์ปัญหาในพื้นที่โดยทั่วไป ในด้านระบบโครงสร้างพื้นฐานและเทคโนโลยีสารสนเทศ เส้นทางคมนาคมขนส่งผลผลิตทางการเกษตรทำให้ถนนสายหลักและถนนภายในหมู่บ้านชำรุดเสียหายขาดการดูแลและอนุรักษ์แหล่งน้ำ และเครือข่ายโทรศัพท์เคลื่อนที่ไม่ครอบคลุมทุกหมู่บ้าน ทำให้ไม่สามารถใช้ประโยชน์จากระบบการสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งยังมีงบประมาณไม่เพียงพอในการปรับปรุงภูมิทัศน์และแหล่งท่องเที่ยว ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ขาดการดูแลบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติ มีการบุกรุกแผ้วถางป่าเพื่อการประกอบอาชีพ และการเผาป่าเพื่อทำการเกษตร และ ใช้สารเคมีในภาคเกษตรกรรม อีกทั้งปริมาณขยะมูลฝอยเพิ่มมากขึ้นจากภาคบริการและการท่องเที่ยว ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจอาชีพและรายได้ พบว่า ประชาชนบางส่วนไม่มีทุนเพียงพอในการประกอบอาชีพ ไม่มีเอกสารสิทธิ์ในที่ดินทำกิน อีกทั้งต้นทุนการผลิตที่สูงทำให้เกิดภาระหนี้สินจำนวนมาก ขณะเดียวกันกลุ่มอาชีพต่างๆ ยังไม่เข้มแข็งและไม่มีการดำเนินการของกลุ่มในรูปแบบสหกรณ์ ด้านการศึกษา ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมประเพณี ประชาชนมีค่านิยมส่งบุตรหลานไปศึกษาในเมือง ความร่วมมือในการประกอบพิธีทางศาสนาน้อยลง โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนไม่ได้ให้ความสำคัญในวันสำคัญทางศาสนา อีกทั้งวัฒนธรรมต่างชาติเข้ามามีอิทธิพลในการดำเนินชีวิตด้วยวิธีที่หลากหลาย ด้านการพัฒนาคน สังคม คุณภาพชีวิต พบว่า ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจในกฎหมาย เด็กและเยาวชนขาดความรักความอบอุ่นจากครอบครัว มีปัญหาเสพติดในชุมชน

และเป็นทางผ่านในการขนย้าย เนื่องจากอาณาเขตติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านทำให้มีการขนส่งยาเสพติดได้ง่าย ซึ่ง อบต.ปากตม ได้มีการดำเนินการทั้งในรูปแบบการป้องกันและปราบปรามการระบาดของยาเสพติด เช่น ร่วมและสนับสนุนอำเภอเชียงคานในการสกัดกั้นยาเสพติดตามแนวชายแดน การอบรมเยาวชนกลุ่มเสี่ยง การแข่งขันกีฬา ด้านยาเสพติด เป็นต้น และจากการระดมความคิดเห็นจากแกนนำชุมชน ผู้นำชุมชนท้องถิ่น ท้องถิ่น และภาคีเครือข่ายการขับเคลื่อนงานของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ในพื้นที่ ตำบลปากตมเพื่อศึกษาสภาพปัญหาในพื้นที่ เพื่อกำหนดขอบข่ายในการดำเนินการพื้นที่ปฏิบัติการทางสังคม เพื่อสร้างแบบจำลองการแก้ไขปัญหาสังคมในพื้นที่ พบว่า ชุมชนให้ความสำคัญกับประเด็นสถานการณ์ทางสังคมของกลุ่มเด็กเยาวชนและวัยแรงงานทั้งในเรื่องการไปศึกษาต่อหรือทำงานนอกพื้นที่ ลืมถิ่นฐานบ้านเกิด รากเหง้าและขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิม ขณะเดียวกันผู้สูงอายุ มีแนวโน้มมากขึ้น ทั้งยังต้องมีการรับภาระในการเลี้ยงดูสมาชิกครอบครัวข้ามรุ่น หรือไม่มีผู้ดูแล ขาดความพร้อม ในการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม การเข้าถึงบริการของรัฐ และการถ่ายทอดภูมิปัญญาให้คนรุ่นใหม่

๒.๕ สถานการณ์ผู้สูงอายุในพื้นที่ตำบลปากตม

ประชากรผู้สูงอายุในตำบลปากตม รวมทั้งสิ้น ๑,๑๕๕ ราย เป็นเพศหญิง จำนวน ๕๙๘ คน เพศชาย จำนวน ๕๖๑ คน แบ่งตามช่วงอายุ ๖๐ - ๖๙ ปี จำนวน ๗๖๓ คน ช่วงอายุ ๗๐ - ๗๙ ปี จำนวน ๒๘๙ คน และอายุ ๘๐ ปีขึ้นไป จำนวน ๑๐๓ คน โดยเป็นผู้รับเบี้ยยังชีพ จำนวน ๑,๑๔๗ คน แบ่งตามช่วงอายุ ดังนี้ กลุ่มผู้สูงอายุ (ต่ำกว่า ๗๐ ปี) ได้รับเบี้ยยังชีพ จำนวน ๗๔๖ คน กลุ่มผู้สูงอายุ (๗๐ ปีขึ้นไปแต่ไม่ถึง ๘๐ ปี) ได้รับเบี้ยยังชีพ จำนวน ๓๑๐ คน และกลุ่มผู้สูงอายุ (๘๐ ปีขึ้นไป) ได้รับเบี้ยยังชีพ จำนวน ๑๔๑ คน

ลักษณะครอบครัวของประชากรผู้สูงอายุตำบลปากตมส่วนใหญ่ เป็นครอบครัวเดี่ยว จำนวน ๗๙๒ คน ครอบครัวขยาย จำนวน ๒๐๐ คน และครอบครัวข้ามรุ่น จำนวน ๑๖๗ คน ทั้งยังพบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีลูกหลานพึ่งพา จำนวน ๕๒๓ คน ในขณะที่ผู้สูงอายุพึ่งพาลูกหลาน มีจำนวน ๓๗๓ คน และผู้สูงอายุที่พึ่งพาตนเอง จำนวน ๒๖๓ คน

ผู้สูงอายุตำบลปากตม เป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตนเองได้ดี สุขภาพดีไม่มีโรคเรื้อรัง หรือมีโรคเรื้อรังแต่ควบคุมได้สามารถใช้ชีวิตในสังคมได้โดยอิสระ เรียกว่า กลุ่มผู้สูงอายุติดสังคม จำนวน ๘๑๘ คน เป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตนเองได้หรือต้องการความช่วยเหลือบางส่วน เรียกว่า กลุ่มผู้สูงอายุติดบ้าน จำนวน ๒๘๓ คน และกลุ่มผู้สูงอายุที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเอง ต้องการความช่วยเหลือจากผู้อื่นและคนในครอบครัวอย่างใกล้ชิดและเคร่งครัด เรียกว่า กลุ่มผู้สูงอายุติดเตียง จำนวน ๕๘ คน โดยจำแนกกลุ่มผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงรายหมู่บ้าน พบว่า ชุมชนหมู่ที่ ๔ บ้านท่าดีหมี่ เป็นชุมชนที่มีผู้สูงอายุติดเตียง และผู้สูงอายุติดบ้าน เป็นลำดับสูงสุด คือ มีผู้สูงอายุติดเตียง จำนวน ๒๐ คน และผู้สูงอายุติดบ้าน จำนวน ๑๐๓ คน ทั้งนี้ผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่มีผู้ดูแล จำนวน ๑,๑๒๘ คน และไม่มีผู้ดูแล จำนวน ๓๑ คน

๒.๖ เป้าหมายปฏิบัติการทางสังคม

การพัฒนารูปแบบจำลองการแก้ไขปัญหาสังคมในพื้นที่สังคมสูงวัย ทุกคนมีความเห็นพ้องกันให้ดำเนินการจัดทำแบบสำรวจประชากรผู้สูงอายุตำบลปากตะแบกตามแบบถ้วนหน้าเพื่อวิเคราะห์สถานการณ์และปัญหาผู้สูงอายุในชุมชน ตามแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ในองค์ประกอบ ๘ ด้าน ได้แก่ ด้านสุขภาพ ด้านครอบครัว ด้านเศรษฐกิจ ด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม ด้านสัมพันธภาพทางสังคม ด้านการได้รับ การสนับสนุนทางสังคม ด้านการรับบริการจากภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และด้านการรับรู้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์และข้อมูลทั่วไป เพื่อนำไปสู่การออกแบบ Model การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ และส่งเสริมการเป็นชุมชนรองรับสังคมสูงวัยตามแนวคิดการพัฒนาขององค์การอนามัยโลก คือ ให้ผู้สูงอายุไทยเป็นพลพลพลัง Active Ageing ประกอบด้วย การมีสุขภาพที่ดี (Healthy) มีความมั่นคง หรือการมีหลักประกันในชีวิต (Security) และการมีส่วนร่วม (Participation)

บทที่ ๓

ความรู้ในการพัฒนากระบวนการวิเคราะห์ปัญหาชุมชน

๓.๑ ทูทางสังคม

ตำบลปากตม มีทุนทางสังคมทั้งที่เป็นกลุ่ม องค์กร และศิลปวัฒนธรรม ประเพณี (Soft Power) หลากหลาย ได้แก่

ทุนทางสังคมด้านสติปัญญา ได้แก่ สถานศึกษาระดับประถมศึกษา และ โรงเรียนขยายโอกาส ระดับมัธยมศึกษา ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน

ทุนทางวัฒนธรรม ได้แก่ วัด ศาลเจ้า ศาลเจ้าปู่ตาประจำหมู่บ้าน และงานประเพณี งานประจำปีของชาวลาวอีสาน ซึ่งเป็นงานบุญประเพณีทางพระพุทธศาสนา ที่เรียกว่า “ฮิตสิบสอง คองสิบสี่”

ทุนธรรมชาติ ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ คือ หาดนางคอย ซึ่งเป็นหาดทรายแม่น้ำโขง ระยะทางยาวกว่า ๗๐๐ เมตร เป็นหาดทรายสีขาว พื้นที่กว้าง ระดับน้ำไม่ลึกมาก ถือเป็นทะเลน้ำจืดที่ใหญ่ของจังหวัดเลย เหมาะแก่การท่องเที่ยวในฤดูร้อน และ Sky Walk ภูพระใหญ่ภูคกงิ้ว เป็นจุดชมวิวน้ำสองสี ในตำแหน่งที่แม่น้ำโขงตัดกับแม่น้ำเหือง และสัมผัสกับทะเลหมอกในช่วงฤดูหนาว

ทุนเศรษฐกิจ ได้แก่ กองทุนหมู่บ้าน กองทุนสวัสดิการชุมชน และกองทุนขยะ

๓.๒ แนวคิดเกี่ยวกับสวัสดิการสังคม

สวัสดิการสังคม มีความหมายได้หลายนัยยะตามพื้นฐานของความแตกต่างทางทฤษฎี สมาคมนักสังคมสงเคราะห์แห่งชาติ (NASW) ได้ให้ความหมายของสวัสดิการสังคมไว้ว่า เป็นระบบของประเทศ ที่เกี่ยวกับโครงการ ผลที่ได้รับและบริการที่ช่วยให้ประชาชนได้พบกับความต้องการด้านเศรษฐกิจ การศึกษา และสุขภาพอนามัย ซึ่งเป็นพื้นฐานในการสร้างความมั่นคงของสังคม ขณะที่พระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. ๒๕๔๖ ได้ให้ความหมายว่า “สวัสดิการสังคม” หมายถึง ระบบการจัดบริการทางสังคม ซึ่งเกี่ยวกับการป้องกัน การแก้ไขปัญหา การพัฒนา และการส่งเสริมความมั่นคงทางสังคม เพื่อตอบสนอง ความจำเป็นขั้นพื้นฐานของประชาชน ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและพึ่งตนเองได้อย่างทั่วถึง เหมาะสม เป็นธรรม และให้เป็นไปตามมาตรฐาน ทั้งทางด้านการศึกษา สุขภาพอนามัย ที่อยู่อาศัย การทำงานและการมีรายได้ นันทนาการ กระบวนการยุติธรรม และบริการทางสังคมทั่วไป โดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ ที่ประชาชนจะต้องได้รับ และการมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคมทุกระดับ และ “การจัดสวัสดิการสังคม” หมายความว่า การจัดบริการสวัสดิการสังคมตามมาตรฐานที่คณะกรรมการกำหนด ซึ่งเป็นการใช้เกณฑ์ คุณภาพชีวิตที่ดี หรือการอยู่ดี กินดี (Quality of Life or Wellbeing) จากความหมายดังกล่าวจะเห็นว่า “สวัสดิการสังคมเป็นระบบการจัดบริการของประเทศเพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในสังคม และเพื่อพัฒนาคุณภาพ ชีวิตของประชาชน” ซึ่งเป็นงานที่มีขอบเขตกว้างขวางและแปรเปลี่ยนไปตามสภาพปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น โดยมีการก่อตั้งสถาบันต่าง ๆ เพื่อปฏิบัติหน้าที่ให้สามารถรองรับกับปัญหาต่าง ๆ ส่งเสริมสนับสนุนให้มนุษย์ สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุข มีความมั่นคงในชีวิตทรัพย์สิน ซึ่งแต่ละสถาบันจะมีหน้าที่ทางสังคม เบื้องต้น (Primary Social Functions) เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา สถาบัน การการเมือง สำหรับสถาบันสวัสดิการสังคม (Social Welfare Institute) จักมีหน้าที่ในการสนับสนุนช่วยเหลือ ซึ่งกันและกัน (Mutual Support)

TDRI ได้นำเสนอกรอบคิดเกี่ยวกับระบบสวัสดิการสังคม (<https://tdri.or.th/๒๐๒๑/๐๑/covid-๑๐๐/>) ประกอบด้วย ๔ เสาหลัก ได้แก่ เสาหลักที่ ๑ การบริการสังคม (Social Service) เป็นการ จัดสวัสดิการสังคมโดยรัฐ ในการจัดบริการสวัสดิการสังคมขั้นพื้นฐานแก่ประชาชนให้ได้รับการบริการ อย่างเท่าเทียมกัน เช่น รักษาพยาบาลฟรี เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ เสาหลักที่ ๒ การประกันสังคม (Social Insurance) เป็นการ จัดสวัสดิการสังคมโดยภาครัฐเพื่อสร้างหลักประกันให้แก่กลุ่มผู้ใช้แรงงานหรือผู้มีรายได้ โดยผู้รับบริการจะต้องร่วมจ่ายเงินสมทบจึงจะได้รับบริการ เช่น กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ ประกันสังคม ภาคบังคับ (มาตรา ๓๓) และภาคสมัครใจ (มาตรา ๔๐) กองทุนการออมแห่งชาติ เป็นต้น เสาหลักที่ ๓ การช่วยเหลือทางสังคม (Social Assistance) เป็นการ จัดสวัสดิการสังคมโดยรัฐ ในการให้การสงเคราะห์ ช่วยเหลือในลักษณะต่างๆ กับกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ กลุ่มเด็กและเยาวชน สตรี คนพิการ ผู้สูงอายุ ผู้ด้อยโอกาส และกลุ่มผู้มีปัญหาความเดือดร้อน โดยผู้รับบริการจะต้องผ่านเกณฑ์การตรวจสอบสิทธิ์ (Means_Test) ก่อน จึงจะมีสิทธิได้รับการช่วยเหลือ และ เสาหลักที่ ๔ การส่งเสริมสนับสนุนส่วนทางสังคม (Social Promotion) เป็นการส่งเสริมสนับสนุนให้ภาคส่วนต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคมเพื่อให้สวัสดิการสังคม ทำงานได้ดียิ่งขึ้น เช่น การส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสังคม การสนับสนุนกองทุนส่งเสริมการจัดสวัสดิการ สังคม ทั้งนี้กระบวนการดำเนินงานสวัสดิการสังคม แบ่งเป็น ๕ กระบวนการหลัก คือ (๑) การศึกษาข้อมูล หาข้อเท็จจริง เพื่อการจัดการกับปัญหาสังคม หรือพัฒนาชุมชนได้อย่างถูกต้อง (๒) การวินิจฉัยหรือประเมิน ปัญหา จัดลำดับความสำคัญ (๓) การวางแผนให้ความช่วยเหลือ (๔) การดำเนินการช่วยเหลือ ในลักษณะ เป็นรายบุคคล กลุ่ม ครอบครัว และชุมชน และ (๕) การติดตามและประเมินผล เป็นการประเมินผลสัมฤทธิ์ ของการดำเนินการต่าง ๆ ทั้งนี้การดำเนินงานทุกขั้นตอนจะต้องให้ประชาชนผู้เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วม ในการดำเนินงาน โดยรูปแบบในการดำเนินงานมีหลากหลาย คือ การส่งเสริม (Promote) การพัฒนา (Development) การคุ้มครอง (Protect) การป้องกัน (Prevent) การแก้ไข (Correct) และ การบำบัดฟื้นฟู (Assuage to restore) อาทิ (สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ, ๒๕๕๑)

สรุปได้ว่า สวัสดิการสังคม หมายถึง ระบบการจัดบริการสังคมเพื่อป้องกัน แก้ไขปัญหาสังคม พัฒนาสังคม และการส่งเสริมความมั่นคงทางสังคม ซึ่งการจัดบริการสวัสดิการสังคมจะต้องตอบสนอง ความต้องการขั้นพื้นฐานของประชาชน การพัฒนาคุณภาพชีวิตและสภาวะแวดล้อมของประชาชนให้ดีขึ้น โดยควรคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความเท่าเทียมกัน และความเป็นธรรมในสังคม รวมทั้ง ส่งเสริมให้ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคมในทุกระดับสวัสดิการสังคม

๓.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาสังคม

การพัฒนาสังคม (Social Development) เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่ดีทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง วัฒนธรรม เพื่อประชาชนจะได้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทั้งด้านอาหาร ที่อยู่อาศัย การศึกษา สุขภาพอนามัย การมีงานทำ มีรายได้ที่เพียงพอในการครองชีพ ประชาชนได้รับความเสมอภาค ความยุติธรรม มีคุณภาพชีวิต ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการเปลี่ยนแปลง ทุกขั้นตอนอย่างเป็นระบบ กองนิติการ (๒๕๔๗) ทั้งนี้หลักการและกระบวนการพัฒนาสังคมได้รับการยอมรับ ในทิศทางกระแสการพัฒนาระหว่างประเทศมีหลากหลาย อาทิ

การมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมของประชาชนและภาคสังคม มักเกิดจากสาเหตุหลัก ๓ ประการ (ศุภสวัสดิ์ ชัชวาล, ๒๕๔๕) คือ ความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกัน ความเดือดร้อนและได้พึงพอใจร่วมกัน ที่มีต่อสถานการณ์ที่เป็นอยู่นั้น ผลักดันให้มุ่งไปสู่การรวมกลุ่ม วางแผน ลงมือกระทำร่วมกัน และการตกลงร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่มหรือชุมชนไปในทิศทางที่พึงปรารถนา โดยที่เงื่อนไขพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชน ประกอบด้วย ๔ เงื่อนไขหลัก (นิรันดร์ จงวุฒิเวศน์ ,๒๕๒๗) ได้แก่ ประชาชนต้องมีความสามารถที่จะมีส่วนร่วม มีศักยภาพที่จะเข้าร่วมในการดำเนินกิจกรรม ต้องมีความพร้อมที่จะมีส่วนร่วม คือมีสภาพทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และกายภาพ ที่เปิดโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วม ต้องประสงค์ที่จะขอเข้าร่วม และความเป็นไปได้ที่จะเข้าร่วม โดยองค์ประกอบและความสำคัญของการมีส่วนร่วม แบ่งเป็น ๕ ขั้นตอน คือ การมีส่วนร่วมในการริเริ่มการพัฒนา การมีส่วนร่วมในการวางแผนในการพัฒนา การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการพัฒนา การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา และขั้นสุดท้าย คือ การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลการพัฒนา (อนงค์ พัฒนจักร, ๒๕๓๕) ทั้งนี้ อีระวัช จันทระเสริฐ (๒๕๔๑) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องรวมกัน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และนโยบายการพัฒนาที่กำหนดไว้ ประกอบด้วย ร่วมทำการศึกษา ค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ตลอดจนความต้องการของชุมชน ร่วมคิดหาและสร้างรูปแบบวิธีการพัฒนา เพื่อแก้ไขและลดปัญหาของชุมชนหรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนหรือสนองความต้องการของชุมชน ร่วมวางแผนนโยบายหรือวางแผนโครงการหรือกิจกรรม เพื่อจัดและแก้ไขปัญหาและสนองความต้องการของชุมชน ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงาน พัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ร่วมลงทุนในกิจกรรมของชุมชนตามขีดความสามารถของตนและหน่วยงาน ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการ และกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ และร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ได้ทำไว้ ทั้งโดยเอกชนและรัฐบาลให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป ทั้งนี้สิ่งสำคัญที่จะทำให้กิจกรรมหรือการดำเนินงานประสบความสำเร็จควรมีองค์ประกอบ คือ ๑) บุคคล ซึ่งเป็นผู้ที่มีความพร้อมในการเข้าร่วมกิจกรรม ๒) แรงจูงใจ เป็นการมองว่าตนได้รับประโยชน์ผลตอบแทนในสิ่งที่ทำ ๓) พื้นที่ หมายถึงสถานที่ที่สามารถจัดทำกิจกรรม ๔) กิจกรรม และ ๕) องค์กร หมายถึง ครอบครัว หมู่บ้าน ชุมชน หน่วยงาน สถาบันของรัฐและเอกชน (จุฑารัตน์ พูลเกษ, ๒๕๔๕)

การปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ชุมชน หรือการปฏิบัติงานสวัสดิการชุมชน (ทัศนีย์ ลักษณะชินชัช, ๒๕๔๐) แบ่งเป็น ๓ รูปแบบ คือ (๑) การพัฒนาชุมชน (Locality or Community Development) ซึ่งนำมาใช้กับชุมชน พื้นที่ที่มีปัญหาอันเกิดจากประชาชนไม่รู้เท่าทันต่อสภาพปัญหา มีเป้าหมายในการทำงานเพื่อช่วยให้ชุมชนสามารถช่วยตนเองได้ โดยอาศัยความร่วมมือร่วมใจกัน เทคนิคในการทำงานจะใช้กลุ่มขนาดเล็กเป็นสื่อในการเปลี่ยนแปลงป้องกันแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วม (๒) การวางแผนทางสังคม (Social planning) เป็นอีกวิธีหนึ่งที่จะนำมาใช้เมื่อปรากฏว่าชุมชนหนึ่งอาจจะเป็นชุมชนพื้นที่ทั้งหมดหรือบางส่วนมีปัญหาเกิดขึ้นและปรากฏชัด โดยนักสังคมสงเคราะห์ชุมชนจะทำหน้าที่เป็นผู้รวบรวมข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องและนำมาวิเคราะห์ร่วมกับเจ้าหน้าที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง กำหนดออกมาเป็นแผนปฏิบัติงานและนำไปปฏิบัติ และ (๓) การปฏิบัติการทางสังคม (Social Action) เป็นวิธีการ

โครงการขับเคลื่อนพื้นที่ปฏิบัติการพัฒนาสังคม Social Lab

สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 5

ที่นำมาใช้เมื่อปรากฏว่าพื้นที่หรือชุมชนมีปัญหาในเรื่องของความเสียเปรียบ การไม่ได้รับความเป็นธรรมหรือเสมอภาค และปัญหาการถูกกลืนอนสิทธิเสรีภาพ การปฏิบัติการทางสังคมจึงมีวัตถุประสงค์เพื่อการเปลี่ยนแปลงอำนาจ หรือสถาบันพื้นฐานที่เกี่ยวข้อง กลยุทธ์ในการดำเนินงานใช้การจัดองค์กรมวลชนเข้าต่อต้านกลุ่มตรงกันข้าม หรือการยื่นข้อเสนอเพื่อเจรจาต่อรองกันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามข้อเรียกร้อง

การบูรณาการ คณะกรรมการนโยบายกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคและท้องถิ่น (กนภ.) ได้นิยามว่า “การบูรณาการ คือ การผสมผสานการพัฒนาในพื้นที่ โดยกระบวนการประสานความร่วมมือของภาคีการพัฒนาที่เกี่ยวข้องในด้าน แผนงาน แผนเงิน บุคลากรและการปฏิบัติตามแผนร่วมกันในพื้นที่เป้าหมายหรือกลุ่มเป้าหมายที่กำหนด ตามภารกิจหน้าที่ความรับผิดชอบของทุกภาคี การพัฒนา เพื่อนำไปสู่ผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายการพัฒนาที่วางไว้” ทั้งนี้การบูรณาการปฏิบัติงาน อาจแบ่งออกได้ ดังนี้ การบูรณาการวิธีการปฏิบัติงาน การบูรณาการบริการทางสังคม และการบูรณาการโดยมุ่งที่เป้าหมาย (Purpose) ทั้งนี้บทบาทของนักบูรณาการมีความหลากหลาย เช่น บทบาทการร่วมเป็นผู้ร่วมประชุมปรึกษาหารือ (Conferee) การเป็นผู้นำ (Enabler) การเป็นผู้ให้การศึกษา (Educator) การเป็นผู้จัดการ (Manager) การเป็นนายหน้า (Broker) การเป็นตัวกลาง (Mediator) และการเป็นผู้พิทักษ์ผลประโยชน์และสิทธิ (Advocator) เกิดการบูรณาการงาน ซึ่ง Parsons and Hernandez (๑๙๘๘) ได้ขยายความถึงคุณสมบัติของนักบูรณาการที่ดี ต้องมีความเข้าใจโลกและมองโลกในแง่บวก หลีกเลี่ยงการให้ความสนใจเฉพาะตนเอง มีความมุ่งมั่น อดทน มีความใฝ่เรียนรู้ ฝึกตนเองให้เป็นผู้รับฟังความคิดเห็นที่หลากหลาย มีจริยธรรมและความจริงใจ มีความรับผิดชอบ และเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ดี

ทั้งนี้ ได้มีนักปฏิบัติการทางสังคมหลายท่านได้เชื่อมโยงปัจจัยความสำเร็จในการทำงานเชิงบูรณาการระดับพื้นที่ชุมชน ท้องถิ่น คือ **ทุนทางสังคม** ซึ่ง World Bank ระบุว่า เป็น สถาบัน ระบบความสัมพันธ์ และบรรทัดฐานที่ช่วยหล่อหลอมการมีปฏิสัมพันธ์กันในสังคม ทั้งในเชิงคุณภาพและปริมาณ เป็นการเชื่อมโยงสังคมเข้าด้วยกัน ในขณะที่ กองทุนเพื่อสังคม (SIF) มองว่าทุนของชุมชนเป็นทุนทางสังคมอย่างหนึ่งที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งประกอบด้วย (ทุน) ฐานทรัพยากรธรรมชาติ และฐานวัฒนธรรม ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การหลอมจิตใจ หลอมความคิด และผนึกกำลัง การสร้างทักษะในการจัดการ รวมทั้งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งทั้งหมดจะส่งเสริมให้เกิดความเอื้ออาทรและความสามัคคี ที่ทำให้คนมีความเสียสละที่จะทำงานร่วมกัน โดยมีการระดมกำลังความคิด ความรู้ สติปัญญา และความชำนาญที่มีอยู่ ไปใช้ในการจัดการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับประเวศ วะสี ที่มองว่า ทุนทางสังคมเป็นพลังทางสังคมในการแก้ปัญหาวิกฤตของสังคมได้ โดยให้ความหมายทุนทางสังคมว่า “การที่คนมารวมกันเอาความดีมารวมกัน เอาความรู้มารวมกัน เพื่อแก้ปัญหาของสังคม” เช่นเดียวกับ อนุช นาคะบุตร (๒๕๔๕, อ้างแล้ว:๓๙) กล่าวถึงทุนทางสังคมในลักษณะของความเข้มแข็งของชุมชนว่า มิใช่เป็นเรื่องที่เพิ่งเกิดขึ้นในประเทศไทย แต่หากเป็นคุณค่าเดิมที่สังคมไทยมีอยู่แล้ว ไม่ว่าจะเป็นความมีน้ำใจต่อกัน การแบ่งปันซึ่งกันและกัน ความเอื้ออาทรต่อกัน การเกาะเกี่ยวกันทางสังคม การรวมกลุ่มเป็นองค์กร หรือการจัดตั้งเป็นเครือข่ายต่างๆ เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มเกษตรผสมผสาน เครือข่ายโรงสีชุมชน เป็นต้น ทุนทางสังคมนี้ คือพลังที่จะขับเคลื่อนชุมชนต่างๆ ให้มีความสามารถในการเพิ่มมูลค่าและทุนทางสังคมให้กับชุมชนตนเองมากขึ้น

มีความเท่าทันต่อปัญหาและมีความสามารถในการจัดการกับปัญหาได้มากขึ้น และท้ายที่สุดสามารถพึ่งพาตนเองได้จริงในระยะยาว (อ้างอิงใน ยรรยง เอกนนท์ ๓๐ เมษายน ๒๕๕๒) โดยต้องคำนึงถึงหลัก ๓ ประการ ได้แก่ (๑) ความเชื่อมโยง โดยให้ทุนทางสังคมเป็นปัจจัยหลักในการสนับสนุนการพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ การแก้ไขปัญหาคความยากจน ธรรมชาติและการพัฒนาที่ยั่งยืน (๒) ความหลากหลาย โดยใช้ทุนทางสังคมที่มีอยู่อย่างหลากหลายให้สอดคล้องกับโครงสร้างสังคมวัฒนธรรมและความต้องการแต่ละพื้นที่ กลุ่มเป้าหมายและสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทั้งในและนอกประเทศ และ (๓) การพัฒนาอย่างครบวงจร เป็นการนำทุนทางสังคมที่มีอยู่มาพัฒนาต่อยอดใช้ประโยชน์เชิงรุกได้สร้างสรรค์เป็นรูปธรรม การฟื้นฟูทุนทางสังคมที่มีจุดอ่อนให้ปรับตัวกลับคืนความสำคัญขึ้นมา และการสร้างระบบ/กลไกให้เกิดการพัฒนาทุนทางสังคมอย่างยั่งยืน

ชุมชนจัดการตนเอง เป็นแนวคิดที่เริ่มต้นจากการนำแนวคิดการพึ่งตนเองและการกระจายอำนาจให้แก่ชุมชนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน และการกระจายอำนาจให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นการปลดปล่อยที่ทำให้ประชาชน ชุมชนท้องถิ่นมีความคิดอย่างเป็นอิสระในการจัดการตัวเอง ก่อให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนและทำให้พลังอำนาจของคน กลุ่มองค์กรในชุมชน (Empowerment) นำไปสู่เป้าหมายชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ โกวิทย์ พวงงาม (๒๕๕๓) กล่าวถึงชุมชนบริหารจัดการตนเองว่าเป็นกระบวนการขับเคลื่อนที่มีพลังในปัจจุบัน โดยอาศัยภาคีความร่วมมือจากทุกภาคส่วน เช่น ภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน ภาคประชาชนและนักวิชาการต่างๆ ยังจำเป็นต้องอาศัยระบบการจัดการตนเอง หรือ Self-organization ที่เกิดขึ้นในเครือข่าย (networks) และระบบเครือข่ายจัดการตนเอง (Self-organizing networks) ทั้งเป็นแนวทางก่อให้เกิดการกระจายอำนาจจากรัฐส่วนกลางซึ่งเป็นการปกครองแบบรวมศูนย์อำนาจนำไปสู่การกระจายอำนาจสู่ชุมชนท้องถิ่น ซึ่งสามารถแก้ไขปัญหได้ตรงกับความต้องการของประชาชน และประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดทิศทางการพัฒนาจังหวัดของตนเองได้ในทุกด้าน ซึ่งนำไปสู่การความเข้มแข็งของชุมชน และชุมชนท้องถิ่นสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุด

กระบวนการสำคัญของชุมชนจัดการตนเอง ได้แก่ (๑) การใช้ผู้นำชุมชน คนรุ่นใหม่ และกระบวนการกลุ่มนารสร้างการเรียนรู้ จิตสำนึก และทำความเข้าใจเป้าหมายร่วมกันของชุมชน ใช้หลักความเชื่อ ศาสนาประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญาเป็นตัวเชื่อมโยงให้คนเข้ามาร่วมกัน โดยเริ่มจากกลุ่มเล็กขยายเป็นเครือข่ายและภูมินิเวศน์ (๒) สำรวจปัญหา ศึกษาข้อมูลชุมชน วิเคราะห์สถานการณ์ จัดทำแผนผังแผนที่การใช้ทรัพยากรร่วมกัน และปรับแผนของชุมชนให้เป็นพัฒนาที่สามารถทำได้จริง (๓) กำหนดประเด็นปัญหาร่วมกันที่เกิดจากข้อมูลจริง และยกระดับเป็นเป้าหมายร่วม เป็นเครื่องมือของชุมชนท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหา สร้างการมีส่วนร่วมและเชื่อมโยงภาคี (๔) ใช้สภาองค์กรชุมชนและภาคร่วมพัฒนาในเครื่องมือในการขับเคลื่อนงาน กำหนดทิศทาง เป้าหมาย ทำแผนและพัฒนาชุมชนท้องถิ่นด้วยตนเอง (๕) สร้างพื้นที่รูปธรรมให้เป็นพื้นที่เรียนรู้ ขยายองค์ความรู้ และยกระดับสู่หลักสูตรชุมชน (๖) ประสานภาคีสร้างระบบการทำงานร่วมกันของท้องถิ่นอำเภอ สร้างกลไกร่วมระดับตำบล (๗) ใช้สถานการณ์ปัญหาร้อน ปัญหาร่วมเป็นเครื่องมือรวมกลุ่มคน จัดกระบวนการเรียนรู้ จุดประกายความคิดให้คนในชุมชน ขยายการทำงานให้ครอบคลุมเชิงพื้นที่ และเปิดเวทีนำเสนอข้อมูลกับคนในชุมชนส่วนใหญ่ (๘) นำข้อมูลที่มีอยู่ในพื้นที่มาใช้ประโยชน์ พัฒนาระบบ

ข้อมูล สำรองข้อมูลชุมชนที่สำคัญ ใช้งานวิจัยเป็นเครื่องมือศึกษาความรู้เชิงลึกของชุมชน และจัดทำตัวชี้วัด เป้าหมายของการพัฒนาชุมชน (๙) จัดทำแผนงานโครงการ แก้ไขปัญหา บูรณาการทุนภายในชุมชน บูรณาการแผนงานร่วมหลายภาคส่วนในท้องถิ่น โดยจัดระบบการทำงาน/มีกลไกร่วมพัฒนา เน้นองค์กรชุมชน เป็นหลัก หน่วยงาน/ภาคีเป็นผู้สนับสนุน (๑๐) พัฒนาผู้นำรุ่นเก่าและสร้างผู้นำรุ่นใหม่ให้มีความรู้ ทักษะและความสามารถในการแก้ไขปัญหาและพัฒนา ใช้แผนชุมชนเป็นเครื่องมือสร้างกระบวนการเรียนรู้ของคน ในชุมชน และ (๑๑) นำบทเรียนชุดองค์ความรู้ของชุมชน สื่อสารสู่สาธารณะและบรรจุเป็นหลักสูตรการศึกษา ประจำหมู่บ้าน/ชุมชน ทั้งนี้ตัวชี้วัดพื้นที่ชุมชนจัดการตนเอง ประกอบด้วย ชุมชนต้องมีเป้าหมาย ทิศทาง ในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน มีระบบข้อมูล ฐานข้อมูลที่สำคัญของชุมชน มีแผนชุมชน และปัญหา ร่วมของคนในชุมชนต้องได้รับการยกระดับเชื่อมโยงและถูกจัดการอย่างเป็นระบบ มีรูปธรรมการจัดการปัญหา โดยมีชุมชนเป็นแกนหลัก มีการจัดการทุนชุมชน มีการจัดการความสัมพันธ์ของขบวนชุมชนท้องถิ่นและ ความร่วมมือกันหลายฝ่าย ชุมชนรักการเรียนรู้ มีฐานการเรียนรู้ ระบบการจัดการความรู้ และสื่อสารสู่ชุมชน และสาธารณะ คนในชุมชนมีความสุข มีความเป็นเจ้าของชุมชน มีระเบียบกติการ่วมกัน และมีความผูกพัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนสม่ำเสมอ มีความเชื่อมโยงเครือข่าย มีระบบสร้างและ พัฒนาจากฐานสู่รุ่น และมีระบบธรรมาภิบาล

ทั้งนี้การพัฒนาชุมชนจัดการตนเองสู่การเป็นชุมชนต้นแบบได้นั้นจำเป็นต้องมีการทำงาน อย่างต่อเนื่องเป็นกระบวนการ โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมคิด วิเคราะห์ ตัดสินใจ วางแผน ปฏิบัติการ และติดตามประเมินผล กล่าวคือ ต้องทำการศึกษาชุมชนเพื่อทราบปัญหาและความต้องการของชุมชน ที่แท้จริง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด ต้องให้การศึกษาแก่ชุมชน โดยเป็นการสนทนา การวิเคราะห์ปัญหาร่วมกัน รวมถึงความต้องการ สภาพความเป็นจริง ผลกระทบ ความรุนแรงและ ความเสียหายต่อชุมชน และการจัดเวทีประชาคมเป็นกลวิธีที่สำคัญในการกระตุ้นให้ประชาชนได้รู้เข้าใจ ตระหนักในปัญหา เพื่อค้นหาปัญหาร่วมกัน ต้องทำการวางแผน โดยนำปัญหาที่ตระหนักและยอมรับว่า เป็นปัญหาของชุมชน ให้ประชาชนมาร่วมกันหาสาเหตุ แนวทางแก้ไข จัดลำดับความสำคัญ และตัดสินใจแก้ไข ปัญหาภายใต้ขีดความสามารถของตนเอง แสวงหาความช่วยเหลือจากภายนอก การดำเนินงานตามแผนและ โครงการ โดยมีผู้รับผิดชอบในการดำเนินการตามแผนและโครงการที่ตกลงไว้ และมีผู้ช่วยเหลือสนับสนุนใน ๒ ลักษณะ คือ ผู้ปฏิบัติงานทางวิชาการ และผู้เสริมให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานและ การติดตามประเมินผล ซึ่งเป็นการติดตามความก้าวหน้าของงาน เพื่อการปรับปรุงแก้ไขปัญหาอุปสรรคที่พบ ได้ทันทั่วถึง รวมถึงนำผลการปฏิบัติงานไปเผยแพร่ให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ

กล่าวได้ว่า การพัฒนาชุมชน ท้องถิ่น เป็นการพัฒนาสังคมในระบบย่อย โดยกระบวนการ ที่สำคัญและก่อให้เกิดความยั่งยืนในการพัฒนา คือ การมีส่วนร่วม โดยประชาชนจะต้องมีศักยภาพ มีความ พร้อมเข้าร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ความสามารถในการค้นหาความต้องการ วางแผน จัดการ บริหารองค์การ และการใช้ทรัพยากร ทั้งต้องมีการบูรณาการกับภาคีพัฒนา ทั้งในด้านแผนงาน/โครงการ ทรัพยากร เทคโนโลยีและความรู้ โดยมีเป้าหมายสุดท้ายคือ ความสามารถพึ่งตนเองของประชาชน ชุมชน

๓.๔ เครื่องมือกระบวนการวิเคราะห์ปัญหาชุมชน

การออกแบบเครื่องมือกระบวนการวิเคราะห์ปัญหาชุมชนปากตม สสว. ๕ ได้เลือกใช้เครื่องมือแบบผสมผสาน ในการจัดเก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ปัญหาชุมชน โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมชุมชน ท้องถิ่น และภาคีพัฒนา กล่าวคือ มีการใช้เครื่องมือปฏิบัติการชุมชน ได้แก่ การสนทนา การจัดเวทีประชาคม และการระดมความคิด ร่วมกับเครื่องมือในการวิจัย คือ การศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร การสร้างแบบสอบถาม ภายใต้กรอบแนวคิดสวัสดิการสังคม และการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

๓.๕ ผลการสังเคราะห์งานวิชาการด้านผู้สูงอายุ

ผลการสังเคราะห์งานวิชาการด้านผู้สูงอายุของสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ ๑ - ๑๑ สรุปเป็น ๔ ประเด็นหลัก ดังนี้

การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ผลการศึกษาของภินันท์ สนน้อย และคณะ. (๒๕๕๙) และ รศ.ดร.อาชญญา รัตนอุบล. (๒๕๖๒) พบว่าการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ควรเป็นหน่วยงานรับผิดชอบหลักในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ จัดสวัสดิการกิจกรรม เพื่อสุขภาพดูแลความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน จัดสภาพแวดล้อมให้เหมาะสม ส่งเสริมศักยภาพผู้สูงอายุอบรมให้ความรู้ จัดสิ่งอำนวยความสะดวก จัดบริการสาธารณะ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมในชุมชน ทั้งนี้ผลการศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุของวิไลพร ขาวงษ์, จตุพร หนูสวัสดิ์, วรรัตน์ ประทานวโรปัญญา และจิตาภา ศิริปัญญา (๒๕๕๔) และ สุทธิพงศ์ บุญผดุง (๒๕๕๔) พบว่า ปัจจัยด้านเพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษารายได้และฐานะการเงิน มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ โดยมีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตด้านร่างกายมากที่สุด รองลงมา คือ ด้านจิตใจ ด้านสัมพันธภาพทางสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม ตามลำดับ สำหรับแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ โดยใช้โรงเรียนผู้สูงอายุเป็นฐาน ต้องมีหลักสูตรที่เหมาะสมสำหรับโรงเรียนผู้สูงอายุ ใช้กิจกรรมเป็นตัวขับเคลื่อนงาน โดยมีกิจกรรมครอบคลุม ๔ มิติ ได้แก่ (๑) มิติเศรษฐกิจ โดยการส่งเสริมอาชีพเพื่อสร้างรายได้แก่ผู้สูงอายุในกลุ่มที่มีศักยภาพในการประกอบอาชีพ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุติดสังคม และกลุ่มติดบ้าน รวมทั้งมีการส่งเสริมการทำบรรจุภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่า การจัดหาตลาด/แหล่งจำหน่ายสินค้าการให้ความรู้การตลาดออนไลน์เพื่อเพิ่มช่องทางการตลาด การส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นและนวัตกรรมพื้นบ้าน ฝึกอบรมการใช้เทคโนโลยีเพื่อให้ได้รับข้อมูลข่าวสารที่รวดเร็วและทั่วถึง (๒) มิติสังคม ควรส่งเสริมการเข้าร่วมกิจกรรมของหน่วยงานภาครัฐและในชุมชน สนับสนุนให้กลุ่มติดสังคมพาผู้สูงอายุติดบ้านเข้าสู่สังคม ทั้งนี้ในกลุ่มผู้สูงอายุติดบ้านหน่วยงาน ภาครัฐเครือข่ายควรค้นหาความสนใจและความสามารถของกลุ่มติดบ้าน เพื่อจัดกิจกรรมได้ตรงตามความต้องการ สำหรับผู้สูงอายุติดเตียง ควรแนะนำให้ทำกายภาพบำบัด เยี่ยมเยียนให้กำลังใจให้อาหาร ที่มีประโยชน์ และปรับสภาพแวดล้อมให้สะอาด และการจัดกลุ่มเยี่ยมบ้านให้กำลังใจ ร่วมกับ อสม. (๓) มิติสิ่งแวดล้อม สำหรับผู้สูงอายุติดสังคมควรจัดกิจกรรมเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชนในการดูแลสิ่งแวดล้อมทั้งภายนอก และที่อยู่ของผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุติดบ้านและผู้สูงอายุพิการ ต้องจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสม เช่น ทางลาด และสาธารณูปโภคพื้นฐาน จัดสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยให้เหมาะสม อากาศ ปลอดภัย มีการถ่ายเทอากาศดี

รวมทั้งให้ความรู้เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยที่ดีเพื่อสุขภาพกายใจที่ดี และ (๔) มิติสุขภาพ สำหรับผู้สูงอายุติดสังคม การส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุเป็นสิ่งจำเป็น โดยต้องได้รับการพัฒนาศักยภาพที่ถูกวิธีการตรวจสุขภาพเป็นประจำ รวมถึงการให้กำลังใจกับผู้สูงอายุเพื่อให้ยอมรับการเปลี่ยนแปลง และการจัดกิจกรรมเพื่อนเยี่ยมเพื่อน การลดความเครียดแก่ผู้สูงอายุและผู้ดูแลผู้สูงอายุ ขณะเดียวกันผลการศึกษาของ สุทธิพงศ์ บุญผดุง (๒๕๕๔) เกี่ยวกับแบบวัดคุณภาพชีวิตสำหรับผู้สูงอายุทั้ง ๖ ด้าน ได้แก่ ด้านสภาพอารมณ์ที่ดี ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ด้านสภาพความเป็นอยู่ที่ดี ด้านสภาพร่างกายที่ดี ด้านการรวมกลุ่มทางสังคม และด้านการตัดสินใจด้วยตนเอง โดยพบว่า ระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในภาพรวมอยู่ในระดับค่อนข้างมาก และด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลมีความสำคัญเป็นลำดับแรก รองลงมาคือ ด้านการรวมกลุ่มทางสังคม ด้านสภาพอารมณ์ที่ดี และด้านสภาพร่างกายที่ดี เช่นเดียวกับผลการศึกษาของ สมคิด แทวกระโทก (๒๕๖๐) พบว่า แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุของ องค์การบริหารส่วนตำบล ในด้านที่อยู่อาศัยควรสนับสนุนการปรับปรุงทางเดินสำหรับผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง ด้านนันทนาการควรส่งเสริมและสนับสนุนวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นของผู้สูงอายุ ด้านความรู้สึกรับคุณค่าในตนเองควรจัดกิจกรรมหรือโครงการอบรมสัมมนาเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการดูแลผู้สูงอายุในครอบครัวอย่างจริงจังสม่ำเสมอ

การพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ ค้นพบว่าการพัฒนาในมิติสุขภาพเป็นสิ่งจำเป็นที่สุดสำหรับผู้สูงอายุ ต้องมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องทั้งด้านการหนุนเสริมความรู้ เสริมทักษะในการดูแลสุขภาพ โดยผลการศึกษาของ วิภาณันท์ ม่วงสกุล (๒๕๕๘) พบว่า ความต้องการของผู้สูงอายุในการรับบริการสาธารณะ ได้แก่ บริการด้านสุขภาพ การเปิดโอกาสในการเรียนรู้ และการได้รับข้อมูลข่าวสาร ต้องการให้ชุมชนท้องถิ่นได้เข้ามาช่วยเหลือในเรื่องความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น รวมถึงการจัดกิจกรรมชุมชนเพื่อให้ผู้สูงอายุได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรม และการเยี่ยมเยียนผู้สูงอายุที่บ้าน รวมถึงต้องการให้ครอบครัว บุตร หลาน มาเยี่ยมเยียน และให้การดูแลในยาม เจ็บป่วย ทั้งนี้ผลการศึกษาของ รศ.ดร.อาชัญญา รัตนอุบล. (๒๕๖๒) พบว่า หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาสังคม ได้มีการกำหนดไว้อย่างชัดเจน โดยมุ่งเน้นด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วม และด้านความมั่นคงหรือการมีหลักประกันของชีวิต การส่งเสริมการมีรายได้ของผู้สูงอายุ มีการจัดทำมาตรการและออกแบบกลไกเพื่อให้เกิดประสิทธิผลในการดำเนินงานส่งเสริมศักยภาพผู้สูงอายุอย่างเป็นรูปธรรม ทุกรูปแบบเน้นการส่งเสริมการเห็นคุณค่าในตนเอง และการดำเนินงานส่งเสริมศักยภาพผู้สูงอายุ ซึ่งมีความหลากหลายของรูปแบบกิจกรรมขึ้นอยู่กับพื้นที่และหน่วยงาน องค์กรและเครือข่ายที่สนับสนุน มีการทำงานร่วมกันระหว่างผู้สูงอายุและองค์กรภาคีเครือข่ายต่างๆ โดยพบจุดเน้นและจุดอ่อนที่สำคัญของแต่ละรูปแบบกิจกรรม กล่าวคือ รูปแบบโรงเรียนผู้สูงอายุ มีจุดเน้นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้านสุขภาพและการดูแลตัวเอง โดยให้ผู้สูงอายุและชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ส่วนจุดอ่อนคือ กลไกด้านหลักประกันไม่มีความสอดคล้องกับนโยบายและมาตรการ และยังเน้นการรวมกลุ่มเฉพาะผู้สูงอายุการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสมาชิกชุมชน และการส่งเสริมให้มีการจัดตั้งกองทุนการออมน้อย รูปแบบการรวมตัวผ่านกิจกรรม มีจุดเน้นที่สำคัญเรื่องการรวมกลุ่มเพื่อส่งเสริมการเห็นคุณค่าผ่านกิจกรรม ขณะที่จุดอ่อนอยู่ที่การนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมและมีปฏิสัมพันธ์กับผู้สูงอายุและยังขาดการส่งเสริมการจัดตั้งกองทุนการออม และรูปแบบศูนย์พัฒนาและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ ซึ่งมุ่งเน้นการส่งเสริมให้มองเห็นคุณค่าในตนเอง

ของผู้สูงอายุผ่านกิจกรรมหลากหลายทั้งด้านสุขภาพและอาชีพ และจุดอ่อนคือมีการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม และการส่งเสริมการจัดตั้งกองทุนออม

การดูแลผู้สูงอายุระยะยาว ผลการศึกษาของ วรเวศม์ สุวรรณระดา และคณะ (๒๕๕๓) พบว่า ลักษณะของปัญหาความมั่นคงของผู้สูงอายุที่ต้องพึ่งพิงผู้อื่นมากในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน ด้วยตนเอง หรือต้องใช้อุปกรณ์ช่วยอย่างใดอย่างหนึ่ง รวมถึงการมีระดับการพึ่งพาผู้อื่นน้อยในทั้ง ๒ อย่าง แต่ต้องอาศัยอยู่ตามลำพังหรืออาศัยอยู่กับคู่สมรสเท่านั้น พบว่าในเขตกรุงเทพและปริมณฑลยังคงเป็นพื้นที่ ที่ผู้สูงอายุต้องเผชิญกับภาวะเสี่ยงมากที่สุด สะท้อนว่า ประเทศไทยมีความจำเป็นที่จะต้องสร้างระบบการดูแล ระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุทั้งในด้านสุขภาพ การสนับสนุนการดำเนินกิจวัตรประจำวัน และการบริหารจัดการ ทรัพยากรเพื่อให้สามารถรองรับกลุ่มผู้สูงอายุที่มีภาวะเสี่ยง ในส่วนปัญหาของผู้ให้บริการดูแลระยะยาว แก่ผู้สูงอายุ คือ ไม่มีหน่วยงานของรัฐเข้ามาดูแลหรือจัดระบบการให้บริการอย่างเป็นมาตรฐาน และยังมี บุคลากรทางวิชาชีพในสายงานไม่เพียงพอความสอดคล้องของการจัดบริการและความต้องการบริการดูแล ระยะยาว ในส่วนของการดำเนินงานตามมาตรฐาน ผลการศึกษาของ ลภัสรดา วลัยกมลลาค (๒๕๕๖) พบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลปากบาง สามารถปฏิบัติงานได้ตามตัวชี้วัดขั้นพื้นฐานและตามมาตรฐานผู้สูงอายุ แต่ยังไม่สามารถดำเนินงานตามมาตรฐานตัวชี้วัดขั้นพัฒนาได้ทุกตัวชี้วัด ดังนั้นการดูแลผู้สูงอายุจึงไม่ใช่ เป็นการดำเนินงานของหน่วยงานเพียงหน่วยงานเดียวแต่ต้องมีการร่วมมือกันทุกภาคส่วนในพื้นที่ เพื่อให้การเตรียมความพร้อม ในการก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลปากบางให้ประสบผลสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

ภาวะพหุพลังผู้สูงอายุ ผลการศึกษาของ วิภาณันท์ ม่วงสกุล (๒๕๕๘) และสำนักงานส่งเสริม และสนับสนุนวิชาการ ๑-๑๒ (๒๕๖๒). พบว่า การสร้างเสริมภาวะพหุพลังให้กับผู้สูงอายุเป็นสิ่งจำเป็น ควรมุ่งพัฒนาเพื่อให้ผู้สูงอายุได้พึ่งพาตนเองได้มีศักยภาพในตนเอง และทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมส่งเสริม การสร้างคุณค่าให้กับตนเอง โดยส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพที่ดี (Healthy) จัดสวัสดิการส่งเสริมสุขภาพและการป้องกัน โรค การตรวจสุขภาพประจำปี ส่งเสริมการออกกำลังกาย มีความมั่นคงหรือการมีหลักประกันในชีวิต (Security) เช่น การส่งเสริมอาชีพรายได้ให้แก่ผู้สูงอายุ และการมีส่วนร่วม (Participation) โดยส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มทางสังคมของ ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ตามลำพัง เพื่อไม่ให้ผู้สูงอายุเกิดความเหงา เหงา สิ้นหวังในชีวิต และไม่รู้สึกรู้สีกทอดทิ้งออกจากสังคม ซึ่งอาจนำเทคโนโลยีการสื่อสารมาประยุกต์ใช้การถ่ายทอดภูมิปัญญา และส่งเสริมจิตอาสาในผู้สูงอายุ ทำให้ผู้สูงอายุมีความสุข โดย วิภาณันท์ ม่วงสกุล (อ้างแล้ว) พบปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการพัฒนาศักยภาพ ผู้สูงอายุในภาวะพหุพลัง คือ การมีแรงบันดาลใจ การมีสภาพแวดล้อมโดยรอบที่เอื้ออำนวย การมีระบบการยอมรับ ผลงาน การให้รางวัล การเสริมแรงและการเสริมสร้างขวัญและกำลังใจ ครอบครัวต้องเสริมสร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างกัน โดยผู้สูงอายุต้องเข้าใจได้กับรุ่นใหม่ ชุมชนจะต้องมีทัศนคติที่ดีต่อผู้สูงอายุแนวทางการส่งเสริมสุขภาพด้านร่างกาย ต้อง ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุออกกำลังกาย ด้านจิตใจต้องส่งเสริมให้ผู้สูงอายุร่วมกันทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม ส่งเสริมให้ดูแลตัวเองได้ และส่งเสริมให้เรียนรู้เทคโนโลยีข่าวสารเพื่อที่จะสามารถอยู่ในยุคที่มีการใช้เทคโนโลยี ได้อย่างมีความสุข การเตรียมความพร้อมเพื่อความมั่นคงในวัยสูงอายุ ต้องเตรียมตัวตั้งแต่วัยหนุ่มยังสาว ใช้ชีวิตอย่างระมัดระวัง ไม่ทำร้ายสุขภาพของตนเอง ในการพัฒนาสวัสดิการสังคมในภาพรวมเพื่อให้ผู้สูงอายุมี ภาวะพหุพลัง ต้องยึดหลักสิทธิมนุษยชน ความเป็นอิสระ การมีส่วนร่วม และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เปลี่ยนจากการสงเคราะห์เป็นการพัฒนาภายใต้มุมมองที่ว่าทุกคนมีสิทธิ์ที่จะได้รับโอกาสอย่างเท่าเทียมกัน

เครือข่ายการทำงาน ผลการศึกษาของ พระดาวเหนือ บุตรสีทา (๒๕๕๗), อัจฉรา พุฒิมหา (๒๕๕๕) และปริยานุช จันทิมา (๒๕๕๕) พบว่า การจัดการเครือข่าย ควรมีการสร้างความเป็นองค์การ เครือข่าย จัดบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในเครือข่าย สร้างความรู้สึกร่วมในการทำงานร่วมกัน จัดกระบวนการ เรียนรู้ร่วมกัน จัดระบบข้อมูลข่าวสารในการติดต่อข่าวสาร การรักษาความต่อเนื่องของการเป็นองค์การ เครือข่าย มีการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง รักษาสัมพันธภาพที่ดีระหว่างกัน ให้ความช่วยเหลือกันระหว่าง เพื่อนสมาชิก ปัญหาและอุปสรรคสำคัญในการจัดการเครือข่าย คือ การเห็นความสำคัญของคนในชุมชนและ หน่วยงานต่างๆ การสนับสนุนส่งเสริมให้เป็นเครือข่ายที่เข้มแข็ง มีกิจกรรมต่อเนื่อง สอดคล้องกับวิถีชีวิต วัฒนธรรมท้องถิ่น โดยผลการศึกษาของ ฉันทนา พานทอง (๒๕๕๕) พบว่า ลักษณะของการจัดการเครือข่าย แบ่งเป็น ๓ รูปแบบ คือ (๑) การดำเนินโครงการหรือการจัดกิจกรรมโดยมีเทศบาลตำบลเป็นองค์กรหลัก (๒) การดำเนินโครงการหรือการจัดกิจกรรมโดยมีองค์กรอื่นๆ เป็นองค์กรหลัก และ (๓) การดำเนินโครงการ หรือการจัดกิจกรรมโดยมีชมรมเป็นองค์กรหลัก และจำแนกเป็นตัวแบบเครือข่ายได้ ๒ ตัวแบบ คือ เครือข่าย ที่มีผู้นำเป็นหลักของเครือข่าย (Leadership-Base Network) และเครือข่ายพันธะแห่งดวงดาว (Star Alliances Model) โดยผลการศึกษาเกี่ยวกับเครือข่ายการทำงานของผู้สูงอายุของ ปริยานุช จันทิมา (๒๕๕๕) พบว่า พัฒนาการในการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองอำนาจเจริญ ในอดีต ผู้สูงอายุมีวิธีการดูแลสุขภาพตนเองหลายวิธี เช่น ระบบการดูแลสุขภาพในครอบครัวและชุมชน ระบบ การแพทย์ปัจจุบัน และระบบการแพทย์พื้นบ้านที่เกิดขึ้นจากวัฒนธรรมท้องถิ่น เมื่อเจ็บป่วยก็มีการรักษา ตนเองด้วยวิธีที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษประสบการณ์ตามวิถีชีวิตและวัฒนธรรม เมื่อสถานการณ์ ทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลง ทำให้ระบบการแพทย์แผนปัจจุบันเป็นทางเลือกในการรักษา ความเจ็บป่วยของผู้สูงอายุส่วนใหญ่ อย่างไรก็ตามระบบการแพทย์พื้นบ้านก็ยังคงมีในครอบครัวและเครือญาติ ที่มีกระบวนการดูแลสุขภาพด้วยแบบแผนปฏิบัติเฉพาะตัว เงื่อนไขเชิงบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และ วัฒนธรรมของท้องถิ่นมีผลต่อพัฒนาการของเครือข่ายผู้สูงอายุและการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุ โดยพบว่าเครือข่ายเป็นหัวใจของการพัฒนาการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุ ช่วยให้ผู้สูงอายุมีมุมมอง สุขภาพแบบใหม่ ไม่มองเฉพาะการเจ็บป่วย แต่มองสุขภาพครอบคลุมทุกประเด็นที่เกี่ยวข้องในทุกมิติตามวิถี ชีวิตและวัฒนธรรมอย่างรอบด้าน ทำให้เกิดการเชื่อมประสานกันเป็นเครือข่าย ครอบครัว ชุมชน ที่เกี่ยวข้อง สัมพันธ์กับองค์กรต่างๆ ที่เป็นบริบทของชุมชน ภาวะเศรษฐกิจ สังคม การเมือง สิ่งแวดล้อม ทั้งทางตรงและ ทางอ้อมซึ่งมีผลกระทบต่อสุขภาพผู้สูงอายุ ในขณะที่ ผลการศึกษาของ มาศวรี สังขเรียง (๒๕๕๒) พบว่า ผู้สูงอายุที่มีเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมมาก มีความสัมพันธ์กับญาติ พี่น้อง บุตร หลาน มีการพบปะ ติดต่อกันตามโอกาส ความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันมีการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ กับชุมชนอย่างสม่ำเสมอ ทำให้ผู้สูงอายุมีจิตใจดีมีความสุขและใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่า สำหรับผู้สูงอายุที่มี เครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมน้อย ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุที่มีการดำรงชีวิตเช่นเดียวกับผู้สูงอายุทั่วไป แต่ประสบปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ ต้องประกอบอาชีพเพื่อหารายได้ รวมทั้งมีภาระต่างๆที่ต้องรับผิดชอบ ความสัมพันธ์ระหว่างญาติเริ่มห่างกัน ความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านและการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน ส่วนใหญ่มีการพูดคุยและทำกิจกรรมกับเพื่อนบ้านน้อย หากเป็นเพื่อนบ้านไกลๆ มักไม่ได้ไปมาหาสู่กัน และ จะไปเฉพาะงานสำคัญของญาติพี่น้องและรีบกลับ งานสังสรรค์แทบไม่ได้ไป ทำให้จิตใจเศร้า เหงา รู้สึกว่าตนเอง

เป็นภาระแก่สังคม โดยฐิติรัตน์ ราศิริ. (๒๕๖๑) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมภาคีเครือข่าย พบว่า การมีส่วนร่วมในการสนับสนุนความรับผิดชอบต่อสุขภาพภาครัฐ เจ้าหน้าที่ภาคีเครือข่าย จำเป็นต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุ สนับสนุนงบประมาณให้คำปรึกษา แนะนำ รวมถึงการปกป้องสิทธิประโยชน์ ทั้งในด้านสิ่งแวดล้อม และการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน และการควบคุมสิ่งที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ การมีส่วนร่วมในการเพิ่มการลงทุนเพื่อพัฒนาสุขภาพ จำเป็นต้องมองแนวทางในการบูรณาการหน่วยงานหลายภาคส่วนเข้ามาทำงานร่วมกัน เช่น การจัดเตรียมที่อยู่อาศัย และความปลอดภัยของผู้สูงอายุในอนาคตรองทุนจัดโครงการ/ กิจกรรมที่เหมาะสมเพื่อการส่งเสริมสุขภาพที่ดีและสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ และต้องเกิดจากความต้องการของกลุ่มผู้สูงอายุ การมีส่วนร่วมพัฒนากำลังและขยายภาคีหุ้นส่วนเพื่อสุขภาพ โดยมีการพัฒนาด้านสังคมระหว่าง ภาคส่วนต่าง ๆ ในทุกระดับของสังคม ภาคีเครือข่ายที่มีอยู่แล้วควรได้รับการพัฒนาให้เข้มแข็งเพิ่มขึ้น และควรแสวงหาโอกาสเสริมสร้างภาคีหุ้นส่วนใหม่ ๆ เข้ามาร่วมส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น การมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชน และพลังอำนาจของบุคคล เพื่อให้สามารถรับมือกับปัจจัยกำหนดสุขภาพ ได้แก่ ปัจจัยทางด้านปัจเจกบุคคล ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมและระบบบริการสุขภาพการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนเพื่อการส่งเสริมสุขภาพจึงจำเป็นต้องมีการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการ ฝึกอบรมภาวะผู้นำ และมีโอกาสเข้าถึงแหล่งประโยชน์ต่าง ๆ การเสริมสร้างพลังอำนาจการต้องเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้ใช้กระบวนการการตัดสินใจอย่างสม่ำเสมอ และเพิ่มพูนทักษะ และความรู้สำคัญที่เอื้อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมีการสนับสนุนแหล่งทรัพยากรด้านสังคมวัฒนธรรม และจิตวิญญาณ มาใช้ประกอบกับแนวทางการดำเนินการเสริมสร้างศักยภาพของแกนนำในชุมชน รวมถึงการมีส่วนร่วมในการรักษาโครงสร้างพื้นฐานสำหรับการส่งเสริมสุขภาพ เช่น การได้รับผลประโยชน์ของภาคีเครือข่ายไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของผู้สูงอายุมีสุขภาพที่ดี ชุมชนมีสุขภาพดี การได้รับการส่งเสริมอาชีพเพื่อสร้างรายได้ มีสถานที่ออกกำลังกาย ผู้สูงอายุควรได้รับการสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้เกิดทักษะ สามารถดำรงชีวิตอย่างมีความสุข เข้าร่วมโครงการ/กิจกรรมได้อย่างเหมาะสมกับความต้องการของตนเอง และควรเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวิเคราะห์ปัญหาตนเองวางแผนด้วยตนเองดำเนินการได้ และสามารถประเมินผลสุขภาพตนเองได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ยังมีการศึกษาถึงการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายดูแลผู้สูงอายุในชุมชนในการรับมือสถานการณ์ภัยพิบัติ พบว่า มีในทุกพื้นที่โดยมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นแกนกลางในการบริหารงาน ใช้หลักการบริหารแบบ 4M's คือ ๑) การจัดการด้านกำลังคน หรือ Man ๒) การจัดการด้านงบประมาณสนับสนุน หรือ Money ๓) การจัดการ ด้านอุปกรณ์ วัสดุ ครุภัณฑ์ หรือ Material และ ๔) การใช้หลักการบริหารจัดการในการวางแผนป้องกันและแก้ไขในการบริหารแบบมีส่วนร่วม หรือ Management ซึ่งประยุกต์ใช้กระบวนการบริหารอย่างมีส่วนร่วม โดยการเปิดโอกาสให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม ไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม ในลักษณะของการร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำร่วมตัดสินใจ ร่วมติดตามผล ทั้งภาคีเครือข่ายภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม ภาคประชาชน โดยเฉพาะกลุ่มที่ได้รับผลกระทบโดยตรง คือ กลุ่มผู้สูงอายุและประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชน โดยใช้กระบวนการบริหารอย่างมีส่วนร่วมในพื้นที่เสี่ยงต่อการเกิดภัยพิบัติใน ๓ มิติ กล่าวคือ มิติก่อนเกิดภัยพิบัติ จะดำเนินการบริหารอย่างมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายร่วมกัน การมีส่วนร่วมในการวางแผนปฏิบัติการ และการมีส่วนร่วมในการนำแผนไปปฏิบัติ มิติขณะการเกิดภัยพิบัติ ใช้กระบวนการบริหารอย่างมีส่วนร่วมในการนำแผนไปปฏิบัติ และมิติหลังการเกิดภัยพิบัติใช้กระบวนการบริหารอย่างมีส่วนร่วมในการทบทวนประเมินผล

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการสังเคราะห์งานวิชาการ

๑. ข้อเสนอเชิงนโยบาย

- รัฐบาลควรให้การสนับสนุนและสร้างกลไกการสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการดำเนินการร่วมกันกับเครือข่าย

- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) ให้การสนับสนุนภาคีเครือข่ายเพื่อส่งเสริมกลไกการพัฒนาระบบ การทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ การสนับสนุนด้านงบประมาณ องค์ความรู้ และทรัพยากรต่างๆ รวมถึงการบูรณาการทำงานร่วมกันอย่างจริงจัง เพื่อให้โครงการกิจกรรมที่ดำเนินงานกับผู้สูงอายุเป็นไปในแนวทางเดียวกัน และหนุนเสริมการดำเนินงานซึ่งกันและกัน เพื่อลดระยะเวลาในการดำเนินงาน และมีการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ทั้งควรมีการจัดทำยุทธศาสตร์การสร้างความร่วมมือเครือข่ายผู้สูงอายุในระดับเทศาอย่างชัดเจน

- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สนับสนุนให้ศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ (ศพอส.) ในระดับพื้นที่ เป็นศูนย์บริการแบบเบ็ดเสร็จ ครบวงจร และมีกลไกการบริหารจัดการที่ชัดเจน มีงบประมาณที่เพียงพอสำหรับการจัดกิจกรรมหนุนเสริมการทำงานของผู้สูงอายุในชุมชน เพื่อใช้ ศพอส. เป็นศูนย์รวมของคนสูงวัยที่ยังคงมีพลังมาร่วมกัน โดยผ่านการบริหารจัดการร่วมของชุมชน มีนโยบายให้แก่งลไกการทำงานด้านผู้สูงอายุอย่างเป็นรูปธรรม สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชน สนับสนุนกลไกการขับเคลื่อนงานในพื้นที่ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนเพื่อรองรับสังคมสูงวัยในแต่ละชุมชน และควรกำหนดนโยบายการขับเคลื่อนงาน

- สนับสนุนงบประมาณในการดำเนินกิจกรรมของโรงเรียนผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง

- ควรมีการจัดทำระบบฐานข้อมูลของผู้สูงอายุอย่างเป็นระบบ เพื่อนำข้อมูลของผู้สูงอายุมาช่วยกำหนดแนวทางการพัฒนางานต่อไป

๒. ข้อเสนอเชิงปฏิบัติการ

- ควรใช้แนวคิด Ageing Friendly Learning Space ในการสร้างพื้นที่แห่งการเรียนรู้ที่เป็นมิตรกับคนทุกวัย

- ควรเพิ่มกระบวนการในการสร้างค่านิยมในการพึ่งตนเองและสร้างค่านิยมถึงการเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาชุมชนให้มากขึ้น

- ควรส่งเสริมให้เกิดการเปิดกว้างในการรวมกลุ่ม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรวมกลุ่มที่เกิดขึ้นตามอัธยาศัยของผู้สูงอายุและคนในชุมชน และมุ่งเน้นการใช้ประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการรวมกลุ่ม ให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับคนทุกวัย

- ควรส่งเสริมให้คนในครอบครัวเข้าร่วมกิจกรรมกับผู้สูงอายุ เช่น การร่วมเป็นอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุอื่นๆ ที่นอกเหนือจากผู้สูงอายุในครอบครัว เป็นต้น

- ควรจัดดำเนินการเตรียมความพร้อมและการวางแผนชีวิตตั้งแต่วัยเด็ก ด้วยการส่งเสริมให้มีหลักสูตรเกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพในทุกมิติ ทั้งด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วมกับสังคม และด้านความมั่นคงหรือหลักประกันในชีวิต

- องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นควรสนับสนุนการขับเคลื่อนงานด้านผู้สูงอายุผ่านกลไกการทำงานในระดับพื้นที่ เพื่อให้ตรงตามความต้องการของผู้สูงอายุในชุมชนและภาคีเครือข่ายกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

- องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นควรตระหนักถึงสภาพปัญหาการบริหารแบบมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายดูแลผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการยกระดับการรับมือสถานการณ์ภัยพิบัติและการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุ เนื่องด้วยองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทในการเป็นแกนกลางในการบริหารจัดการในเชิงพื้นที่

- ให้นหน่วยงาน พม. ร่วมกับอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.) ทำงานประสานเชื่อมโยงกับผู้สูงอายุที่ยังมีพลังในการทำงาน เพื่อสร้างเครือข่ายอาสาสมัครผู้สูงอายุในการทำงานเพื่อสังคมให้มีเพิ่มขึ้น อีกทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ควรดำเนินงานเชิงบูรณาการร่วมกันสร้างสรรค์กิจกรรม/โครงการ เพื่อให้ผู้สูงอายุที่มีประสบการณ์ความชำนาญ มีโอกาสได้ใช้ความรู้ความสามารถและพลังเพื่อการเปลี่ยนแปลงชุมชน และสังคม

- ควรมีการเสริมพลังเครือข่ายให้กับโรงเรียนผู้สูงอายุ เช่น การสอนและเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้สูงอายุกับชุมชน กระบวนการหาความต้องการของชุมชน โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วม อาทิ การประเมินผู้สูงอายุสุขภาพดี (สุขภาพจิต ความเครียด การอยู่ร่วมกันในสังคม การเข้าร่วมกิจกรรม เป็นต้น)

- การเพิ่มบทบาทของผู้สูงอายุโดยการตั้งศักยภาพผู้สูงอายุที่เป็นต้นแบบหรือข้าราชการเกษียณที่มีความรู้ความสามารถมาสนับสนุนกิจกรรมเพื่อให้ผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุได้เรียนรู้ร่วมกัน หรือให้สมาชิกโรงเรียนผู้สูงอายุรุ่นพี่สอนรุ่นน้อง

- การขยายผลกิจกรรมของโรงเรียนผู้สูงอายุให้ทันสมัยกับสถานการณ์ของผู้สูงอายุในปัจจุบัน เช่น การเรียนรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยี (IT) การดูแลผู้สูงอายุระยะสุดท้าย

- การนำทุนทางสังคม กองทุนทางสังคม กองทุนสวัสดิการชุมชน กองทุนออมทรัพย์มาสนับสนุนกิจกรรมของโรงเรียนผู้สูงอายุ

- การจัดทำหลักสูตรของโรงเรียนผู้สูงอายุควรคำนึงถึงกิจกรรมที่ผู้สูงอายุต้องรู้ ควรรู้และอยากรู้ รวมทั้งกระตุ้นให้อยากทำ พร้อมกับการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ โดยเฉพาะการนำสิทธิและสวัสดิการผู้สูงอายุตาม พ.ร.บ.ผู้สูงอายุ ๒๕๔๖ (ฉบับแก้ไข พ.ศ.๒๕๕๓) มาเป็นแนวทางในการจัดทำหลักสูตรและกิจกรรมได้หลากหลาย รวมถึงการถอดบทเรียนกิจกรรมที่น่าสนใจเพื่อจัดทำคู่มือ และขยายผลต่อเนื่องตลอดจนมีการติดตามประเมินผล

- ควรจัดทำแผนบูรณาการ เพื่อสนับสนุนการขับเคลื่อนงานผู้สูงอายุในชุมชนให้ชัดเจนนำไปปฏิบัติได้การจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ ควรกำหนดประเด็นให้ตรงตามความต้องการของผู้สูงอายุ และมีการติดตามประเมินผลอย่างเป็นระบบ ควรมีเวทีสำหรับแสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ และแลกเปลี่ยนภูมิปัญญาเพื่อให้เห็นคุณค่าในตนเองของผู้สูงอายุ

- ยกระดับ ศพอส. และ โรงเรียนผู้สูงอายุ เป็นศูนย์ช่วยเหลือสังคมตำบล เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้สูงอายุที่เป็นกลุ่มเปราะบางให้เข้าถึงบริการ ได้รับการช่วยเหลือครอบคลุมทุกมิติแบบองค์รวม เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในชุมชน

บทที่ ๔

กระบวนการขับเคลื่อนงานพื้นที่ปฏิบัติการทางสังคม Social Lab

๔. กระบวนการขับเคลื่อน Social Lab

๑) กระบวนการขับเคลื่อนในภาพรวม

๔.๑ การเลือกพื้นที่ปฏิบัติการ โดยการประสานข้อมูลกับผู้ปฏิบัติงาน พมจ. เลย ซึ่งเคยร่วมในโครงการสร้างเสริมชุมชนเข้มแข็งของ สสว. ๕ และจัดการประชุมร่วมกับทีม One Home พม. จังหวัดเลย ผ่านระบบ Zoom โดยสรุปเลือกตำบลปากคม ด้วยเหตุผล ดังนี้

- เป็นพื้นที่สร้างเสริมชุมชนเข้มแข็งเดิมที่สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ ๕ ได้ลงไปดำเนินการปี ๒๕๖๔

- ได้รับคัดเลือกเป็น Best Practice พื้นที่พัฒนาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการเกษตรและแหล่งน้ำ

- ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่าง สสว.๕ ทีม One Home พม.จังหวัดเลย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษา และผู้นำชุมชน ทั้งในรูปแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ

๔.๒ การศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็น โดยการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของตำบลปากคม แผนพัฒนาตำบลปากคม ข้อมูล TPMAP และสมุดพกครัวเรือน (MSO Logbook) โดยสรุปข้อมูลรายครัวเรือน ซึ่งทีม One Home พม. จังหวัดเลยได้ทำการคัดกรองจาก TPMAP จำนวน ๒,๒๗๔ ครัวเรือน ทำให้ค้นพบกลุ่มครัวเรือนเปราะบาง จำนวน ๑๖๙ ครัวเรือน โดยแบ่งเป็น ครอบครัวที่อาศัยอยู่เพียงลำพัง จำนวน ๔๗ ครอบครัว ครอบครัวเดี่ยว จำนวน ๘๐ ครอบครัว ครอบครัวขยาย จำนวน ๔๒ ครอบครัว และจากข้อมูลดังกล่าว ไม่พบว่ามีครอบครัวข้ามรุ่น ครอบครัวคู่รักเพศเดียวกัน ครอบครัววัยรุ่น ครอบครัวผู้สูงอายุ และครอบครัวผสม โดยเป็นกลุ่มครัวเรือนเปราะบางที่มีบุคคลในภาวะพึ่งพิงที่ต้องได้รับความช่วยเหลือและดูแลจากครอบครัว เช่น เด็กเล็ก ผู้สูงอายุ ผู้พิการ และผู้ป่วยติดเตียง และ/หรือเป็นครัวเรือนที่มีรายได้น้อย (รายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปีไม่เกิน ๑๐๐,๐๐๐ บาท) จำนวน ๑๖๙ ครัวเรือน โดยมีสมาชิกในครอบครัวที่ประสบปัญหา รวม ๓๓๓ คน จำแนกเป็นรายด้าน ดังนี้ ด้านที่อยู่อาศัย จำนวน ๗๐ คน ด้านสุขภาพ จำนวน ๑๑ คน ด้านการศึกษา จำนวน ๙ คน ด้านการมีงานทำ/รายได้ จำนวน ๒๔๒ คน ด้านการเข้าถึงสิทธิ จำนวน ๑ คน และจากข้อมูลดังกล่าว ไม่พบว่ามีสมาชิกในครอบครัวที่ประสบปัญหาด้านครอบครัว และเป็นผู้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงและการค้ามนุษย์ ในขณะที่ข้อมูลพื้นฐานของตำบลปากคม มีจำนวนผู้สูงอายุ ๑,๒๑๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๙.๗ ของประชากรทั้งหมดในตำบล กล่าวอีกนัยหนึ่งว่า ตำบลปากคม เข้าสู่สังคมสูงวัยโดยสมบูรณ์ นอกจากนี้ยังพบว่าผู้สูงอายุรับเบี้ยยังชีพ จำนวน ๑,๑๙๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๙๘.๖๐ ของผู้สูงอายุทั้งหมด หรือร้อยละ ๑๙.๔๖ ของประชากรในตำบลปากคม

๔.๓ การประสานพลังภาคีเครือข่ายเพื่อกำหนดประเด็นการพัฒนาพื้นที่ปฏิบัติการทางสังคมและร่วมขับเคลื่อนและจัดทำแผนปฏิบัติการขับเคลื่อนพื้นที่ปฏิบัติการทางสังคม ระหว่างวันที่ ๒ - ๓ มีนาคม ๒๕๖๖ โดย

เวทีที่ ๑ ประชุมชี้แจงสร้างความเข้าใจร่วมกับทีม One Home จังหวัดเลย ๓ หน่วยคือ สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดเลย บ้านพักเด็กและครอบครัวจังหวัดเลย และ ศูนย์คุ้มครองคนไร้ที่พึ่งจังหวัดเลย ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ บุคลากรของ อบต.ปากตม อพม. และ อสม. ในพื้นที่ เพื่อทำความเข้าใจในขอบเขตการดำเนินการพื้นที่ปฏิบัติการพัฒนาสังคม สถาบันการศึกษาและ เครือข่ายในพื้นที่ และบุคลากรในสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ ๕ จังหวัดขอนแก่น

เวทีที่ ๒ ประชุมวิเคราะห์สถานการณ์ชุมชนและการพัฒนาชุมชนพื้นที่เชิงบูรณาการ เพื่อกำหนดขอบข่ายในการดำเนินการพื้นที่ปฏิบัติการทาง (Social Lab) เพื่อสร้างแบบจำลองการแก้ไขปัญหา สังคมในพื้นที่ ประกอบด้วย บุคลากรในสังกัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ในจังหวัดเลย (ทีม One Home พม. มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย กลุ่มอาชีพ รพ.สต. อพม. อสม. และหน่วยงาน ภาครัฐเครือข่าย ในพื้นที่ อบต.ปากตม ผลจากการระดมความคิดเห็นจากแกนนำชุมชน ผู้นำชุมชนท้องที่ ท้องถิ่น และภาคีเครือข่ายการขับเคลื่อนงานของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ในพื้นที่ ตำบลปากตม ศึกษาสภาพปัญหาในพื้นที่ เพื่อกำหนดขอบข่ายในการดำเนินการพื้นที่ปฏิบัติการทางสังคม เพื่อสร้างแบบจำลองการแก้ไขปัญหาสังคมในพื้นที่ โดยค้นพบประเด็นสถานการณ์ทางสังคม เด็กเยาวชนและ วัยแรงงานออกจากพื้นที่เพื่อศึกษาต่อหรือทำงาน ผู้สูงอายุและครอบครัวข้ามรุ่นเพิ่มขึ้น การถ่ายทอด ภูมิปัญญาท้องถิ่นระหว่างรุ่นลดลง เด็กและเยาวชนลี้ภัยฐานบ้านเกิด รากเหง้าและขนบธรรมเนียมประเพณี ดั้งเดิม ขณะเดียวกันผู้สูงอายุมีแนวโน้มมากขึ้น ไม่มีผู้ดูแล ทั้งต้องมีรับภาระในการเลี้ยงดูสมาชิก โดยเฉพาะ การเข้าถึงบริการของรัฐและการเข้าร่วมกิจกรรมของผู้สูงอายุเป็นความท้าทายของชุมชน

๒) สสว. ๕ ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลและออกแบบรูปแบบจำลองพื้นที่ปฏิบัติการทางสังคม โดยการจัดเวทีระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการของชุมชนในการเป็นสังคมรองรับผู้สูงวัย กำหนดกรอบ แนวทางการพัฒนาชุมชนปทุมรองรับสังคมสูงวัย (ดังแผนภาพ) พร้อมจัดทำแผนปฏิบัติการขับเคลื่อน โดยเน้นโครงการ/กิจกรรม และบริการที่บรรจุในแผนพัฒนาตำบลปากตม และแผนปฏิบัติการของสำนักงาน พมจ.เลย ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๖ เป็นหลัก

แนวทางการพัฒนาชุมชนรองรับสังคมสูงวัย

มิติการพัฒนา	หน่วยงานและภาคีเครือข่ายปฏิบัติการทางสังคม		
	อบต.ปากคม	One Home พม.จังหวัด	มหาวิทยาลัยราชภัฏ
ด้าน สุขภาพ	- บำบัดสมุนไพรร - ท้องเที่ยวเชิงสุขภาพ - กิจกรรมผู้สูงอายุ - ศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิต		
ด้าน การศึกษา			- ประชาชนชาวบ้าน
ด้านรายได้	- กองทุนสนับสนุนหมอลำ - เงินกู้ - ฝึกอาชีพ(ดอกไม้จันทน์, ทำสมุนไพรร)	- เงินกู้เพื่อประกอบอาชีพ	- โครงการอบรมอาชีพ - พัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์
ด้านความ เป็นอยู่	- กองทุนขยะ - ปรับปรุงซ่อมแซมสภาพแวดล้อมและที่อยู่อาศัย	- ปรับปรุงซ่อมแซมสภาพแวดล้อมและที่อยู่อาศัย	
ด้านการ เข้าถึงบริการ ของรัฐ		- เงินสงเคราะห์ผู้สูงอายุ - เงินสงเคราะห์ครอบครัวผู้มรายได้น้อยและไร้ที่พึ่ง - ประสานส่งต่อเข้ารับการดูแลในสถาบัน/หน่วยงานที่เกี่ยวข้องตามสภาพปัญหา - อพม. รับเรื่องเพื่อส่งต่อ/เยี่ยมบ้าน	- วิจัยในพื้นที่
ด้านอื่นๆ			

๓) วางแผนการดำเนินกิจกรรม/โครงการและจัดบริการตามแนวทางการพัฒนาชุมชนรองรับสังคมสูงวัยในพื้นที่ปฏิบัติการทางสังคมตำบลปากตม ใน ๕ มิติ

(๑) ด้านสุขภาพ

- ออกตรวจเยี่ยมสุขภาพของผู้สูงอายุและผู้ป่วยติดเตียง (อบต.ปากตม, อสม. อพม. และมูลนิธิร่วมกตัญญู)
- สวัสดิการกองทุนธนาคารขยะ กรณีนอนโรงพยาบาล และกรณีคลอดบุตร (อบต.ปากตม)
- สนับสนุนน้ำอุปโภค/บริโภค (อบต.ปากตม)

(๒) ด้านการศึกษา

- จัดให้ผู้สูงอายุถ่ายทอดความรู้ ถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือการเล่าเรื่อง ให้แก่กลุ่มอาชีพในชุมชน เช่น การจักสาน การทำลูกประคบจากสมุนไพร การต่อยอดผลิตภัณฑ์ที่มีในชุมชน และการสืบสานวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น เช่น หมอลำไทเลย หมอลำดับเต่า หมอแคน (อบต.ปากตม)
- ให้ความรู้แก่ผู้ดูแลผู้สูงอายุ ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ด้วยการเตรียมรู้ เตรียมพร้อม เตรียมตัว เตรียมใจ ก้าวสู่ผู้สูงอายุอย่างมีคุณค่าและมีความสุข การอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับภัยจากสื่อออนไลน์ (สำนักงานพมจ.เลย, รพ.สต. อบต.ปากตม และสำนักงานสถิติจังหวัดเลย)

(๓) ด้านรายได้

- แจกจ่ายเมล็ดพันธุ์พืช ผักสวนครัว พันธุ์ไม้ หรือพันธุ์สัตว์ให้แก่ผู้สูงอายุในชุมชน (กลุ่มอาชีพ)
- ให้ความรู้เกี่ยวกับการสร้างผลิตภัณฑ์ การต่อยอดผลิตภัณฑ์ และการให้ความรู้เกี่ยวกับช่องทางการตลาด รวมไปถึงการเข้าถึงแหล่งเงินทุนของกลุ่มอาชีพ (อบต.ปากตม, พัฒนาชุมชนอำเภอ และภาคเอกชน)

(๔) ด้านความเป็นอยู่

- การปรับปรุงซ่อมแซมสภาพแวดล้อมและที่อยู่อาศัยสำหรับผู้สูงอายุ (อบต.ปากตม, สำนักงาน พมจ.เลย และภาคเอกชน)
- ส่งเสริมการคัดแยกขยะเพื่อสร้างรายได้และสวัสดิการธนาคารขยะ (อบต.ปากตม)

(๕) การเข้าถึงบริการของรัฐ

- เงินสงเคราะห์ผู้สูงอายุในภาวะยากลำบาก (สำนักงาน พมจ.เลย)
- เงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ (อบต.ปากตม)
- ประสานส่งต่อบริการตามสภาพปัญหา (อพม. อสม. อบต.ปากตม และ ทีม One Home พม. จังหวัดเลย)

ทั้งนี้รูปแบบกิจกรรม/โครงการ สามารถปรับเปลี่ยน เป็นไปตามความต้องการของผู้สูงอายุในพื้นที่เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วม และงบประมาณที่ได้รับการจัดสรรหรือสนับสนุนในการดำเนินการ

๔) สสว. ๕ วิเคราะห์กรอบและแนวทางการขับเคลื่อนจาก Model การบูรณาการงาน เพื่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ค้นหาปัจจัยความสำเร็จ ความท้าทาย และกลไกการขับเคลื่อนที่สำคัญ

๕) ส่งคืนข้อมูล TPMAPI และใช้ข้อมูลสมุดพกครอบครัว (MSO Logbook) ในการบ่งชี้สถานการณ์ คัดกรองกลุ่มเป้าหมายเข้าสู่ระบบสวัสดิการตาม Model โดยค้นพบประเด็นความท้าทายในการดูแลและพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ซึ่งเครือข่ายการพัฒนาในพื้นที่และ One Home พม.จังหวัดเลย เห็นพ้องกันให้จัดเก็บข้อมูลผู้สูงอายุทั้งตำบล เพื่อออกแบบแนวทางการแก้ไขปัญหารองรับสังคมผู้สูงอายุ

๖) สสว.๕ ศึกษาแนวคิด วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง และสังเคราะห์ผลงานวิชาการเกี่ยวกับผู้สูงอายุ อาทิ สถานภาพทางสังคม ภาวะความเปราะบาง รูปแบบสวัสดิการ/บริการทางสังคม องค์ประกอบในการพัฒนาคุณภาพชีวิต รวมถึงนโยบายของรัฐเกี่ยวกับผู้สูงอายุ เพื่อออกแบบเครื่องมือ(แบบสอบถาม)

๗) การสำรวจจัดเก็บข้อมูลโดยมีผู้นำชุมชน อพม. อสม. และบุคลากร อบต.ปากตม เป็นผู้สำรวจ โดยมี สสว. ๕ ร่วมกับนักวิชาการยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่นทำการวิเคราะห์ข้อมูล

๘) การจัดประชุมเวทีที่ ๓ พัฒนา Model การแก้ไขปัญหาสังคมในพื้นที่รองรับสังคมสูงวัย โดยจัดประชุม ร่วมกับผู้นำท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ตัวแทนกลุ่มอาชีพ ภาควิชาการจากหน่วยงานรัฐ นักวิชาการ และองค์กรสาธารณประโยชน์ เพื่อนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ให้ได้ทราบสถานการณ์ผู้สูงอายุในพื้นที่ สภาพปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุ และร่วมวิเคราะห์จัดลำดับความสำคัญของปัญหาและความต้องการร่วมกัน โดยพัฒนารูปแบบจำลองการปฏิบัติการทางสังคม “แนวทางการขับเคลื่อนสู่การเป็นชุมชนรองรับสังคมสูงวัย” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในตำบลปากตม รวมถึงนำเสนอปัญหาที่ชุมชนให้สำคัญและต้องการขับเคลื่อนต่อไป คือ การกระตุ้นและสร้างความตระหนักให้บุตรหลานที่ทำงานส่งเงินให้แก่ผู้สูงอายุเพื่อใช้จ่ายและดูแลผู้พึ่งพิงในครอบครัว เช่น เด็ก ผู้ป่วยเรื้อรัง ผู้ป่วยติดเตียง ผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตนเองไม่ได้หรือมีภาวะพึ่งพิงสูง ปัญหาหาเสพติด และปัญหาหลักโหมยในชุมชน รวมถึงการนำรูปแบบจำลองที่ได้รับการพัฒนาในครั้งนี้ไปขับเคลื่อนขยายผลในพื้นที่ปฏิบัติการทางสังคมเดิม คือ ตำบลปากตม และนำไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่อื่น ซึ่ง สสว.๕ จึงทำการคัดเลือกเพื่อขยายผลการขับเคลื่อนและเป็นพื้นที่เปรียบเทียบการพัฒนาเพื่อการจัดการความรู้ ต่อไป

ผู้นำกับการขับเคลื่อนการพัฒนาสังคมตำบลปากตม

การขับเคลื่อนพื้นที่ปฏิบัติการทางสังคมตำบลปากตม บทบาทผู้นำที่มีความสำคัญในพื้นที่ ได้แก่

๑. ผู้นำท้องถิ่น คือนายกองคการบริหารส่วนตำบลปากตม ซึ่งเคยดำรงตำแหน่งกำนันตำบลปากตม จึงทำให้ทราบถึงบริบทของพื้นที่อย่างรอบด้าน มีความน่าเชื่อถือ ทั้งได้รับการยอมรับจากประชาชน และภาคีเครือข่ายการพัฒนา โดยเฉพาะหน่วยงานของรัฐ

๒. สภาตำบล มาจากกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทั้ง ความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์การทำงาน และบางรายมีเครือข่าย/กลุ่มเพื่อนที่มีศักยภาพและมีความพร้อมในการหนุนเสริมทรัพยากร

เพื่อการปฏิบัติงาน ทั้งวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ และงบประมาณ เช่น เป็นผู้ปฏิบัติงานของมูลนิธิร่วมกตัญญู เป็นประธานกองทุนหมู่บ้าน

๓. ผู้นำชุมชน (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน) ส่วนใหญ่เป็นคนรุ่นใหม่ มีความรู้ความสามารถ มีมนุษยสัมพันธ์ดี ได้รับความเชื่อถือไว้วางใจจากคนในชุมชน ทำให้การลงพื้นที่ปฏิบัติการได้รับความร่วมมือจากกลุ่มเป้าหมายและผู้เกี่ยวข้อง ทั้งยังมีแรงผลักดันในการเชื่อมโยงกิจกรรมระหว่างคนสองวัย และการหนุนเสริมให้เด็กเยาวชน เกิดการตระหนักรู้และให้ความสำคัญของผู้สูงอายุ

๔. ปลัด อบต. และนักพัฒนาชุมชน ถือเป็นผู้นำทางสังคมในการขับเคลื่อนงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญด้านการพัฒนา การบริหารโครงการ และการทำงานประสานความร่วมมือกับเครือข่ายปฏิบัติการ และวิชาการทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่ อีกทั้งเป็นผู้มีความมุ่งมั่น ใส่ใจในความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชน

๕. ตัวแทนกลุ่มผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ และมีภาวะพลัดพราก ทั้งด้านสุขภาพ ภูมิปัญญาและรายได้ รวมถึงการมีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่ และส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชน ในฐานะประธานชมรมผู้สูงอายุ คณะกรรมการศูนย์ช่วยเหลือสังคมระดับตำบล และเป็นข้าราชการบำนาญที่ได้รับการนับถือจากสมาชิกชุมชน

อย่างไรก็ตาม บทบาทผู้นำทางเศรษฐกิจ ก็เป็นส่วนหนึ่งที่จกต้องผลักดันให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม เนื่องจากผู้นำทางด้านเศรษฐกิจในพื้นที่จกมีศักยภาพในการสนับสนุนทรัพยากรและงบประมาณในการดำเนินการต่าง ๆ ได้อย่างคล่องตัว ทั้งนี้ผู้ประกอบการธุรกิจเอกชนในพื้นที่ตำบลปากตมที่มีศักยภาพสูงคือ กลุ่มบริการการท่องเที่ยวและร้านค้าในพื้นที่ Sky Walk ซึ่งส่วนใหญ่เจ้าของธุรกิจเป็นคนต่างถิ่น และมีการจ้างงานคนในภูมิลำเนาของตนมาทำงานด้วย ทำให้ขาดความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน จึง ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาสังคมและการพัฒนาท้องถิ่น ชุมชน และเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาไม่มากนัก

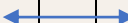
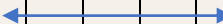
เครือข่ายร่วมดำเนินการ

๑) เครือข่ายปฏิบัติการ เป็นผู้กำหนดรายละเอียดกิจกรรม/โครงการ และจัดสรรทรัพยากรเพื่อให้บริการตามประเด็นที่รับผิดชอบ ประกอบด้วย อบต.ปากตม กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สำนักงาน พมจ.เลย และทีม One Home พม. จังหวัดเลย สถานีอนามัยตำบลปากตม อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน คณะกรรมการศูนย์ช่วยเหลือสังคมตำบลปากตม ศูนย์ช่วยเหลือประชาชน

๒) เครือข่ายวิชาการ ประกอบด้วย สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ ๕ ทีมบุคลากรจากมหาวิทยาลัยราชภัฏจังหวัดเลย และนักวิชาการด้านยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่น

๓) เครือข่ายสนับสนุน ประกอบด้วย หน่วยงานราชการในอำเภอเชียงคานและจังหวัดเลย กองทุนหมู่บ้าน กองทุนสวัสดิการชุมชน กองทุนธนาคารขยะ มูลนิธิร่วมกตัญญู ผู้ประกอบการในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวชุมชน (Sky Walk) และภาคประชาชน

แผนการขับเคลื่อนโครงการพื้นที่ปฏิบัติการพัฒนาสังคม Social Lab

แผนงาน/ กิจกรรม	งบประมาณ (บาท)	แผนการดำเนินงาน (ระยะเวลา ๑ ตุลาคม ๒๕๖๕ – ๓๐ กันยายน ๒๕๖๖)												หมายเหตุ
		ไตรมาสที่ ๑			ไตรมาสที่ ๒			ไตรมาสที่ ๓			ไตรมาสที่ ๔			
		ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	
๑. คัดเลือกพื้นที่เป้าหมาย และชี้แจงทำความเข้าใจกับภาคีเครือข่ายปฏิบัติการในพื้นที่														
๒. ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลชุมชน สภาพปัญหาชุมชน ความต้องการของชุมชน โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วม														
๓. ทบทวนปัญหาเชิงประเด็น/กลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ เพื่อกำหนดรูปแบบ (Model) การแก้ไขปัญหาทางสังคมในพื้นที่ในประเด็นการพัฒนา คือ แนวทางการส่งเสริมการดำรงชีวิตผู้สูงอายุอย่างมีคุณค่า เพื่อวางแผนการดำเนินกิจกรรม เพื่อขับเคลื่อนงานตามแผนที่กำหนดในพื้นที่ปฏิบัติการทางสังคม (Social Lab)														ผลลัพธ์ใน ขั้นตอนนี้ได้ Model การ ดำเนินงาน Social Lab ในระดับพื้นที่
๔. ดำเนินการตามรูปแบบการส่งเสริมการดำรงชีวิตผู้สูงอายุอย่างมีคุณค่า														ผลลัพธ์ใน ขั้นตอนนี้คือ บริการ/ โครงการตาม Model ที่จัด ขึ้น

แผนงาน/ กิจกรรม	งบประ มาณ (บาท)	แผนการดำเนินงาน (ระยะเวลา ๑ ตุลาคม ๒๕๖๕ – ๓๐ กันยายน ๒๕๖๖)												หมายเหตุ
		ไตรมาสที่ ๑			ไตรมาสที่ ๒			ไตรมาสที่ ๓			ไตรมาสที่ ๔			
		ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	
๕. ลงพื้นที่ติดตามประเมินผล เพื่อพัฒนารูปแบบ (Model) การแก้ไขปัญหาทางสังคมในพื้นที่							↔							ผลลัพธ์ในขั้นตอนนี้จะได้ทราบปัญหาอุปสรรค และแนวทางแก้ไขปัญหา
๖. สังเคราะห์ วิเคราะห์งานวิจัยวิชาการที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างเครื่องมือในการพัฒนา Model								↔						
๗. ถอดบทเรียน และจัดทำองค์ความรู้ (KM)										↔				ผลลัพธ์ในขั้นตอนนี้จะต้องออกมาเป็นรายงานสรุปการดำเนินงาน Social Lab ในพื้นที่
๘. ปรับปรุงและพัฒนารูปแบบ (Model) และนำกลับไปใช้ในพื้นที่ปฏิบัติการทางสังคม										↔				
๙. สรุปผลการดำเนินงานในรูปแบบ (Model) ไปสู่การปฏิบัติในพื้นที่											↔			
๑๐. เผยแพร่ผลงานวิชาการในรูปแบบดิจิทัลผ่านช่องทางต่างๆ อย่างน้อย ๓ ช่องทาง - website หน่วยงาน - facebook หน่วยงาน - Line official account												↔		
๑๑. นำเสนอรูปแบบ (Model) ต่อ สنج.พมจ./One Home/ภาคีเครือข่ายในพื้นที่ เพื่อใช้ประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ ผ่านระบบออนไลน์													↔	

การประเมินและตัวชี้วัดพื้นที่ปฏิบัติการทางสังคมตำบลปากตม

การประเมินพื้นที่ปฏิบัติการทางสังคมการพัฒนาชุมชนรองรับสังคมผู้สูงอายุ เป็นการประเมินผล โดยการใช้การสนทนา และแบบรายงานผลที่เครือข่ายปฏิบัติการมีการจัดทำตามภารกิจของหน่วยงาน เพื่อปรับปรุงและพัฒนารูปแบบ (Model) การแก้ไขปัญหาทางสังคมในพื้นที่ และถอดบทเรียน พร้อมจัดทำ องค์ความรู้ เพื่อนำกลับไปใช้ในพื้นที่ปฏิบัติการทางสังคม โดยตัวชี้วัดระดับความสำเร็จในการพัฒนาผู้สูงอายุ ในพื้นที่ ดังนี้

ผลผลิต : เกิดกลุ่มอาชีพ/ชมรม/กิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุในพื้นที่เข้าไปมีส่วนร่วม

ผลลัพธ์ : ผู้สูงอายุในพื้นที่มีส่วนร่วมในกลุ่มอาชีพ/ชมรม/กิจกรรมในชุมชน ผู้สูงอายุ ที่ประสบปัญหา/ผู้สูงอายุกลุ่มเปราะบางเข้าถึงบริการของรัฐ ได้รับการช่วยเหลือเฉพาะหน้าทางการเงิน ได้รับการสนับสนุนเงินทุนกู้ยืมเพื่อการประกอบอาชีพ สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุน

ขอบเขตการประเมินผลในการปฏิบัติการทางสังคม เป็นการประเมินภายใต้ข้อจำกัดและเงื่อนไข ในการปฏิบัติการ ได้แก่

- ความสามารถในการลงพื้นที่ทำงานทั้งระยะเวลาและงบประมาณที่จำกัดไม่สอดคล้องกับสภาพการณ์ ที่เป็นจริงและกิจกรรมที่ชุมชนต้องการ

- กลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุเฉพาะ ผู้สูงอายุที่มีความสมัครใจเข้าร่วมกิจกรรม

- รูปแบบกิจกรรม/โครงการ ที่เป็นไปตามความต้องการของผู้สูงอายุเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วม และ

- เครือข่ายปฏิบัติการที่สำคัญ ซึ่งเป็นผู้กำหนดรายละเอียดกิจกรรม จัดสรรงบประมาณ และเป็น หน่วยหลักในการดำเนินงาน ได้แก่ อบต.ปากตม และ สำนักงาน พมจ.เลย

บทที่ ๕

การวิเคราะห์ปัญหาชุมชน

การวิเคราะห์ปัญหาชุมชน

เครื่องมือและกระบวนการวิเคราะห์ปัญหาชุมชนปากตม

เครื่องมือที่ใช้ในกระบวนการวิเคราะห์ปัญหาชุมชนปากตม ประกอบด้วย

๑. เครื่องมือปฏิบัติการชุมชน ได้แก่ การสนทนา การจัดเวทีประชาคมและระดมความคิดเห็น โดยใช้ในกระบวนการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพการณ์ ปัญหาและความต้องการของชุมชน เพื่อให้เกิดการยอมรับร่วมกัน และจัดลำดับความสำคัญเพื่อนำไปใช้ในการออกแบบจำลองพื้นที่ปฏิบัติการ การวางแผนการดำเนินงาน รวมถึงการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการปฏิบัติการทางสังคม การประเมินผล ปรับและพัฒนาเป้าหมาย รวมถึงรูปแบบการจำลองการปฏิบัติการทางสังคมที่จักนำไปสู่การตัดสินใจยุติหรือขยายผลในพื้นที่เดิม หรือนำไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่ใหม่

๒. เครื่องมือการวิจัย ได้แก่ การศึกษาเอกสารเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานของตำบลปากตม แผนงาน/โครงการที่ดำเนินการในพื้นที่ตำบลปากตม เพื่อใช้ประกอบการวิเคราะห์ออกแบบจำลองการพัฒนาชุมชน รองรับสังคมสูงวัย และการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดสวัสดิการสังคม การพัฒนาสังคม และชุมชนจัดการตนเอง รวมถึงการสังเคราะห์งานวิชาการของสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ ๑ - ๑๑ เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ เพื่อออกแบบสอบถามใช้ในการสำรวจข้อมูลทั่วไปและคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในพื้นที่ตำบลปากตม รวมถึงความต้องการของผู้สูงอายุในการพัฒนาคุณภาพชีวิตในองค์ประกอบ ๘ ด้าน คือ ด้านสุขภาพ ด้านครอบครัว ด้านเศรษฐกิจ ด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม ด้านสัมพันธภาพทางสังคม ด้านการได้รับ การสนับสนุนทางสังคม ด้านการรับบริการจากภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และด้านการรับรู้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์และข้อมูลทั่วไป

ผลการวิเคราะห์ปัญหา

ความท้าทายของการพัฒนาในพื้นที่ ประกอบด้วย

๑) โครงการ/กิจกรรมของหลายหน่วยงานลงพื้นที่ โดยขาดจุดประสานงานเชื่อมโยงเป้าหมายทำให้การทำงานเกิดการกระจายงบประมาณ กระจายกลุ่มเป้าหมาย มีความซ้ำซ้อนของกิจกรรม/โครงการ และไม่เกิดผลลัพธ์เชิงประจักษ์ตามที่มุ่งหวัง

๒) กลุ่มเยาวชนและวัยแรงงานตอนต้น ซึ่งถือเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาพื้นที่เดินทางไปใช้ชีวิตและศึกษาต่อในเมืองใหญ่ ทำให้เกิดสภาพสังคมภาวะพึ่งพิง

๓) กลุ่มผู้สูงอายุเป็นประชากรส่วนใหญ่ในพื้นที่ ทั้งเป็นกลุ่มที่มีศักยภาพ มีองค์ความรู้และทักษะที่สามารถสร้างผลกระทบเชิงบวกในการพัฒนาพื้นที่ และเป็นกลุ่มที่อยู่ในภาวะพึ่งพิง กลุ่มเปราะบางในชุมชน และโครงสร้างประชากรในตำบลปากตม ผู้สูงอายุจกมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จำนวนเด็กเกิดใหม่ลดลง และกลุ่มเยาวชน กลุ่มวัยแรงงานตอนต้นโยกย้ายถิ่นฐานไปใช้ชีวิตในเมืองใหญ่

๔) กลุ่มผู้สูงอายุในตำบลปากตม ซึ่งเป็นพื้นที่ปฏิบัติการทางสังคม จำนวนทั้งหมด ๑,๑๕๙ คน มีสถานภาพ ภาวะพลัดพราก และคุณภาพชีวิต ดังนี้

- การศึกษาของกลุ่มผู้สูงอายุ ระดับประถมศึกษา จำนวน ๑,๐๖๓ คน ไม่ได้รับการศึกษา จำนวน ๔๘ คน มัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน ๒๓ คน มัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน ๑๘ คน ปริญญาตรี จำนวน ๔ คน และสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน ๑ คน

- สถานภาพสมรสของกลุ่มผู้สูงอายุ มีสถานภาพสมรส จำนวน ๗๕๐ คน เป็นหม้าย จำนวน ๒๘๒ คน อยู่ด้วยกันโดยไม่สมรส จำนวน ๗๓ คน หย่าร้าง จำนวน ๓๔ คน เป็นโสด จำนวน ๑๑ คน แยกกันอยู่ จำนวน ๘ คน

- การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมของกลุ่มผู้สูงอายุ เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม/กิจกรรม/ชมรม จำนวน ๑,๐๔๔ คน และไม่เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม/ชมรม จำนวน ๑๑๕ คน จำแนกตามลักษณะการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม ดังนี้ กลุ่มผู้สูงอายุที่เป็นอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.) จำนวน ๖๙๗ คน เป็นสมาชิกกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ จำนวน ๑๕๙ คน เป็นอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) จำนวน ๑๕๔ คน เป็นสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชน จำนวน ๒ คน เป็นสมาชิกชมรมผู้สูงอายุ จำนวน ๑ คน โรงเรียนผู้สูงอายุ จำนวน ๑ คน กลุ่มอาชีพ จำนวน ๑ คน และอื่นๆ จำนวน ๒๙ คน

- คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ๘ ด้าน ได้แก่ ด้านสุขภาพ ด้านครอบครัว ด้านเศรษฐกิจ ด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม ด้านสัมพันธภาพทางสังคม ด้านการได้รับ การสนับสนุนทางสังคม ด้านการรับบริการจากภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และด้านการรับรู้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์และข้อมูลทั่วไป พบว่า ประชากรผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีระดับความพึงพอใจในคุณภาพชีวิตโดยรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๒๒ เรียงลำดับมากไปน้อยจำแนกรายด้าน ดังนี้ ด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม มีความพึงพอใจระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๒๔ ด้านครอบครัว มีความพึงพอใจระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๗๗ ด้านการรับบริการจากภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีความพึงพอใจระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๖๗ ด้านการได้รับการสนับสนุนทางสังคม มีความพึงพอใจระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๓๖ ด้านสัมพันธภาพทางสังคม มีความพึงพอใจระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๗๖ ด้านเศรษฐกิจ มีความพึงพอใจระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๙๑ ด้านสุขภาพ มีความพึงพอใจระดับน้อย ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๓๕๕ และด้านการรับรู้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์และข้อมูลทั่วไป มีความพึงพอใจระดับน้อย ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๒๕๓ ตามลำดับ โดยคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุส่วนใหญ่ที่จำเป็นต้องได้รับการดูแลและส่งเสริมสนับสนุน ได้แก่

ด้านการรับรู้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์และข้อมูลทั่วไป เป็นประเด็นที่ควรให้ความสนใจ เนื่องจากผู้สูงอายุเห็นว่าตนเองได้รับทราบข้อมูลผ่านช่องทางดิจิทัล ในระดับน้อยที่สุด ๔๔๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๘.๐ และระดับน้อย ๓๐๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๓ และไม่แน่ใจ ๑๖๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๙ เช่นเดียวกับการรับทราบข้อมูลจากสื่อประชาสัมพันธ์ เช่น หนังสือพิมพ์ ป้ายประชาสัมพันธ์ หนังสือ เอกสาร ใบปลิว บทความ นิตยสาร ระดับน้อย ๒๘๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๖ ระดับน้อยที่สุด ๒๓๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๙.๘ และไม่แน่ใจ ๑๙๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๗ รับทราบข้อมูลจากสื่อสาธารณะ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ วิทยุกระจายเสียงในชุมชน ระดับน้อย ๒๗๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๓ และรับทราบข้อมูลจากบุคคล

เจ้าหน้าที่ หรือจากหน่วยงานภาครัฐ ระดับน้อย ๒๖๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๒.๘ จากผู้สูงอายุทั้งหมด ๑,๑๕๙ คน

ด้านสัมพันธภาพทางสังคม ยังมีผู้สูงอายุที่คิดว่าคุณภาพชีวิตในการเข้าร่วมกิจกรรมของชมรม/กลุ่มผู้สูงอายุในระดับน้อย ๓๓๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๘ และระดับน้อยที่สุด ๑๗๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๒ การเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน ในสังคม อยู่ในระดับน้อย ๒๔๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๑.๒ และระดับน้อยที่สุด ๘๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๗.๒ ในส่วนการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาที่วัดในวันพระและวันสำคัญทางศาสนา ระดับน้อย ๒๑๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๖ และระดับน้อยที่สุด ๖๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๕.๗ และความรู้สึกปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ๑๔๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๒ จากผู้สูงอายุทั้งหมด ๑,๑๕๙ คน ขณะที่การได้พบปะพูดคุยกับเพื่อนฝูงบ่อยครั้ง หรือมากกว่าสัปดาห์ละ ๔ ครั้ง อยู่ในระดับน้อย ๑๙๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๑ และน้อยที่สุด ๗๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๖.๖ โดยในประเด็นความสามารถเดินทางได้ด้วยตนเองหรือใช้บริการรถสาธารณะได้ อยู่ในระดับน้อย ๑๗๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๘ และระดับน้อยที่สุด ๗๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๖.๐ จากผู้สูงอายุทั้งหมด ๑,๑๕๙ คน

ด้านการรับบริการจากภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้สูงอายุเห็นว่ามียาสาสมัครของหน่วยงานรัฐเข้ามาเยี่ยมเยียนให้บริการ ระดับน้อย ๓๓๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๗ และมีความพึงพอใจกับการให้บริการของอาสาสมัคร ระดับน้อย ๑๗๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๓ ทั้งนี้สามารถใช้สิทธิ์บัตรทองผู้สูงอายุในการรักษาพยาบาลอยู่ในระดับน้อย ๑๗๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๒ และมีความพึงพอใจกับบริการด้านสาธารณสุขของหน่วยงานระดับน้อย ๑๖๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๒ จากผู้สูงอายุทั้งหมด ๑,๑๕๙ คน

ด้านการได้รับการสนับสนุนทางสังคม ยังมีผู้สูงอายุที่คิดว่าคุณภาพชีวิตเกี่ยวกับความสามารถขอความช่วยเหลือ/ร้องทุกข์ต่อหน่วยงานหรือผู้เกี่ยวข้องเพื่อมาช่วยแก้ไขปัญหาได้อย่างสะดวก รวดเร็ว ระดับน้อย ๓๐๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๗ และระดับน้อยที่สุด ๓๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๒.๘ ทั้งนี้เมื่อเดือดร้อนจะมีหน่วยงานหรือคนในชุมชนมาช่วยเหลือ อยู่ในระดับน้อย ๒๔๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๑.๐ และระดับน้อยที่สุด ๒๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๒.๓ จากผู้สูงอายุทั้งหมด ๑,๑๕๙ คน

ด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม ยังมีผู้สูงอายุที่คิดว่าคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับน้อย ในประเด็นเกี่ยวกับการอยู่อาศัยในสภาพแวดล้อมที่ไม่มีปัญหาเลยด้านเสียงดัง ควัน กลิ่น ฝุ่น น้ำเน่าเสีย ขยะ และยุงและแมลง ๔๓๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๕ การมีที่อยู่อาศัยที่มีความโปร่งสบายอยู่ในระดับน้อย ๑๔๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๓ และความรู้สึกปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ๑๔๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๒ จากผู้สูงอายุทั้งหมด ๑,๑๕๙ คน

ด้านสุขภาพ ยังมีผู้สูงอายุที่คิดว่าคุณภาพชีวิตเกี่ยวกับการมีโรคประจำตัวและได้รับการรักษาอย่างต่อเนื่องอยู่ในระดับน้อยถึง ๒๘๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๖ อยู่ในระดับน้อยที่สุด ๑๐๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๙.๒ และยังไม่แน่ใจถึง ๑๔๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๘ จากผู้สูงอายุทั้งหมด ๑,๑๕๙ คน

ด้านเศรษฐกิจ ยังมีผู้สูงอายุที่คิดว่าคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับน้อย ในประเด็นเกี่ยวกับการมีเงินออมที่เพียงพอใช้จ่ายในยามจำเป็นฉุกเฉิน ๒๘๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๒ การไม่มีภาระหนี้สินของตนเอง อยู่ในระดับน้อย ๒๖๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๒.๕ และความสามารถประกอบอาชีพมีรายได้ที่เพียงพอในการยังชีพ ๑๙๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๙ ทั้งอยู่ในระดับน้อยที่สุด ๑๐๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๖ สำหรับประเด็น

เกี่ยวกับการไม่ต้องชำระหนี้สินแทนบุคคลอื่นอยู่ในระดับน้อยที่สุด คือ ๒๑๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๗ และ
ไม่แน่ใจ ๑๓๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๖ จากผู้สูงอายุทั้งหมด ๑,๑๕๙ คน

ด้านครอบครัว ยังมีผู้สูงอายุที่คิดว่าคุณภาพชีวิตเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
เรื่องสำคัญๆ ในครอบครัวอยู่ในระดับน้อยถึง ๑๑๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๓ และอยู่ในระดับน้อยที่สุด
๑๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๑.๖ จากผู้สูงอายุทั้งหมด ๑,๑๕๙ คน

โครงการ/กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในชุมชนรองรับสังคมสูงวัย

แผนงาน/แผนปฏิบัติการของเครือข่ายปฏิบัติการที่ตอบสนองต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ
ในชุมชนรองรับสังคมสูงวัย มีกิจกรรม/โครงการที่สอดคล้องกัน จำนวน ๑๐ โครงการ โดยเป็นโครงการในความ
รับผิดชอบของ อบต.ปากตม จำนวน ๔ โครงการ และสำนักงาน พมจ. เลย จำนวน ๖ โครงการ ดังนี้

แผนปฏิบัติงานประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๖ องค์การบริหารส่วนตำบลปากตม อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย

ลำดับ	โครงการ/กิจกรรม	งบประมาณ	วัตถุประสงค์	บุคลากร ภายนอก (จำนวน)	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	ช่วงระยะเวลา	สถานที่	หมายเหตุ
1	โครงการดูแลพัฒนาคุณภาพชีวิต คนพิการ คนชรา ผู้ด้อยโอกาสและผู้ยากไร้	25,000	1. เพื่อพัฒนาพัฒนาคุณภาพชีวิต คนพิการ คนชรา ผู้ด้อยโอกาสและผู้ยากไร้ 2. เพื่อส่งเสริมให้ผู้ยากไร้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น	50 คน	1. คนพิการ คนชรา ผู้ด้อยโอกาสและผู้ยากไร้ มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น 2. คนพิการ คนชรา ผู้ด้อยโอกาสและผู้ยากไร้ ได้รับการดูแลอย่างทั่วถึง	9 ก.ย. 2566	อบต.ปากตม ร่วมกับ พมจ. เลย	
๒	โครงการวันผู้สูงอายุแห่งชาติ	30,000	1. เพื่อสนับสนุน ส่งเสริม เชิดชู คุณงามความดีของผู้สูงอายุ 2. เพื่อให้ความสำคัญกับวันผู้สูงอายุแห่งชาติ 3. เพื่อส่งเสริมสุขภาพกาย และจิตใจของผู้สูงอายุให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น	80 คน	1. ผู้สูงอายุได้รับการยอมรับมากยิ่งขึ้น 2. บุตรหลาน ให้ความสำคัญของผู้สูงอายุมากขึ้น 3. กลุ่มเป้าหมายได้รับความรู้เกี่ยวกับครอบครัวการดูแลสุขภาพ	29 ก.ย. 2566	อบต.ปากตม ร่วมกับ พมจ. เลย	
๓	โครงการปรับสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกของผู้สูงอายุ	39,500	ปรับสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกของผู้สูงอายุ ให้เหมาะสม	5 ครวเรือน	ผู้สูงอายุได้รับการปรับสภาพที่อยู่อาศัยให้เหมาะสม และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น	ม.ค. - ก.ย. 66	พมจ. เลย ร่วมกับ อบต.ปากตม	
๔	โครงการให้บริการสงเคราะห์ผู้สูงอายุในภาวะยากลำบาก	36,000	ช่วยเหลือเงินสงเคราะห์ผู้สูงอายุในภาวะยากลำบาก	18 ครวเรือน	ครอบครัวกลุ่มเปราะบางที่มีผู้สูงอายุในภาวะยากลำบาก ได้รับการช่วยเหลือเงินสงเคราะห์เพื่อใช้อุปโภค บริโภค ในการดำรงชีวิต	ม.ค. - ก.ย. 66	พมจ. เลย ร่วมกับ อบต.ปากตม	

แผนปฏิบัติงานประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๖
สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดเลย

ลำดับ	โครงการประชุมเชิงปฏิบัติการ/สัมมนาฝึกอบรม/พัฒนาบุคลากร	งบประมาณ	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย		ผลที่คาดว่าจะได้รับ	ช่วงระยะเวลา	สถานที่	หมายเหตุ
				บุคลากร (จำนวน)	บุคลากรภายนอก (จำนวน)				
๑	โครงการส่งเสริมกลไกการพัฒนาผู้สูงอายุในชุมชน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๖ กิจกรรมที่ ๑ ส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ	๓๐,๐๐๐	๑. เพื่อพัฒนาศักยภาพ ศพอส. ให้มีมาตรฐานการดำเนินงานเป็นไปตามมาตรฐาน ศพอส. ๒. เพื่อส่งเสริมให้ ศพอส. มีการขับเคลื่อนกิจกรรมและบริการที่เหมาะสมครอบคลุมในทุกมิติ สำหรับผู้สูงอายุ และคนทุกวัย ๓. เพื่อเสริมสร้างกลไกการพัฒนาผู้สูงอายุในชุมชน และเป็นศูนย์รวมให้ผู้สูงอายุและคนทุกวัยมีสถานที่ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ		ศพอส. ๒๒	๑. ศพอส. ทุกแห่ง มีมาตรฐานการดำเนินงานเป็นไปตามมาตรฐาน ศพอส. ๒. ศพอส. ทุกแห่ง มีการขับเคลื่อนกิจกรรมและครอบคลุมทุกมิติ สำหรับผู้สูงอายุ และคนทุกวัย ๓. ศพอส. ทุกแห่ง เป็นศูนย์รวมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้กับผู้สูงอายุ และคนทุกวัย	๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๕	หอประชุมโรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดเลย ๓ (บ้านปากนา) อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย	
๒	โครงการส่งเสริมภาคีเครือข่ายเตรียมความพร้อมรองรับสังคมสูงวัย	๒๐,๐๐๐	๑. เพื่อส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนตระหนักถึงคุณค่าและเล็งเห็นความสำคัญของผู้สูงอายุ ๒. เพื่อพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุให้มีความรู้เกี่ยวกับสิทธิสวัสดิการผู้สูงอายุ และมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ กับคนทุกช่วงวัย		ผู้สูงอายุ และคนทุกช่วงวัย ๕๐ คน	๑. ทุกภาคส่วนตระหนักถึงค่าและให้ความสำคัญผู้สูงอายุ ๒. ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมได้รับการพัฒนาศักยภาพ มีความรู้เกี่ยวกับสิทธิสวัสดิการ ตลอดทั้งมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ กับคนทุกช่วงวัย	๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๕	ณ หอประชุมโรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดเลย ๓ (บ้านปากนา) ตำบลนาอาน อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย	
๓	โครงการเสริมพลังคลังปัญญาเพื่อคนทุกวัย ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๖	๒๐,๐๐๐	๑. เพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุแสดงศักยภาพ นำความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมแลกเปลี่ยนองค์ความรู้จากภูมิปัญญาของผู้สูงอายุ ๒. เพื่อให้ผู้สูงอายุได้เผยแพร่ และอนุรักษ์คลังปัญญาผู้สูงอายุให้เป็นที่ยอมรับ ๓. เพื่อผู้สูงอายุได้สร้างความสัมพันธ์ ความเข้าใจที่ดีระหว่างวัย และคนทุกช่วงวัยเห็นถึงคุณค่าผู้สูงอายุได้เรียนรู้ร่วมสืบสานคุณค่าที่งดงามของสังคม	๕	๒๕	๑. ผู้สูงอายุได้แสดงศักยภาพ นำความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมแลกเปลี่ยนองค์ความรู้จากภูมิปัญญาของผู้สูงอายุ สร้างประโยชน์ให้สังคม และร่วมสืบสานภูมิปัญญาผู้สูงอายุ ๒. คนทุกช่วงวัยเห็นถึงคุณค่าผู้สูงอายุ ได้เรียนรู้ ร่วมสืบสานคุณค่าที่งดงามของสังคม	วันจันทร์ที่ ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๕ ระยะเวลา ๑ วัน	ห้องประชุมเทศบาลเมืองวังสะพุง ตำบลวังสะพุง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย	
๔	โครงการปรับสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกของผู้สูงอายุให้เหมาะสมและปลอดภัย	๒,๕๒๐,๐๐๐	เพื่อให้ผู้สูงอายุที่มีฐานะยากจนที่อยู่อาศัยไม่ปลอดภัย ได้รับการปรับปรุง/ซ่อมแซมที่อยู่อาศัย ให้มีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและปลอดภัย		๖๓	ผู้สูงอายุที่มีฐานะยากจนที่อยู่อาศัยไม่ปลอดภัย ได้รับการปรับปรุง/ซ่อมแซมที่อยู่อาศัย ให้มีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและปลอดภัย	ต.ค ๖๕ - ก.ย ๖๖	จังหวัดเลย	
๕	เงินสงเคราะห์ค่าจัดการศพผู้สูงอายุ	๑,๓๐๒,๐๐๐	เพื่อสงเคราะห์การจัดการศพตามประเพณีแก่ผู้สูงอายุที่เสียชีวิตมีฐานะยากจน ศพละ ๓,๐๐๐ บาท		ผู้สูงอายุ จำนวน ๔๓๔ คน	ผู้สูงอายุที่เสียชีวิตมีฐานะยากจนในจังหวัดเลยเข้าถึงหลักประกันทางสังคม	ต.ค ๖๕ - ก.ย ๖๖	๑๔ อำเภอในพื้นที่ จังหวัดเลย	
๖	เงินกู้ยืมเงินทุนประกอบอาชีพกองทุนผู้สูงอายุประเภทรายบุคคล	๑,๙๘๐,๐๐๐	เพื่อให้ผู้สูงอายุกู้ยืมเงินเป็นทุนประกอบอาชีพ		ผู้สูงอายุ จำนวน ๖๖ คน	ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีเงินทุนในการประกอบอาชีพ	ต.ค ๖๕ - ก.ย ๖๖	๑๔ อำเภอในพื้นที่ จังหวัดเลย	

เมื่อพิจารณาเป้าหมายและกระบวนการ และผลลัพธ์จากการขับเคลื่อนโครงการข้างต้น พบว่า หัวใจสำคัญของโครงการคือ การพัฒนาศักยภาพเครือข่ายเพื่อเป็นกลไกในการทำงานกับผู้สูงอายุ การพัฒนาศักยภาพและสร้างโอกาสให้แก่ผู้สูงอายุเพื่อสร้างรายได้ และการจัดสวัสดิการเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นให้แก่ผู้สูงอายุในภาวะยากลำบากทั้งการปรับปรุงสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยที่เหมาะสม การช่วยเหลือทางการเงิน ผลการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลการสำรวจผู้สูงอายุในตำบลปากตม ขณะที่ความต้องการและข้อมูลที่ได้รับจากกลุ่มผู้สูงอายุเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น พบว่า หน่วยงานรัฐและสื่อมวลชนให้ความสำคัญกับการเผยแพร่ข่าวสารและบริการผ่านช่องทางดิจิทัลมากขึ้น ในขณะที่กลุ่มผู้สูงอายุจำนวนมากมีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารผ่านช่องทางนี้ น้อยที่สุด ทั้งข้อจำกัดด้านรายได้ทำให้ไม่สามารถจัดหาอุปกรณ์มาใช้ ขาดทักษะการใช้งาน หรือระบบอุปกรณ์ไม่เอื้ออำนวยต่อสภาพร่างกาย เช่น ตัวอักษร/ขนาดภาพที่เล็ก มีปุ่มสั่งการจำนวนมาก ในเรื่องของสัมพันธภาพทางสังคมที่กลุ่มผู้สูงอายุมีข้อจำกัดทำให้ไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชน/สังคม ด้วยต้องเลี้ยงดูหลาน หรือไม่สามารถเดินทางเข้าร่วมกิจกรรมได้ด้วยตนเอง ตลอดจนการรับบริการจากภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่ยังไม่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุได้อย่างทั่วถึง สะดวก รวดเร็ว ทั้งในส่วนของการประชาสัมพันธ์และบริการทางสาธารณสุข รวมถึงการขอความช่วยเหลือ/ร้องทุกข์ต่อหน่วยงาน หรือผู้เกี่ยวข้อง และการที่มีหน่วยงานหรือคนในชุมชนมาช่วยเหลือในขณะที่เดือดร้อน แม้แต่ประเด็นที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมที่หน่วยงานภาครัฐและท้องถิ่นได้มีโครงการรองรับแต่ผู้สูงอายุยังรู้สึกว่าการต้องเผชิญกับปัญหาด้านเสียงดัง ควัน กลิ่น ฝุ่น น้ำเน่าเสีย ขยะ และยุ่งและแมลง ขณะเดียวกันบริการสาธารณสุขซึ่งเป็นสิทธิประโยชน์ตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. ๒๕๔๖ ซึ่งทุกคนได้รับ แต่ในข้อเท็จจริงของพื้นที่พบว่า ผู้สูงอายุในกลุ่มที่มีโรคประจำตัวยังต้องการให้พัฒนาเกี่ยวกับบริการรักษาพยาบาลที่ต่อเนื่อง อีกทั้งต้องการความมั่นคงทางเศรษฐกิจมีเงินออมที่เพียงพอใช้จ่ายในยามจำเป็นฉุกเฉิน

จากข้อมูลข้างต้น คณะทำงานฯ ร่วมกับภาคีเครือข่าย และนักวิชาการ ได้ระดมความคิดเพื่อออกแบบกิจกรรมที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้สูงอายุในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และนำไปสู่การขับเคลื่อนที่เป็นรูปธรรมในปีงบประมาณต่อไป โดยสรุปรูปแบบกิจกรรม/โครงการ และกลไกการขับเคลื่อนงาน ได้ดังนี้

๑. การจัดกิจกรรม/โครงการที่ต่อเนื่องจากปีงบประมาณ ๒๕๖๖ โดยเน้นการขยายจำนวนกลุ่มเป้าหมายและขยายพื้นที่บริการเพื่อการครอบคลุม ทั่วถึง ได้แก่

- การปรับปรุงซ่อมแซมที่อยู่อาศัยและสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุ โดยจัดลำดับความเร่งด่วนของกลุ่มเป้าหมาย และใช้งบประมาณดำเนินการของ อบต.ปากตม ในลำดับต้น และขอสนับสนุนจาก พม. และเหล่ากาชาดจังหวัด รวมถึงภาคีเครือข่าย

- สนับสนุนกลุ่มอาชีพผู้สูงอายุในชุมชน โดยเฉพาะการพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์และตลาดออนไลน์ และใช้กลไก ศพ.อส. ตำบลปากตม ในการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพผู้สูงอายุในพื้นที่และการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนต่างวัย

- การพัฒนาศักยภาพและส่งเสริมสนับสนุนให้ อพม. อสม. เยี่ยมเยียนผู้สูงอายุตามบ้าน ให้การช่วยเหลือดูแลเกี่ยวกับสุขภาพอนามัย การทำกิจวัตรประจำวัน การร่วมกิจกรรมทางสังคม และการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารบริการ รวมทั้งประสานส่งต่อที่เหมาะสม

- ใช้กลไกศูนย์ช่วยเหลือสังคมในตำบลในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในครัวเรือนเปราะบาง ซึ่งมีฐานะยากจน และเป็นครอบครัวข้ามรุ่น หรือครอบครัวสูงวัย หรือมีผู้สูงอายุที่มีภาวะการพึ่งพิงสูง โดยใช้แผนพัฒนาคุณภาพชีวิตรายครัวเรือนเป็นเครื่องมือในการพัฒนา

๒. การพัฒนากิจกรรม/โครงการใหม่ ประกอบด้วย

๒.๑ ด้านการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร : เน้นการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข้อมูลบริการ ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ ผ่านช่องทางวิทยุชุมชน อาสาสมัครทุกกลุ่มในพื้นที่ ผู้นำชุมชน รวมถึงให้หน่วยงานรัฐ และผู้เข้าร่วมกิจกรรมของหน่วยงานรัฐ/ชมรม/กลุ่ม ในพื้นที่ เป็นผู้กระจายข่าวสารให้ถึงสมาชิกครอบครัวผู้สูงอายุและตัวผู้สูงอายุ โดยให้ อบต.ปากตม หรือกลไกการพัฒนาในระดับพื้นที่ ซึ่งได้รับการยอมรับจากชุมชน เป็นหน่วยพิจารณาคัดกรองข้อมูลข่าวสาร/บริการ และส่งต่อให้กลไกอื่นเผยแพร่ประชาสัมพันธ์

๒.๒ ด้านสัมพันธภาพทางสังคม : สนับสนุนให้มีการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ เพื่อเปิดพื้นที่การมีส่วนร่วมให้กับผู้สูงอายุ และเป็นแหล่งเรียนรู้ พัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ และการถ่ายทอดภูมิปัญญาผู้สูงอายุ ตลอดจนเป็นจุดให้บริการและรับเรื่องสำหรับผู้สูงอายุในพื้นที่ ทั้งนี้ อบต. และภาคีเครือข่ายจะต้องแสวงหาความร่วมมือเพื่อให้มีการรับ-ส่ง ผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรม การจัดตารางกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตผู้สูงอายุและภาระพึ่งพิงที่มีในครอบครัว เช่น การดูแลลูกหลาน หรือการประกอบอาชีพหารายได้ เป็นต้น

๒.๓ การเข้าถึงบริการของรัฐ และการขอรับการช่วยเหลือกรณีต่างๆ เน้น การใช้กลไกศูนย์ช่วยเหลือสังคมตำบล และอาสาสมัคร โดยเฉพาะ อพม. อสม. เป็นหน่วยหลักในการเข้าถึงผู้สูงอายุและครอบครัว การร่วมออกแบบกิจกรรม/แผนพัฒนารายบุคคล ครอบครัว ชุมชน การประสานส่งต่อบริการและทรัพยากร

๒.๔ ด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม การส่งเสริมให้ทุกครัวเรือนมีการคัดแยกขยะ การรีไซเคิลเพื่อเสริมรายได้ เพื่อให้เกิดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ตลอดจนให้เงินจากกองทุนขยะในการฟื้นฟูและปรับสภาพแวดล้อมของชุมชนตามหลักสุขาภิบาลอนามัย

๒.๕ ด้านเศรษฐกิจและการออมเพื่อใช้จ่ายในยามจำเป็น การพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุผ่านกลไกกองทุนขยะ สร้างความตระหนักและกระตุ้นให้กลุ่มแรงงานนอกระบบและผู้อยู่นอกระบบประกันสังคม/ระบบบำนาญ ได้เข้าสู่ระบบการออมแห่งชาติ เพื่อสร้างความมั่นคงทางรายได้เมื่อสูงวัย ตลอดจนให้ภาคธุรกิจเอกชนมีบทบาทและร่วมในการสร้างและขยายโอกาสให้แก่ผู้สูงอายุ เช่น การเปิดพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว Sky Walk หรือ หาดนางคอย ให้ผู้สูงอายุได้ใช้ศักยภาพและภูมิปัญญาในการสร้างรายได้และคุณค่าต่อชุมชน สังคม รวมถึงการเชื่อมประสานกับองค์กรสาธารณประโยชน์และภาคประชาสังคม ธุรกิจเอกชน ในการสนับสนุนทรัพยากรต่างๆ เพื่อช่วยเหลือกลุ่มผู้สูงอายุยากจน มีรายได้ไม่เพียงพอแก่ความยังชีพที่ประสบปัญหาอยู่ในภาวะพึ่งพิง หรือขาดผู้ดูแล

๓. การหนุนเสริมภาคีเครือข่ายและพัฒนากลไกในการบูรณาการและขับเคลื่อนงาน

๓.๑ การขยายบทบาทความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย : ภาคธุรกิจเอกชน (การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ) สถานประกอบการขนาดใหญ่ สถาบันการศึกษา และมูลนิธิต่างๆ เน้น ร่วมสร้างโอกาส สร้างบริการ หนุนเสริมความรู้ กำลังคน และทรัพยากร

๓.๒ การพัฒนากลไกการทำงาน :

- การปรับปรุง/จัดทำเทศบัญญัติที่สอดคล้องกับบริบทและความต้องการ
- การพัฒนาศักยภาพศูนย์ช่วยเหลือสังคม อาสาสมัคร ผู้นำชุมชน และบุคลากรภาครัฐ โดยเฉพาะ อบต.ปากตม ในการขับเคลื่อนงาน
- การจัดทำแผนพัฒนาตำบลที่ให้ความสำคัญกับสังคมสูงวัยมากขึ้น

ทั้งนี้ในการขับเคลื่อน Model การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในชุมชนรองรับสังคมสูงวัยที่พัฒนาขึ้น ยังมีข้อท้าทาย และอุปสรรคในการขับเคลื่อนให้เกิดประสิทธิภาพ ประสิทธิผล กล่าวคือ

๑. การขาดกลไกขับเคลื่อนงานในระดับพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม และความต่อเนื่องของงบประมาณสนับสนุนมีผลต่อความสำเร็จในการขับเคลื่อน Model อย่างมีนัยสำคัญ

๒. การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของผู้สูงอายุที่ไม่ครอบคลุมพื้นที่ ทำให้ผู้สูงอายุขาดการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ทำให้ไม่สามารถเข้าถึงระบบบริการทางสังคม และโอกาสในการเข้าถึงแหล่งทุนและการพัฒนาศักยภาพตนเอง

๓. ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ มีภาระในการเลี้ยงดูบุตรหลาน รวมทั้งมีปัญหาด้านค่าใช้จ่าย จึงไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน และผู้สูงอายุบางรายมีทัศนคติความเห็นว่าแตกต่างจากกลุ่มคนในชุมชน หรือการมีทัศนคติว่าการดูแลผู้สูงอายุเป็นหน้าที่ของหน่วยงานรัฐ จึงไม่ยอมเข้าร่วมกิจกรรม/การรวมกลุ่มทางสังคมเพื่อพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ รวมถึงการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเอง และการยอมรับฟังความคิดเห็นของคนรอบข้าง มีผลต่อการพัฒนาศักยภาพและการพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้ในประเด็นสำคัญเกี่ยวกับการใช้ชีวิต

๔. ผู้นำชุมชนที่ไม่เข้าใจถึงปัญหาผู้สูงอายุในภาวะต่างๆ ประกอบกับหน่วยงานภาคีเครือข่ายที่สนับสนุนการขับเคลื่อนงานผู้สูงอายุไม่เข้าใจถึงบริบทพื้นที่ ชุมชน มีผลต่อความสามารถทำบทบาทหน้าที่ขับเคลื่อนงานในชุมชน

๕. ปัญหาด้านสุขภาพของผู้สูงอายุและความเอาใจใส่ของสมาชิกในครอบครัว เช่น สุขภาพไม่เอื้อต่อการเดินทาง หรือคนในครอบครัวไม่พร้อมที่จะสนับสนุนให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรมทั้งการรับ - ส่ง การสนับสนุนด้านการเงิน

๖. การตระหนักและมีส่วนร่วมของกลุ่มเยาวชน วัยแรงงานในการพัฒนาชุมชน และดูแลกลุ่มคนเปราะบาง

๗. ความร่วมมือและการให้ความสำคัญด้านสวัสดิการสังคมของกลุ่มธุรกิจในพื้นที่ยังไม่มากนัก

๘. ความขัดแย้งของกลุ่มผู้นำในพื้นที่กับ อบต.ปากตม เกี่ยวกับการบริหารการใช้ประโยชน์พื้นที่ Sky Walk ทำให้ขาดโอกาสและช่องทางการสร้างความร่วมมือในการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุบนฐานการท่องเที่ยวและวัฒนธรรม รวมถึงระดมทุนจากภาคธุรกิจในการจัดสวัสดิการและแก้ไขปัญหาสังคมในพื้นที่ในรูปแบบความรับผิดชอบต่อสังคม (CSR) และกิจการเพื่อสังคม (SE)

กลยุทธ์หรือปัจจัยความสำเร็จ และแนวทางการใช้ประโยชน์ความรู้

กลยุทธ์หรือปัจจัยความสำเร็จของการพัฒนาในพื้นที่

กลยุทธ์ในการขับเคลื่อนพื้นที่ปฏิบัติการทางสังคมที่ทำให้เกิดรูปแบบที่เป็น Best Practice ในการช่วยเหลือคุ้มครอง ป้องกัน พัฒนาประชาชนในพื้นที่ปฏิบัติการพัฒนาสังคม (Social Lab) เพื่อสามารถพึ่งพาตัวเองได้ นำไปสู่การจัดสวัสดิการสังคมและพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน เป็นระบบ และทำให้เกิดรูปแบบ (Model) ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในพื้นที่ปฏิบัติการพัฒนาสังคม (Social Lab) เพื่อลดภาระการพึ่งพิง และสร้างคุณค่าในตนเอง คือ **กลยุทธ์ความร่วมมือในการพัฒนา** โดยภาคีเครือข่ายทุกหน่วยงานทุกภาคส่วนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาและแก้ไขปัญหา ทำให้เกิดการบูรณาการกับพื้นที่มากขึ้น เกิดการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างพื้นที่และภาคีการพัฒนา โดยสามารถนำความรู้จากงานวิชาการของหน่วยงานไปพัฒนาปรับปรุงพื้นที่ปฏิบัติการพัฒนาสังคม (Social Lab) เพื่อเป็นต้นแบบ ให้แก่หน่วยงาน ทีม One Home และเครือข่ายได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีปัจจัยความสำเร็จ ประกอบด้วย

๑) กลไกการขับเคลื่อนงานของหน่วยงานและภาคีเครือข่ายที่มีแผนงานและงบประมาณด้านผู้สูงอายุในพื้นที่ โดย

(๑) สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดเลย มีแผนการขับเคลื่อนงานด้านผู้สูงอายุประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๖ ได้แก่

- กลไกการพัฒนาผู้สูงอายุในชุมชน โดย ส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ

- โครงการส่งเสริมภาคีเครือข่ายเตรียมความพร้อมรองรับสังคมสูงวัย

(๒) องค์การบริหารส่วนตำบลปากคม มีแผนปฏิบัติงานตามเทศบัญญัติขององค์การบริหารส่วนตำบลปากคม ด้านผู้สูงอายุประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๖ ได้แก่

- โครงการดูแลพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ คนชรา ผู้ด้อยโอกาสและผู้ยากไร้

- โครงการปรับสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกของผู้สูงอายุ

- โครงการให้บริการสงเคราะห์ผู้สูงอายุในภาวะยากลำบาก

(๓) มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย ได้รับมอบหมายให้เป็นหน่วยขับเคลื่อนการพัฒนาในพื้นที่ตามโครงการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลแบบบูรณาการ โครงการ ๑ ตำบล ๑ มหาวิทยาลัย ภายใต้กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อว.) และกระทรวงมหาดไทย (มท.) โดยพัฒนาศักยภาพและเสริมสร้างนวัตกรรมให้แก่ชุมชนเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากที่สอดคล้องกับบริบทภูมิสังคมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และต่อยอดความเข้มแข็งจัดการตนเองของชุมชน ตำบล ซึ่งเริ่มดำเนินการตั้งแต่ปี ๒๕๖๒ เป็นต้นมา โดยทำหน้าที่เป็นหน่วยวิจัยและพัฒนา และเป็น System Integrator ในระดับตำบล โดยใช้องค์ความรู้ เทคโนโลยีและนวัตกรรมที่มีอยู่ ทั้งการประสานเชื่อมโยงบูรณาการร่วมงานกับจังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานอื่นๆ เพื่อให้การยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลที่สามารถนำไปสู่การลดความยากจนอย่างมีเป้าหมายชัดเจน (Targeted Poverty) ได้แก่

- การศึกษาทุนเดิมและศักยภาพชุมชนเพื่อการจัดการท่องเที่ยววิถีไทพวน หมู่ ๘ บ้านกลาง ตำบลปากตม อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดเลย โดยคณะสังคมศาสตร์

- การสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการเศษซากหมากบริเวณกลุ่มวิสาหกิจชุมชน บ้านท่าดีหมี่ตำบลปากตม อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดเลย บ้านท่าดีหมี่ หมู่ที่ ๔ ตำบลปากตม โดยคณะวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี

การดำเนินการเชิงบูรณาการโดยการขับเคลื่อนของมหาวิทยาลัยราชภัฏเลย และการทำหน้าที่ทำให้เกิดการพัฒนาลีนค้าและบริการชุมชน การพัฒนาการตลาดและสิ่งอำนวยความสะดวก การส่งเสริมและพัฒนาฝีมือแรงงานชุมชน การส่งเสริมให้เกิดการฟื้นฟูและพัฒนาท้องถิ่นตนเอง การพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน โดยเน้นการพัฒนาสัมมาชีพและสร้างอาชีพใหม่ (การยกระดับสินค้า OTOP/ อาชีพอื่นๆ) การสร้างและพัฒนา Creative Economy (การยกระดับการท่องเที่ยว) การนำองค์ความรู้ไปช่วยบริการชุมชน (Health Care/เทคโนโลยีด้านต่างๆ) และการส่งเสริมด้านสิ่งแวดล้อม/Circular Economy (การเพิ่มรายได้หมุนเวียนให้แก่ชุมชน) และที่สำคัญมหาวิทยาลัยจะเป็นหน่วยงานในตำบลที่ทำหน้าที่ดูแล โดยจ้างงานประชาชนทั่วไป บัณฑิตจบใหม่ และนักศึกษา ไม่น้อยกว่า ๒๐ คนในตำบล เพื่อทำหน้าที่ประสานงานและทำงานร่วมกับจังหวัด และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการจัดทำฐานข้อมูลขนาดใหญ่ของชุมชนรายตำบล (Community Big Data) เพื่อให้เป็นข้อมูลในการวิเคราะห์และตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาความยากจนแบบมีเป้าหมายชัดเจน อีกทั้งยังสามารถนำแนวคิด กระบวนการ เชื่อมโยงต่อยอดกับสถาบันอุดมศึกษาอื่น ๆ เพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงห่วงโซ่การพัฒนาระดับกลุ่มจังหวัด ภูมิภาค และระดับประเทศ (Regional System Integrator & National System Integrator)

(๔) คณะกรรมการนโยบายการบริหารงานเชิงพื้นที่แบบบูรณาการ (ก.น.บ.) และคณะกรรมการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการ (กบจ.) กำหนดทิศทางการพัฒนาในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเน้นการพัฒนาการท่องเที่ยวและเกษตรกรรม ทำให้โครงการ/กิจกรรมได้รับการพิจารณาบรรจุในแผนพัฒนาจังหวัด และแผนพัฒนากลุ่มจังหวัด ทำให้มีงบประมาณและทรัพยากรลงสู่พื้นที่

๒) ต้นทุนการพัฒนาในพื้นที่ตำบลปากตม

(๑) เป็นพื้นที่ที่มีต้นทุนทางธรรมชาติ ศิลปะ วัฒนธรรม ที่เอื้อต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการบริการ ทำให้หน่วยงานรัฐ เอกชน เข้ามามีส่วนร่วมในระบบการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ และการสร้างรายได้ให้ชุมชน ประชาชน อย่างเข้มแข็ง

(๒) เป็นพื้นที่นาร่องการพัฒนาสังคมและสวัสดิการสังคมของทึม One Home พม.จังหวัดเลยอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ โครงการสร้างเสริมชุมชนเข้มแข็ง ของ สสว.๕ ดำเนินการโครงการตำบลสร้างเสริมสวัสดิการสังคม โดยใช้รูปแบบการ Productive Welfare ของศูนย์คุ้มครองคนไร้ที่พึ่งจังหวัดเลย และการศึกษาเพื่อพัฒนาแนวทางการคุ้มครองทางสังคม (Social Protection) ครอบคลุมประชากร พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดเลย (สำนักงาน พมจ.เลย) อีกทั้งผู้บริหารส่วนราชการ จังหวัดเลยเห็นชอบให้พัฒนาพื้นที่ตำบลปากตมยกระดับเป็น ศูนย์การเรียนรู้ด้านการบูรณาการพัฒนาคุณภาพ

ชีวิตกลุ่มเปราะบางรายครัวเรือน เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และศึกษาดูงานของพื้นที่อื่นในจังหวัดเลย และขยายผลไปยังจังหวัดอื่น

(๓) ผู้นำชุมชน ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล และภาคีเครือข่ายการพัฒนาในพื้นที่ โดยเฉพาะกลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มอาชีพ กลุ่มศิลปวัฒนธรรม ให้ความสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน และพัฒนาชุมชน ท้องถิ่น แบบมีส่วนร่วม

(๔) สมาตำบล มาจากกลุ่มคนที่หลากหลาย และมีศักยภาพ

(๕) นายกองค์การบริหารส่วนตำบล ได้เคยดำรงตำแหน่งกำนันในพื้นที่ ทำให้เข้าใจบริบทชุมชนเป็นอย่างดี ทั้งยังได้รับการยอมรับและความร่วมมือจากผู้นำชุมชน และประชาชน ภาคธุรกิจเอกชน และหน่วยงานรัฐในพื้นที่

(๖) สถาบันการศึกษา และองค์การสาธารณประโยชน์ พร้อมให้ความร่วมมือในการพัฒนาอย่างเต็มความสามารถ

(๗) มีกลุ่มผู้สูงอายุซึ่งมีศักยภาพ และเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นทางด้านอาชีพเกษตรกรรม ศิลปวัฒนธรรม วิถีถิ่นวิถีชนเผ่า

บทที่ ๖

บทสรุป แบบจำลองการขับเคลื่อน และข้อเสนอแนะ

บทสรุป

ผลการปฏิบัติการทางสังคมในการแก้ไขปัญหาสังคมในพื้นที่รองรับสังคมสูงวัย โดยใช้มิติการแก้ไขปัญหาความยากจนแบบมุ่งเป้าของ TPMAPI ใน ๕ มิติ คือ ด้านสุขภาพ ด้านการศึกษา ด้านรายได้ ด้านความเป็นอยู่ และด้านการเข้าถึงบริการของรัฐ และการขับเคลื่อนการบูรณาการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่ ทำให้ได้ข้อค้นพบจากการขับเคลื่อนโครงการ/กิจกรรม โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วม ทั้งปัจจัยความสำเร็จ ความท้าทายที่เกิดขึ้น และรูปแบบบริการที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้สูงอายุและชุมชน ประกอบกับการสังเคราะห์แนวคิดทฤษฎี และงานวิชาการที่เกี่ยวข้อง เพื่อพัฒนารูปแบบจำลองการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุรองรับสังคมสูงวัยในพื้นที่ตำบลปากตะกม เพื่อให้ผู้สูงอายุมีโอกาสและเข้าถึงระบบสวัสดิการสังคมและบริการต่างๆ ที่เป็นการสนับสนุนทางสังคม และหนุนเสริมการพัฒนาศักยภาพในการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่า ประกอบด้วย

- รูปแบบการบริการทางสังคม พัฒนาจากแผนงาน/โครงการที่มีอยู่เดิม สภาพปัญหาของชุมชน และความต้องการของผู้สูงอายุโดยรวม โดยใช้แนวคิดการจัดประเภทสวัสดิการสังคม ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมแห่งชาติ องค์กรประกอบการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ และแนวคิดการภาวะพลัดพรากของผู้สูงอายุขององค์กรสหประชาชาติ

- กระบวนการขับเคลื่อนงานเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นหลักในทุกขั้นตอน โดยต้องสร้างการยอมรับร่วมกันในปัญหา เป้าหมายการพัฒนา การวางแผน การดำเนินการ และการติดตามประเมินผล รวมถึงการสร้างพันธมิตรในการเป็นเจ้าของชุมชน ทั้งมีการบูรณาการการทำงานร่วมกับภาคีเครือข่ายปฏิบัติการ ภาคีเครือข่ายวิชาการ และภาคีเครือข่ายหนุนเสริมและร่วมดำเนินการ

- กลไกขับเคลื่อนงาน โดยใช้ทุนทางสังคมในพื้นที่ ดำเนินการร่วมกับภาคีทุกภาคส่วนในพื้นที่ ทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ โดยเฉพาะกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อาสาสมัครต่างๆ ในพื้นที่ หน่วยงานภาครัฐ องค์กรสาธารณประโยชน์ สถาบันวิชาการ และภาคธุรกิจเอกชน และผลักดันให้โครงการ/กิจกรรมถูกบรรจุในเทศแผนพัฒนาท้องถิ่น แผนงานของหน่วยงานรัฐและที่เกี่ยวข้อง แผนพัฒนาจังหวัด แผนพัฒนากลุ่มจังหวัดเชิงบูรณาการ แผนสวัสดิการสังคม/แผนผู้สูงอายุระดับจังหวัด หรือกำหนดไว้ในเทศบัญญัติข้อบังคับสภาชุมชน เป็นต้น

แบบจำลองการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุรองรับสังคมสูงวัยในพื้นที่ตำบลปากตะกม

แผนการขับเคลื่อน Model ปิงปวงประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๗

บทบาท One Home พม. และ สสว.๕

- สร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่คณะกรรมการ ศชต. ปากตม เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ เป้าหมาย และแนวทางการทำงานของ ศชต. โดยรวม

- นำเสนอรูปแบบการขับเคลื่อนงาน ศชต. ที่ประสบความสำเร็จ ในหลาย ๆ พื้นที่ และประเด็นท้าทายที่เกิดขึ้น เพื่อสร้างกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และออกแบบแนวทางการขับเคลื่อน ศชต. ปากตม เป็นการเฉพาะ

- อบรมให้ความรู้และสร้างช่องทางการเข้าถึงความรู้ ข่าวสารเกี่ยวกับภารกิจ กฎหมาย ของ พม. และอื่นๆ อันเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน และสร้างความเข้มแข็งให้แก่ครอบครัว ชุมชน เครือข่าย และ อบต. ในการทำงานด้านสังคมและสวัสดิการ

- สร้างความตระหนักและการมีส่วนร่วมของภาคธุรกิจเอกชน และภาคประชาสังคมในการเป็นหุ้นส่วนการพัฒนาพื้นที่ อบต. ปากตม

- ศูนย์พัฒนาการการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุและคณะกรรมการผู้สูงอายุจังหวัดส่งเสริมการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ และจัดกิจกรรมค่ายครอบครัวเพื่อสานสัมพันธ์คนข้ามรุ่น

บทบาท อบต. ปากตม ผู้แทนหน่วยงานรัฐในพื้นที่ และผู้นำชุมชน

- การจัดทำแผนพัฒนาตำบล และเทศบัญญัติ ที่รองรับสังคมสูงวัย และการพัฒนาโครงการเชิงบูรณาการ เพื่อเข้าสู่แผนของหน่วยงาน แผนจังหวัด แผนกลุ่มจังหวัด และการระดมทรัพยากร ความร่วมมือจากภาคีเครือข่าย โดยมีหน่วยวิชาการเป็นผู้ขับเคลื่อนกระบวนการและหนุนเสริมองค์ความรู้ โดยใช้ข้อมูลจากการสำรวจไปวิเคราะห์และกำหนดแนวทางการพัฒนาที่เป็นรูปธรรม ครอบคลุม ทัวถึง โดยเฉพาะด้านที่อยู่อาศัย การเข้าถึงข้อมูลและบริการของรัฐ และการสร้างสัมพันธภาพและกิจกรรมที่สร้างการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ

ข้อเสนอแนะในการขับเคลื่อนการปฏิบัติการทางสังคม

๑.) ใช้ข้อมูลจากระบบฐานข้อมูลกลาง รวมถึงการจัดเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลระดับพื้นที่ ซึ่งสามารถนำมาใช้ได้จริง ถูกต้อง และมีความน่าเชื่อถือ

๒.) มีการจัดทำแผนปฏิบัติงานของท้องถิ่น เพื่อขับเคลื่อนงานบูรณาการร่วมกับพื้นที่ (ทำเอง ทำร่วม หน่วยอื่นทำ) โดยเฉพาะเจ้าของพื้นที่ จำต้องสร้างวิสัยทัศน์ พันธกิจและยุทธศาสตร์ในการพัฒนาท้องถิ่น ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างเป็นระบบ มีการบริหารงบประมาณที่เหมาะสมในการขับเคลื่อนโครงการในระดับพื้นที่ เกิดความคุ้มค่า

๓.) สร้างเครือข่ายการบูรณาการระหว่างหน่วยงานที่มีความหลากหลายในพื้นที่ เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้รับการช่วยเหลือที่ครอบคลุมทุกมิติ พร้อมทั้งจัดอบรมให้ความรู้กับองค์กร ภาคีเครือข่าย และผู้นำชุมชน

ในการให้ความรู้ เพื่อไปถ่ายทอดให้ผู้อายุในชุมชน ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมาย ได้รับข้อมูลข่าวสารและเข้าถึงสิทธิสวัสดิการต่างๆ ได้อย่างทันท่วงที

๔.) การริเริ่มกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ ของพื้นที่ จำต้องมีเวทีเพื่อรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนกลุ่มเป้าหมาย ภาศิพัฒนาในพื้นที่และนอกพื้นที่ ตลอดจนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อให้เกิดการรับรู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งจักนำไปสู่การพัฒนาเป็นนวัตกรรมใหม่ๆ ในชุมชน

๕.) แผนบูรณาการเพื่อรองรับสังคมสูงวัย พม.และหน่วยวิชาการในพื้นที่ ต้องหนุนเสริม อบต. และ ภาศิเครือข่ายพัฒนาแผนที่ครอบคลุมการพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อสังคมสูงวัยในพื้นที่ ซึ่งนอกเหนือจากการพัฒนาใน ๕ มิติหลักของการแก้ไขปัญหาความยากจนแบบมุ่งเป้า (สุขภาพ การศึกษา รายได้ ความเป็นอยู่ และการเข้าถึงบริการของรัฐ) โดยเน้นสวัสดิการสังคมทั้ง ๗ ด้าน คือ สุขภาพอนามัย การศึกษา ที่อยู่อาศัย การสร้างอาชีพและรายได้ นันทนาการที่ครอบคลุมถึงกิจกรรมอันเอื้อต่อสัมพันธภาพและความเอื้ออาทร เกื้อกูลแบบไม่เป็นทางการทั้งระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน กระบวนการยุติธรรมซึ่งหมายรวมถึงความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และบริการสังคมซึ่งเป็นบริการตามสิทธิพื้นฐานที่ประชาชนพึงได้รับ

๖.) มีการจัดทำแผนบูรณาการการปฏิบัติงานทั้งระยะสั้น - ระยะกลาง - ระยะยาว เพื่อสร้างความเข้มแข็งแก่ท้องถิ่น และภาศิพัฒนาในพื้นที่ ทั้งในรูปแบบกลุ่ม/องค์กร/ชมรม/อาสาสมัคร รวมทั้งการสนับสนุนช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐ องค์กรสาธารณประโยชน์ ภาคประชาชน โดยเฉพาะภาคธุรกิจเอกชนในพื้นที่

๗.) หนุนเสริมศักยภาพและสนับสนุนทรัพยากรในการปฏิบัติงานของอาสาสมัคร ศูนย์ช่วยเหลือสังคมระดับตำบล ในการปฏิบัติการในพื้นที่ เพื่อให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุ กลุ่มคนเปราะบางในชุมชนได้รวดเร็ว ทัวถึง เพื่อสร้างโอกาสในการเข้าถึงบริการและการส่งต่อบริการ เพื่อการช่วยเหลือ ค้ำครอง ป้องกัน และพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ีรองรับสังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์

เอกสารอ้างอิง

กรมกิจการผู้สูงอายุ. แผนปฏิบัติการด้านผู้สูงอายุ ระยะที่ 3 (พ.ศ.2566-2570) .

สืบค้นจาก https://www.dop.go.th/download/laws/th1653553501-843_0.pdf

กรมกิจการผู้สูงอายุ. แผนปฏิบัติราชการกรมกิจการผู้สูงอายุ ระยะ 5 ปี (พ.ศ.2566-2570).

สืบค้นจาก https://www.dop.go.th/download/laws/th1682568188-845_0.pdf

ราชกิจจานุเบกษา. 2561. ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ.2561 – 2580). เล่ม 135 ตอนที่ 82 ก

ลงวันที่13 ตุลาคม 2561.

สืบค้นจาก http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2562/A/046/T_0001.PDF

“รู้จัก TPMAP”, <https://www.tpmmap.in.th/about>

อิระวัช จันทระเสริฐ. “การทำงานเชิงรุก”, นิตยสารการประชาสงเคราะห์. ๔๑,๒ (มี.ค.- เม.ย. ๒๕๔๑) หน้า ๑๘-๒๐.

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. *ทิศทางและรูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมของประเทศไทย*.

กรุงเทพมหานคร : กลุ่มการพัฒนาระบบสวัสดิการสังคม สำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, ๒๕๔๘.

พระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. ๒๕๔๖ และ (แก้ไขเพิ่มเติม) พ.ศ. ๒๕๕๐.

สำนักเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมแห่งชาติ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, ๒๕๕๑.

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. “กลวิธี แนวทาง วิธีการ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชุมชน”.

ใน *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา*. หน้า ๑๘๓-๑๘๙. รวบรวมโดย ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์.

กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๗.

จุฑารัตน์ พูลเกษ. “ปัจจัยที่ส่งเสริมให้กลุ่มอาชีพประสบความสำเร็จ ศึกษาเฉพาะกรณีสำนักงาน

ประชาสงเคราะห์ เขตพื้นที่ในกรุงเทพมหานคร สังกัดกรมประชาสงเคราะห์”. วิทยานิพนธ์

มหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๕.

ทัศนีย์ ลักษณะวิชช. *การสังคมสงเคราะห์ชุมชน*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐.

การสังคมสงเคราะห์ชุมชน : มรรควิธีสู่ชุมชนเข้มแข็ง. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๕.

Parson,R.J. & hernasdez,S.H. *Intergrated Practice: A Social Problem approach*. *Social Work*. 33 (5) 1988.

โกวิท พวงงาม. (2548). *การปฏิรูปที่ดินกับการพัฒนาชุมชน*. เอกสารคำสอนวิชา พช.428 การปฏิรูปที่ดิน

กับการพัฒนาชุมชน ภาควิชาการพัฒนชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. “กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา”. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๓.

สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ ๑-๑๒. ชุดความรู้การส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมในเทศบาลตามแนวคิดเมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่. กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, ๒๕๕๑.

อนงค์ พัฒนจักร. การมีส่วนร่วมของสตรีในการพัฒนาทรัพยากรป่าไม้ กรณีศึกษาหมู่บ้านห้วยม่วง จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๕.

ภาคผนวก

คำสั่งคณะกรรมการช่วยเหลือประชาชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนตำบลปากตม

คำสั่งองค์การบริหารส่วนตำบลปากตม

ที่ ๑๐๗ / ๒๕๖๖

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการช่วยเหลือประชาชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ด้วยกระทรวงมหาดไทยออกระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยค่าใช้จ่ายเพื่อช่วยเหลือประชาชนตามอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๐ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) ๒๕๖๑ หนังสือกระทรวงมหาดไทยด่วนที่สุด ที่ มท ๐๘๑๐.๗/ว ๖๗๖๘ ลงวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๐ เรื่อง แนวทางปฏิบัติในการช่วยเหลือประชาชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหนังสือ ด่วนที่สุด ที่ มท ๐๘๐๘.๒/ว ๒๙๒๒ ลงวันที่ ๑๙ กันยายน ๒๕๖๕ เรื่อง ชักข้อแนะทางปฏิบัติการช่วยเหลือประชาชนกรณีเกิดสาธารณภัยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

เพื่อให้การช่วยเหลือประชาชนตามอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นไปตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยค่าใช้จ่ายเพื่อช่วยเหลือประชาชน ตามอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๐ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) ๒๕๖๑ ข้อ ๘ (๓) หลักเกณฑ์การใช้จ่ายเงินอุดหนุนราชการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๖๓ เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและมีประสิทธิภาพจึงแต่งตั้งคณะกรรมการช่วยเหลือประชาชนขององค์การบริหารส่วนตำบลปากตม ดังนี้

๑. นายบุญมี จันทสาน	นายก อบต.ปากตม	ประธานกรรมการ
๒. ท้องถิ่นอำเภอเชียงคาน		กรรมการ
๓. เกษตรอำเภอเชียงคาน	ผู้แทนส่วนราชการ	กรรมการ
๔. สาธารณสุขอำเภอเชียงคาน	ผู้แทนส่วนราชการ	กรรมการ
๕. นายอัครพล สุพรรณอิน	ผู้แทนประชาคม	กรรมการ
๖. นางไพโรจน์ พรหมดี	ผู้แทนประชาคม	กรรมการ
๗. ส.ต.ท. ปริญญา ปิ่นโสภณ	ปลัด อบต. ปากตม	กรรมการและเลขานุการ
๘. นางสาวนภาพร ยาแก้ว	หน.สำนักปลัด	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๙. นางนิยม ตีบัว	ผอ.กองคลัง	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

มีหน้าที่

๑.ให้นำรายชื่อของประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนที่สำรวจโดยหน่วยงานของรัฐและรายชื่อประชาชนที่ยื่นลงทะเบียนขอรับความช่วยเหลือต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมาใช้เพื่อพิจารณาช่วยเหลือประชาชนตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยค่าใช้จ่ายเพื่อช่วยเหลือประชาชนตามอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๐

๒. ปิดประกาศรายชื่อประชาชนตาม (๑) ที่ได้รับความช่วยเหลือ ณ สำนักงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และที่ทำการหมู่บ้าน ชุมชนให้ทราบ เป็นเวลาไม่น้อยกว่า ๑๕ วัน

๓. รายงานผลการพิจารณาให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อดำเนินการตามอำนาจหน้าที่

๔. ควบคุมการปฏิบัติให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และเป็นธรรมนิยม

๕. การปฏิบัติหน้าที่อื่นๆ ตามที่กำหนดไว้ในระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยค่าใช้จ่ายเพื่อช่วยเหลือประชาชนตามอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๐ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) ๒๕๖๑

ทั้งนี้ ตั้งแต่วันที่นี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๙ เดือน มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๖

(นายบุญมี จันทสาน)

นายกองค์การบริหารส่วนตำบลปากตม

แบบสอบถามผู้สูงอายุ

แบบสอบถามผู้สูงอายุ

เรื่อง ความต้องการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในตำบลปากตม อำเภอเขียงคาน จังหวัดเลย

คำชี้แจง แบบสอบถามนี้ใช้สอบถามผู้สูงอายุ ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป

ที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ตำบลปากตม อำเภอเขียงคาน จังหวัดเลย จำนวน 1,159 แบบสอบถาม

วันที่เก็บรวบรวมข้อมูล ณ เดือนมีนาคม 2566 โดยแบ่งเป็น 2 ส่วน

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล	จำนวน 9 ข้อ
ส่วนที่ 2 แบบสอบถามคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ	จำนวน 33 ข้อ แบ่งเป็นรายด้าน ดังนี้คือ
2.1 คุณภาพชีวิตด้านสุขภาพ	จำนวน 3 ข้อ
2.2 คุณภาพชีวิตครอบครัว	จำนวน 5 ข้อ
2.3 คุณภาพชีวิตด้านเศรษฐกิจ	จำนวน 5 ข้อ
2.4 คุณภาพชีวิตด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม	จำนวน 4 ข้อ
2.5 คุณภาพชีวิตด้านสัมพันธภาพทางสังคม	จำนวน 5 ข้อ
2.6 คุณภาพชีวิตด้านการได้รับการสนับสนุนทางสังคม	จำนวน 2 ข้อ
2.7 คุณภาพชีวิตด้านการบริการภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	จำนวน 5 ข้อ
2.8 คุณภาพชีวิตด้านการรับรู้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์และข้อมูลทั่วไป	จำนวน 4 ข้อ

แบบสอบถาม

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลพื้นฐานบุคคล

1.1 เพศ

- ☐ 1 ชาย ☐ 2 หญิง

1.2 อายุ

- ☐ 1 อายุ 60 – 69 ☐ 2 อายุ 70 – 79 ☐ 3 อายุ 80 ปีขึ้นไป

1.3 กลุ่มของผู้สูงอายุ

- ☐ 1 ติดเตียง (เป็นผู้สูงอายุที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเอง ต้องการความช่วยเหลือดูแลจากผู้อื่นและคนในครอบครัวอย่างใกล้ชิดและเคร่งครัด)
- ☐ 2 ติดบ้าน (เป็นผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตนเองได้ หรือ ต้องการความช่วยเหลือบางส่วน)
- ☐ 3 ติดสังคม (เป็นผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตนเองได้ดี สุขภาพดี ไม่มีโรคเรื้อรัง หรือมีโรคเรื้อรังแต่ควบคุมได้สามารถใช้ชีวิตในสังคมได้โดยอิสระ)

1.4 สถานภาพสมรส

- ☐ 1 โสด ☐ 2 สมรส ☐ 3 อยู่ด้วยกัน
- ☐ 4 หย่าร้าง ☐ 5 แยกกันอยู่ ☐ 6 หม้าย

1.5 ระดับการศึกษา

- ☐ 1 ไม่ได้เรียนหนังสือ ☐ 2 ประถมศึกษา ☐ 3 มัธยมศึกษาตอนต้น
- ☐ 4 มัธยมศึกษาตอนปลาย ☐ 5 ปริญญาตรี ☐ 6 สูงกว่าปริญญาตรี

1.6 ลักษณะครอบครัว

- ☐ 1 ครอบครัวเดี่ยว (ครอบครัวตนเอง ได้แก่ พ่อแม่ ลูก)
- ☐ 2 ครอบครัวขยาย (ครอบครัวตนเอง และครอบครัวเครือญาติ)
- ☐ 3 ครอบครัวข้ามรุ่น (ผู้สูงอายุ และหลาน หลาน)

1.7 การมีผู้ดูแลผู้สูงอายุ

- ☐ 1 มีผู้ดูแล ☐ 2 ไม่มีผู้ดูแล

1.8 สภาพและบทบาทของผู้สูงอายุในครอบครัว

- ☐ 1 ลูกหลานพึ่งพา (ผู้สูงอายุสามารถแบ่งเบาภาระของลูกหลานเกี่ยวกับกิจวัตรประจำวันของครอบครัวได้ มีสัมพันธภาพกับเพื่อนบ้านหรือเพื่อนในวัยเดียวกันเป็นอย่างดี)
- ☐ 2 พึ่งพาลูกหลาน (ผู้สูงอายุไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เป็นภารกิจประจำวันของครอบครัว มีสุขภาพไม่แข็งแรง ทำหน้าที่เป็นผู้เฝ้าบ้านให้ลูกหลาน ไม่สามารถเดินทางไปไหนมาไหนตามลำพังได้ สัมพันธภาพกับเพื่อนบ้านหรือเพื่อนในวัยเดียวกันน้อย)
- ☐ 3 พึ่งพาตนเอง (มีอาชีพและรายได้หลัก มีสัมพันธภาพกับเพื่อนบ้านน้อย แต่มีสัมพันธภาพกับชุมชนค่อนข้างมากจากการไปร่วมกิจกรรมต่างๆ)

1.9 การเป็นสมาชิกกลุ่ม/ชมรม

- ☐ 1 อพม. ☐ 2 อสม. ☐ 3 ชมรมผู้สูงอายุ ☐ 4 กลุ่มสัจจะออมทรัพย์
- ☐ 5 โรงเรียนผู้สูงอายุ ☐ 6 กองทุนสวัสดิการชุมชน ☐ 7 กลุ่มอาชีพ ☐ 8 อื่นๆ ระบุ.....

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

คำชี้แจง ข้อความต่อไปนี้จะใช้วัดคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ จะถามถึงประสบการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ของผู้สูงอายุ

โดยให้สำรวจตัวเองและประเมินเหตุการณ์หรือความรู้สึกของท่าน แล้วทำเครื่องหมาย (✓) ในคำตอบ

ที่เหมาะสมและเป็นจริงกับตัวท่านมากที่สุด โดยคำตอบมี 5 ตัวเลือก คือ

ไม่แน่ใจ หมายถึง ท่านมีความรู้สึกไม่แน่ใจ หรือรู้สึกไม่ค่อยมั่นใจ

น้อยที่สุด หมายถึง ท่านมีความรู้สึกเช่นนั้นนานๆครั้ง รู้สึกเช่นนั้นเล็กน้อย รู้สึกไม่พอใจ รู้สึกแย่

น้อย หมายถึง ท่านมีความรู้สึกเช่นนั้นปานกลาง รู้สึกพอใจระดับกลางๆหรือรู้สึกแยระดับกลางๆ

มาก หมายถึง ท่านมีความรู้สึกเช่นนั้นบ่อยๆ รู้สึกพอใจ หรือรู้สึกดี

มากที่สุด หมายถึง ท่านมีความรู้สึกเช่นนั้นเสมอ รู้สึกเช่นนั้นมากที่สุด หรือรู้สึกว่สมบูรณ์ พอใจมากที่สุด

องค์ประกอบคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ	ระดับความคิดเห็นต่อคุณภาพชีวิตของตนเอง				
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	น้อย (3)	น้อย ที่สุด (2)	ไม่ แน่ใจ (1)
2.1 ด้านสุขภาพ					
2.1.1 สามารถทางกาย กินอาหาร ขับถ่าย และอาบน้ำ แต่งตัวได้เองโดยไม่มีปัญหา					
2.1.2 มีความรู้สึกไม่ดี เช่น หดหู่ ผิดหวัง วิตกกังวล ซึมเศร้าบ่อยครั้ง หรือมากกว่าสัปดาห์ละ 4 ครั้ง					
2.1.3 มีโรคประจำตัวและได้รับการรักษาพยาบาลอย่างต่อเนื่อง					
2.2 ด้านครอบครัว					
2.2.1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเรื่องสำคัญๆ ในครอบครัว					
2.2.2 ครอบครัวมีการปรึกษาหารือกันอยู่เสมอ					
2.2.3 ความพึงพอใจกับชีวิตคู่ และสัมพันธภาพในครอบครัว					
2.2.4 สมาชิกในครอบครัวให้ความเคารพนับถือ เกรงใจ					
2.2.5 ได้รับการดูแลเอาใจใส่จากสมาชิกในครอบครัวอย่างดี					
2.3 ด้านเศรษฐกิจ					
2.3.1 สามารถประกอบอาชีพมีรายได้ที่เพียงพอในการยังชีพ					
2.3.2 ไม่มีภาระหนี้สินของตนเอง					
2.3.3 ไม่ต้องชำระหนี้สินแทนบุคคลอื่น					
2.3.4 มีเงินออมที่เพียงพอใช้จ่ายในยามจำเป็น					
2.3.5 มีทรัพย์สินถาวรเป็นของตนเอง เช่น บ้าน ที่พักอาศัย ที่ดินทำกิน					

องค์ประกอบคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ	ระดับความคิดเห็นต่อคุณภาพชีวิตของตนเอง				
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	น้อย (3)	น้อย ที่สุด (2)	ไม่ แน่ใจ (1)
2.4 ด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม					
2.4.1 อยู่อาศัยในบ้านที่มีลักษณะมั่นคงถาวร					
2.4.2 อยู่อาศัยในสภาพแวดล้อมที่ไม่มีปัญหา ด้านเสียงดัง ควัน กลิ่น ฝุ่น น้ำเน่าเสีย ขยะ ยุงและแมลง					
2.4.3 มีที่อยู่อาศัยที่มีความโปร่งสบาย					
2.4.4 รู้สึกปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน					
2.5 ด้านสัมพันธภาพทางสังคม					
2.5.1 เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาที่วัดในวันพระและวันสำคัญทางศาสนา					
2.5.2 เข้าร่วมกิจกรรมของชมรม/กลุ่มผู้สูงอายุ					
2.5.3 เข้าร่วมกิจกรรมในทางสังคม					
2.5.4 ได้พบปะพูดคุยกับเพื่อนฝูงบ่อยครั้ง หรือมากกว่าสัปดาห์ละ 4 ครั้ง					
2.5.5 สามารถเดินทางได้ด้วยตนเองหรือใช้บริการรถสาธารณะได้					
2.6 ด้านการได้รับการสนับสนุนทางสังคม					
2.6.1 เมื่อเดือดร้อนจะมีหน่วยงานหรือคนในชุมชนมาช่วยเหลือ					
2.6.2 สามารถขอความช่วยเหลือ/ร้องทุกข์ต่อหน่วยงานหรือผู้เกี่ยวข้องเพื่อมาช่วยแก้ไขปัญหาได้อย่างสะดวก รวดเร็ว					
2.7 ด้านการรับบริการจากภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง					
2.7.1 สามารถใช้สิทธิบัตรทองผู้สูงอายุในการรักษาพยาบาล					
2.7.2 มีความพึงพอใจกับบริการด้านสาธารณสุขของหน่วยงาน					
2.7.3 มีอาสาสมัครของหน่วยงานรัฐเข้ามาเยี่ยมเยียนให้บริการ					
2.7.4 มีความพึงพอใจกับการให้บริการของอาสาสมัคร					
2.7.5 มีความพึงพอใจกับสิทธิสวัสดิการแห่งรัฐที่ตนได้รับ เช่น เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ บัตรสวัสดิการ					
2.8 ด้านการรับรู้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์และข้อมูลทั่วไป					
2.8.1 รับทราบข้อมูลผ่านช่องทางดิจิทัล เช่น เว็บไซต์ ไลน์ เฟสบุ๊ก เป็นต้น					
2.8.2 จากสื่อสาธารณะ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ วิทยุกระจายเสียงในชุมชน					
2.8.3 จากบุคคล เจ้าหน้าที่ หรือจากหน่วยงานภาครัฐ					
2.8.4 จากสื่อประชาสัมพันธ์ เช่น หนังสือพิมพ์ ป้ายประชาสัมพันธ์ หนังสือ เอกสาร ใบปลิว บทความ นิตยสาร เป็นต้น					

** ขอขอบคุณทุกท่าน ที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามครั้งนี้ **

ประมวลภาพกิจกรรม

การขับเคลื่อนพื้นที่ปฏิบัติการทางสังคม (Social Lab) ประจำปี พ.ศ. 2566

การประชุมโครงการขับเคลื่อนพื้นที่ปฏิบัติการทางสังคม (Social Lab) ประจำปีงบประมาณ 2566

วันศุกร์ที่ 3 มีนาคม 2566

ณ ห้องประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลปากตม อ.เชียงคาน จ.เลย

นายบุญมี จันทสาน นายกองค์การบริหารส่วนตำบลปากตม

ประธานในพิธีกล่าวเปิดโครงการ พร้อมด้วยข้าราชการและเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลปากตม รับฟังแนวทางการขับเคลื่อนงานพื้นที่ปฏิบัติการทางสังคม (Social Lab)

วันศุกร์ที่ 3 มีนาคม 2566

ณ ห้องประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลปากตม อ.เชียงคาน จ.เลย

การประชุมเชิงปฏิบัติการถอดบทเรียนและจัดทำองค์ความรู้ (KM)
โครงการขับเคลื่อนพื้นที่ปฏิบัติการทางสังคม (Social Lab และ R2M) ประจำปีงบประมาณ 2566

วันที่ 18 กรกฎาคม 2566

การประชุมเชิงปฏิบัติการถอดบทเรียนและจัดทำองค์ความรู้ (KM)
โครงการขับเคลื่อนพื้นที่ปฏิบัติการทางสังคม (Social Lab และ R2M) ประจำปีงบประมาณ 2566

วันที่ 18 กรกฎาคม 2566

ผู้นำชุมชน ท้องถิ่นท้องถิ่น และสถาบันการศึกษาในพื้นที่ ร่วมกำหนดประเด็นปัญหา

วันศุกร์ที่ 3 มีนาคม 2566

ณ ห้องประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลปากแตม อ.เชียงคาน จ.เลย

ที่ประชุมร่วมหารือพร้อมรับทราบแนวทางการขับเคลื่อนงาน พื้นที่ปฏิบัติการทางสังคม Social Lab ประจำปีงบประมาณ 2566

วันศุกร์ที่ 3 มีนาคม 2566

ณ ห้องประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลปากแตม อ.เชียงคาน จ.เลย

คณะผู้จัดทำ

ที่ปรึกษา

นางสาวนงลักษณ์ ยะสูงเนิน

ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ ๕

คณะทำงาน

1. นางเยาวภา บุญคง	หัวหน้ากลุ่มการวิจัยและการพัฒนาระบบเครือข่าย
2. นางสาวเกษสุดา เพชรก้อน	นักพัฒนาสังคมชำนาญการ
3. นายวิชานนท์ ศรีธรรมวงษ์	นักพัฒนาสังคมปฏิบัติการ
4. นายโตม ศิลาแยง	นักพัฒนาสังคมปฏิบัติการ
5. นางจุฬาลักษณ์ คำสีแก้ว	นักพัฒนาสังคม
6. นางสาวจิราพร ชิวขุนทด	นักพัฒนาสังคม
7. นางสาวจินตหรา ทิพฤตาตรี	เจ้าหน้าที่ศูนย์ให้บริการทางวิชาการ

สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 5

กันยายน 2566

สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 5

เลขที่ 36/2 หมู่ 9 ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น

โทรศัพท์ : 0 4342 1249

E- mail : tpso-5@m-society.go.th

Website : <http://tpso-5.m-society.go.th>

Facbook : สบง สสว ห้า

Fanpage : สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 5 จังหวัดขอนแก่น